

DIAGNOZA I ANALIZA SWOT

1.1 DIAGNOZA

[1. Potencjał naukowo-badawczy i innowacyjny regionu]

1. W rankingu innowacyjności regionów europejskich Małopolska, wraz z województwami mazowieckim, podkarpackim, śląskim i dolnośląskim, zaliczana jest do kategorii „umiarkowanych innowatorów”. Poza czynnikami systemowymi, innowacyjność gospodarki regionalnej jest warunkowana osiągnięciem „masy krytycznej” zasobów mających decydujące znaczenie dla przewagi konkurencyjnej regionu. Potencjał ten tworzy przede wszystkim aktywny w działalności badawczo-rozwojowej sektor przedsiębiorstw, ale także odpowiednie otoczenie instytucjonalne, a więc zorientowany na potrzeby gospodarcze sektor nauki oraz proinnowacyjne otoczenie biznesu, dysponujące odpowiednią infrastrukturą oraz świadczące usługi wynikające z potrzeb rynkowych firm. **Diagnoza aktualnej pozycji rozwojowej oraz obszarów możliwej przewagi konkurencyjnej Małopolski jest punktem wyjścia do realizacji strategii inteligentnej specjalizacji.** Koncepcja ta jest ukierunkowana na wzmacnianie dziedzin, w których region oferuje trudno zastępowalne zasoby, a wspólny potencjał sektora nauki i przedsiębiorstw umożliwia osiąganie wysokiej wartości dodanej oraz wywołuje efekt gospodarczej zmiany, pozytywnie oddziałując na inne, także tradycyjne dziedziny gospodarki. **W Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 określone zostały obszary inteligentnej specjalizacji, wyłonione w szczególności w oparciu o wyniki regionalnego foresightu technologicznego¹, a także zweryfikowane w toku szerokich konsultacji z udziałem sektora przedsiębiorstw, nauki oraz proinnowacyjnego otoczenia biznesu.**
2. W stosunku do średniej unijnej, Małopolska odnotowuje znacznie niższy poziom nakładów na badania i rozwój w relacji do PKB, szczególnie w sektorze przedsiębiorstw. Sytuacja ta jest jednak charakterystyczna dla regionów i krajów o niższym poziomie rozwoju technologicznego. W 2012 r. regionalny wskaźnik nakładów ogółem na B+R w relacji do PKB kształtował się na poziomie 1,39% (wobec 0,92% w 2007 r.). Stawia to Małopolskę na 2. pozycji za Mazowszem i znacznie powyżej średniej dla kraju (0,9%). Jednocześnie wartość nakładów prywatnych w relacji do PKB wyniosła 0,52%, wyraźnie powyżej średniej krajowej (0,33%). **Odnutowany w ostatnich latach wzrost regionalnego wskaźnika nakładów na B+R był pochodną głównie wzrostu nakładów publicznych, które dominują nad wydatkami ponoszonymi przez podmioty prywatne. Jednocześnie w sektorze przedsiębiorstw nakłady na działalność B+R częściej ponoszą duże przedsiębiorstwa, niż podmioty z sektora MŚP.**
3. W wymiarze krajowym, Małopolska należy do regionów wiodących pod względem potencjału sektora nauki. Realizowane w ostatnich latach liczne inwestycje w infrastrukturę szkolnictwa wyższego i nauki przyczyniły się do znaczącej poprawy warunków kształcenia oraz prowadzenia

¹ *Perspektywa Technologiczna Kraków-Małopolska 2020*, Krakowski Park Technologiczny Sp. z o.o., 2010

działalności badawczej. Wśród zrealizowanych inwestycji widoczna jest koncentracja na infrastrukturze nauk technicznych i ścisłych oraz przyrodniczych, medycznych i nauk o zdrowiu². Z przeprowadzonej oceny efektów interwencji MRPO 2007-2013 wynika, iż **podstawowe potrzeby regionu w zakresie infrastruktury dydaktycznej szkolnictwa wyższego zostały zaspokojone³**.

Jednocześnie w Małopolsce nadal identyfikowane są znaczące potrzeby w zakresie infrastruktury badawczo-rozwojowej sektora nauki. W ramach przyjętej w 2014 r. listy 53 przedsięwzięć składających się na Polską Mapę Drogową Infrastruktury Badawczej, aż 12 koordynowanych jest przez jednostki z Małopolski tj. Uniwersytet Jagielloński, Akademię Górniczo-Hutniczą, Instytut Fizyki Jądrowej PAN. Projekty te dotyczą takich dziedzin jak: astronomia i fizyka, badania interdyscyplinarne związane m.in. z wykorzystaniem promieniowania synchrotronowego, energetyka, zaawansowane materiały i technologie oraz inteligentne systemy i infrastruktura. Poza Mapą Drogową identyfikowane są także projekty o kluczowym znaczeniu dla specjalizacji regionalnej, stanowiące kontynuację inwestycji rozpoczętych w perspektywie 2007-2013. **W ramach małopolskiej strategii inteligentnej specjalizacji, wyzwaniem pozostaje uzupełnienie infrastruktury badawczej sektora nauki, w warunkującym uruchomienie lub rozwinięcie działalności badawczej w obszarach powiązanych ze specjalizacją regionalną. Interwencja w tym obszarze powinna jednocześnie zapewnić, aby efekty badań naukowych były skuteczniej transferowane do działalności gospodarczej, przyczyniając się zwiększenia innowacyjności przedsiębiorstw.**

4. Uzasadnieniem dla selektywnej kontynuacji działań inwestycyjnych jest wysoki potencjał i aktywność badawcza naukowców z regionu. W 7. Programie Ramowym Wspólnoty Europejskiej na rzecz badań, rozwoju technologicznego i wdrożeń, Małopolska zajmuje relatywnie wysokie miejsca wśród polskich regionów pod względem liczby zespołów, zarówno w kategorii złożonych wniosków, jak i dofinansowanych projektów. Naukowcy z Małopolski przodują również pod względem aktywności badawczej w programach krajowych finansowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz Narodowe Centrum Nauki. Wśród realizowanych projektów widoczna jest specjalizacja w naukach przyrodniczych, medycznych, ścisłych i technicznych. Ponadto Akademia Górniczo-Hutnicza jest koordynatorem 1 z 6 węzłów w ramach Wspólnoty Wiedzy i Innowacji, uczestnicząc w realizacji projektu KIC-InnoEnergy pod auspicjami Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii. Węzeł CC PolandPlus stanowi konsorcjum uczelni wyższych i jednostek naukowych, przedsiębiorstw oraz samorządu województwa, działających na rzecz badań w zakresie efektywności energetycznej. **Generalnie jednak potencjał badawczy sektora nauki nie przekłada się na poziom innowacyjności przedsiębiorstw. Wytwarzana i gromadzona w jednostkach naukowych wiedza o potencjale aplikacyjnym nie jest skutecznie transferowana do rynkowej działalności firm, a tym samym nie wpływa bezpośrednio na innowacyjność gospodarki regionalnej.**
5. Ważnym miernikiem innowacyjności jest odsetek przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie, tj. firm, które wprowadzają innowacje produktowe lub procesowe, bądź też realizują projekty innowacyjne. W latach 2010-2012 Małopolska odnotowała spadek z 3. na 7. miejsce pod względem udziału aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw przemysłowych (18,8% wobec 20,2% w latach 2009-2011; region wyprzedziły w tym okresie województwa: podlaskie, dolnośląskie,

² Mapa inwestycji w obszarze nauk i szkolnictwa wyższego, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2013

³ Ocena wpływu projektów realizowanych w ramach osi priorytetowej 1. Warunki dla rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013, Instytut Badań Strukturalnych, 2011

śląskie i warmińsko-mazurskie). Jednocześnie Małopolska awansowała z 6. na 3. miejsce pod względem udziału aktywnych innowacyjnie firm z sektora usług (15,1% wobec 12,1% w latach 2009-2011, ustępując miejsca jedynie województwom: mazowieckiemu i kujawsko-pomorskiemu). Region zajmował także 1. miejsce pod względem udziału przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje organizacyjne (12,5%). Analiza nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych wskazuje, że w 2012 r. stanowiły one 6,3% nakładów krajowych ogółem, co oznacza, że w wymiarze nominalnym wartość nakładów ponoszonych w Małopolsce była ponad 2-krotnie niższa niż w województwie śląskim i niemal 4-krotnie niższa niż na Mazowszu. Istotnym aspektem działalności innowacyjnej firm jest także współpraca z innymi podmiotami prywatnymi, instytucjami niekomercyjnymi i otoczeniem biznesu – w ramach projektów, służących zwiększeniu dostępu do wiedzy i nowych technologii, a także obniżeniu kosztów prowadzonej działalności i wymianie doświadczeń. Pod względem udziału przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej wśród przedsiębiorstw przemysłowych aktywnych innowacyjnie, w latach 2010-2012 Małopolska zajmowała odległe 10. miejsce (32%). Znacznie lepiej pod tym względem przedstawiała się sytuacja przedsiębiorstw z sektora usług – region zajmował 2. miejsce w kraju (36,1%). **Głównymi barierami w obszarze działalności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej przedsiębiorstw pozostają: względnie niska skłonność do podejmowania ryzyka, koszty i ograniczenia w dostępie do kapitału. Małopolskę, podobnie jak inne polskie regiony, nadal charakteryzuje także rozwój gospodarczy oparty na „imitacyjnej innowacyjności” – polegającej głównie na wykorzystywaniu rozwiązań dostępnych już na rynku i stosowanych w działalności gospodarczej. Wyzwaniem dla administracji regionalnej pozostaje wdrożenie mechanizmów stymulujących popyt przedsiębiorstw na innowacje, w celu zwiększenia nakładów na działalność innowacyjną oraz wzmocnienia współpracy z sektorem B+R, szczególnie wśród MŚP, które rzadziej niż duże firmy podejmują taką współpracę.**

6. **Ważnym obszarem regionalnego systemu wspierania innowacji jest działalność prowadzona w ośrodkach takich jak parki technologiczne, inkubatory technologiczne, czy centra badawcze**, których funkcją jest świadczenie usług na rzecz innowacyjnych przedsiębiorstw, prowadzących działalność w zaawansowanych technologicznie branżach, szczególnie w zakresie transferu technologii i komercjalizacji badań. W 2012 r. z 54 parków technologicznych funkcjonujących w kraju, w Małopolsce zlokalizowane były 4 takie ośrodki, natomiast 1 pozostawał w fazie rozwoju⁴. W wymiarze krajowym działalność tego typu ośrodków innowacji jest zróżnicowana pod względem zakresu i jakości świadczonych usług. Zdecydowanie lepiej oceniane jest funkcjonowanie infrastruktury parkowej w regionach, będących jednocześnie silnymi ośrodkami akademickimi, posiadającymi zaplecze naukowe i jednostki kształcące w grupach nauk ścisłych i inżynierskich. Doświadczenia wskazują jednocześnie, że oferta usług świadczonych w tego typu ośrodkach powinna być ukierunkowana na wspieranie firm technologicznych oraz uwzględniać dążenie do specjalizacji i koncentracji firm działających w danym sektorze lub sektorach powiązanych⁵. Ponadto w Małopolsce rozwija się stosunkowo młody, ale dynamiczny segment firm technologicznych w fazie start-up, związany głównie z sektorem nowoczesnych technologii informacyjnych oraz informacyjno-komunikacyjnych. Firmy te typu powstają na bazie innowacyjnych pomysłów, przekształcanych w innowacyjne produkty i usługi. Z tego względu różnią się od typowych mikroprzedsiębiorstw zarówno pod względem poziomu ryzyka związanego z prowadzoną działalnością, jak i struktury popytu na usługi wspierające ich funkcjonowanie.

⁴ Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2012

⁵ Wdrażanie innowacji przez szkoły wyższe i parki technologiczne. Informacja o wynikach kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, 2013

Dostosowana do specyficznych potrzeb przedsiębiorstw, oferta wsparcia ze strony ośrodków innowacji może skutecznie stymulować powstawanie i rozwój w początkowej fazie działalności nowych firm technologicznych, ale także swobodny przepływ wiedzy pomiędzy sektorem B+R, dużymi przedsiębiorstwami i firmami typu start-up, sprzyjając otwartym innowacjom.

[2. Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych]

7. Zgodnie ze stanowiskiem Rady Unii Europejskiej⁶, pomimo wysiłków podejmowanych w ostatnich latach, Polskę nadal dzieli znaczący dystans wobec innych państw członkowskich w zakresie wykorzystania potencjału rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych. Poza niskim zasięgiem stacjonarnej łączności szerokopasmowej, wskazuje się na względnie niską sprawność administracji publicznej oraz bezpośrednio wpływający na ten stan – stosunkowo niski poziom rozwoju e-administracji. Czynnikiem wpływającym na powodzenie tej interwencji w województwie małopolskim będzie zakończenie budowy regionalnej sieci szerokopasmowej w ramach MRPO 2007-13. Realizacja projektu zapewnić powinna możliwość dostępu do szerokopasmowych usług telekomunikacyjnych, aplikacji i zasobów informacji w sieci – na obszarach, gdzie obecnie nie ma takiej możliwości bądź brak konkurencji nie zapewnia ich wyboru lub zadawalającej jakości. **Poprawa efektywności funkcjonowania administracji wymaga dalszych działań w obszarze cyfryzacji, służących zapewnieniu szerszego i łatwiejszego dostępu do informacji oraz usług świadczonych przez instytucje publiczne. W konsekwencji celem Programu Zintegrowanej Informatyzacji Państwa⁷ jest zapewnienie obywatelom i przedsiębiorcom, ale również samej administracji, dostępu do użytecznych, bezpiecznych, prostych w stosowaniu narzędzi, które będą powszechnie dostępne i przygotowane do funkcjonowania w środowiskach wykorzystujących różne technologie.**
8. Analiza stanu rozwoju społeczeństwa informacyjnego w województwach, przeprowadzona przez Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji⁸ wskazuje, że pod względem poziomu cyfrowego rozwoju administracji, Małopolska zajmuje pozycje zbliżone lub nieco wyższe od średnich dla kraju. Z przeprowadzonego badania wynika, że 38% urzędów udostępniało usługi elektroniczne, co oznacza 4. miejsce wśród regionów (wobec 65% w zajmującym 1. pozycję województwie śląskim). Natomiast pod względem wartości syntetycznego wskaźnika wspierania rozwoju społeczeństwa informacyjnego, z wartością 24% Małopolska zajmuje 2. miejsce (po województwie śląskim – 32%). Wskaźnik ten obrazuje oddziaływania urzędów zarówno na podaż usług i treści, jak i na popyt na nie, uwzględniając m.in. zachęcanie do korzystania z e-administracji, monitorowanie zainteresowania usługami elektronicznymi oraz satysfakcji klientów, wprowadzanie nowych usług i doskonalenie istniejących, wykorzystanie funduszy unijnych do wdrażania usług i działań w zakresie społeczeństwa informacyjnego, dbanie o użyteczność stron internetowych i ich dostępność w kontekście potrzeb osób niepełnosprawnych, a także posiadanie strategii cyfryzacji. **Przeprowadzone badanie wskazuje, że cyfryzacja procesów wewnętrznych i zewnętrznych nie zawsze korespondują ze sobą, co obrazują złożone wskaźniki skuteczności cyfryzacji urzędów oraz wspierania rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Małopolska zaliczana jest do regionów najlepiej radzących**

⁶ Zalecenie Rady z dnia 9 lipca 2013 r. w sprawie krajowego programu reform Polski z 2013 r. oraz zawierające opinię Rady na temat przedstawionego przez Polskę programu konwergencji na lata 2012-2016 (2013/C 217/16)

⁷ Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dn. 8.01.2014

⁸ *Spoleczeństwo informacyjne w liczbach 2013*, MAiC, 2013 oraz badanie *Wpływ cyfryzacji na działanie urzędów w Polsce w 2012 r.* na zlecenie MAiC wśród urzędów administracji samorządowej, rządowej i państwowej (udział 1556 urzędów)

sobie w obu aspektach (podobnie jak województwa: zachodniopomorskie, śląskie, dolnośląskie i pomorskie).

9. Realizowane w ostatnich latach, szczególnie przy udziale funduszy europejskich, liczne inwestycje w obszarze społeczeństwa informacyjnego w Małopolsce przyczyniły się do informatyzacji administracji oraz zwiększenia dostępności usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną. Z ewaluacji interwencji MRPO na lata 2007-2013 wynika, że w obszarze społeczeństwa informacyjnego realizowane były inwestycje obejmujące przede wszystkim informatyzację jednostek samorządu terytorialnego, zakładów opieki zdrowotnej, systemy informacji geograficznej, systemy zarządzania uczelniami oraz digitalizację zbiorów kultury. Zakres realizowanych projektów objął kompleksowe rozwiązania, zarówno w kontekście łączenia kilku rodzajów przedsięwzięć w obrębie jednej inwestycji (np. budowa systemów zarządzania instytucją oraz systemów udostępniania e-usług), jak również różnych elementów w obrębie jednego typu (np. digitalizacja i archiwizacja zbiorów oraz tworzenie platform ich udostępniania). Jednocześnie **znaczna część wspartych inwestycji miała charakter fragmentaryczny lub lokalny, koncentrując się na rozwiązywaniu problemów w skali jednej instytucji lub jednej jednostki terytorialnej, dlatego ich wpływ na rozwój społeczeństwa informacyjnego w skali regionalnej jest ograniczony.**
10. Przeprowadzona w ostatnich latach informatyzacja szeregu procesów w administracji, w wyniku której udostępniona została znaczna liczba usług elektronicznych w różnych sektorach działalności państwa. Jednocześnie najważniejszymi obszarami ze względu na potrzebę zapewnienia dostępu do e-usług publicznych nadal pozostają: **sprawy administracyjne, w tym obywatelskie, rynek pracy, ochrona zdrowia, wymiar sprawiedliwości i sądownictwo, bezpieczeństwo i powiadamianie ratunkowe, działalność gospodarcza, działalność związana z rolnictwem i rozwojem obszarów wiejskich, podatki i cła, dane przestrzenne, dane statystyczne, kultura i dziedzictwo narodowe.**
11. Założeniem Strategii „Europa 2020” jest efektywne wykorzystywanie zasobów dla osiągnięcia celów społecznych i gospodarczych. Jedną z istotnych kategorii zasobów są dane gromadzone przez instytucje sektora publicznego. Sukcesywne ich udostępnianie wraz z zapewnieniem możliwości ponownego wykorzystania jest warunkiem efektywności i przejrzystości funkcjonowania instytucji publicznych. Ponadto w 2013 r. Rada UE przyjęła zmianę dyrektywy 2003/98/WE w sprawie ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego, która rozszerza zakres jej stosowania na biblioteki, muzea i archiwa – jako instytucje posiadające bogaty zbiór cennych zasobów informacji sektora publicznego, przy czym w ostatnich latach przedsięwzięcia w zakresie digitalizacji wielokrotnie zwiększyły ilość dorobku cyfrowego wchodzącego w zakres domeny publicznej. **Otwieranie dostępu do danych publicznych przyczynia się do osiągnięcia korzyści gospodarczych, ale również społecznych, zachęcając do większego udziału obywateli w życiu publicznym i przeciwdziałając wykluczeniu⁹. Doświadczenia wynikające z tworzenia repozytoriów lub katalogów zasobów cyfrowych wskazują, że do najbardziej przydatnych i w związku z tym udostępnianych w pierwszej kolejności, należą m.in. dane przestrzenne, demograficzne, o działalności gospodarczej, zdrowotne, prawne i edukacyjne. Ze względu na specyfikę regionalną, w Małopolsce szczególne znaczenie ma również udostępnianie bogatych zasobów kultury i dziedzictwa regionalnego oraz zasobów i usług wspierających rozwój turystyki.**

---

⁹ Komunikat Komisji do Parlamentu, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, *Otwarte dane – siła napędowa innowacji, wzrostu gospodarczego oraz przejrzystego zarządzania*, KOM (2011) 882

[3. Podnoszenie konkurencyjności małopolskich MŚP oraz tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego]

12. W województwie małopolskim na koniec 2012 r. liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wyniosła 343,4 tys. Stanowi to 8,6% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w Polsce. Tym samym, ze względu na liczbę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych Małopolska znajduje się na 4. miejscu wśród wszystkich województw.

Sektor prywatny liczył 335,3 tys. (97,6% ogólnej liczby), a sektor publiczny 8,1 tys. (2,4% ogólnej liczby) podmiotów. W rejestrze znalazło się 257,5 tys. przedsiębiorstw prowadzonych w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, co stanowi 76,8 % ogółu wszystkich podmiotów sektora prywatnego. Najwięcej podmiotów gospodarczych znajduje się na terenie Krakowa (powiat grodzki) – 121,2 tys., (35,3% ogółu), a w następnej kolejności w powiatach: krakowskim – 26,4 tys. (7,7%), wadowickim – 15,9 tys. (4,6%), nowotarskim – 14,6 tys. (4,2%), nowosądeckim – 14,2 tys. (4,1%) oraz oświęcimskim – 14 tys. (4,1%).

Na terenie Małopolski działało 327,5 tys. mikroprzedsiębiorstw, co daje 2. pozycję w kraju, 13,1 tys. małych przedsiębiorstw, 2,5 tys. średnich przedsiębiorstw oraz 354 podmioty zatrudniające ponad 250 osób (przedsiębiorstwa duże). Warto również dodać, że pod względem liczby przedsiębiorstw zaliczanych do sektora MŚP, obejmującego mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, Małopolska znalazła się na 2. pozycji w kraju, ustępując miejsca tylko Mazowszu.

W 2012 r. w województwie małopolskim zarejestrowano 32,1 tys. nowych podmiotów gospodarczych, z czego 80% stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Najwięcej podmiotów zarejestrowano w sekcjach: handel (7,4 tys.), budownictwo (5,2 tys.), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (2,9 tys.) oraz wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych (2,2 tys.). Liczba wyrejestrowanych jednostek w tym samym roku to 20,2 tys. **Przywołane dane wskazują m.in. na znaczny potencjał przedsiębiorczy mieszkańców regionu.**

13. W Małopolsce, w roku 2012, odnotowano spadek **wyniku finansowego** brutto przedsiębiorstw. Niższa dynamika przychodów z całokształtu działalności od dynamiki kosztów ich uzyskania wpłynęła na pogorszenie wskaźnika poziomu kosztów o 0,2 p. proc. w skali roku. Nastąpiło również obniżenie wskaźników rentowności obrotu brutto (z 4,7% w 2011 r. do 4,5% w 2012 r.) oraz wskaźnika rentowności ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów (z 4,8% w 2011 r. do 4,3% w 2012 r.). Wskaźnik rentowności obrotu netto utrzymał się na tym samym poziomie, co w roku poprzednim (3,8%)¹⁰.
14. Z kolei w **odniesieniu do nakładów inwestycyjnych**, zwraca uwagę sytuacja, w której, po spadkach zanotowanych w latach 2009-2010 r., w roku 2011 i 2012 zaobserwowano ich wzrost. W 2012 r. nakłady inwestycyjne były większe o 14,7% w porównaniu z 2011 r., a ich wartość wyniosła 7598,5 mln zł - jednak w ujęciu rocznym zmniejszyła się liczba nowych inwestycji o 5,9%, przy jednoczesnym wzroście ich wartości kosztorysowej o 13,5%. Najwięcej nakładów inwestycyjnych na środki trwałe przeznaczono na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia (48,2% udziału), o 1,3 p. proc. mniej niż w roku poprzednim. Inwestycje polegające na ulepszeniu (tj. przebudowie, rozbudowie, rekonstrukcji lub modernizacji) stanowiły 37,6% liczby

¹⁰ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego w 2012 roku, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2013

wszystkich nowo rozpoczętych inwestycji w województwie, a ich wartość kosztorysowa stanowiła 45,8% wartości kosztorysowej wszystkich inwestycji rozpoczętych w województwie.¹¹

15. Analiza danych dotyczących celów inwestycji podejmowanych przez małopolskie firmy w latach 2005-2008 oraz planowanych na lata 2009-2013 wskazywała m.in. na zmieniające się podejście do stosowanych przez przedsiębiorców strategii inwestycyjnych. I tak, w porównaniu z inwestycjami zrealizowanymi w latach 2005-2008, plany inwestycyjne na lata 2009-2013 pokazywały, znacznie większe zorientowanie na zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw w sytuacji rywalizacji z innymi podmiotami gospodarczymi na malejącym i niepewnym rynku. **Tendencja ta przejawia się w zwiększeniu się roli inwestycji, których celem jest sprostanie wymaganiom klienta, rozszerzeniu zakresu oferowanych usług i prowadzonej działalności, oraz zmniejszeniu kosztów własnych.** Uwagę zwraca kwestia trudności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na planowane inwestycje - dla wielu przedsiębiorców (49,2% odpowiedzi) było to istotnym utrudnieniem. Znacznie częściej problem ten dotyczył firmy o krótkim stażu działalności (59,5% wskazań w tej grupie).¹²

Z uwagi na zróżnicowany profil oraz potrzeby rozwojowe małopolskich przedsiębiorstw, szczególnie firm funkcjonujących w obszarach specjalizacji regionalnej, celowe jest zapewnienie różnorodnej oferty instrumentów wsparcia, w tym wsparcia doradczego i inwestycyjnego.

16. W Unijnym Rankingu Konkurencyjności Regionalnej za 2010 r.¹³ Małopolska zajmowała 3. miejsce pod względem konkurencyjności gospodarczej wśród polskich regionów oraz 176. miejsce wśród 268 regionów europejskich. Wyższe pozycje zajęły województwa: mazowieckie (147) oraz śląskie (168).
17. Podstawową funkcją instytucji wspierających innowacyjność przedsiębiorstw jest zapewnienie dostępu do kapitału na inwestycje. W 2009 r. w Małopolsce 11,3% nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych finansowanych było z kredytów bankowych.
18. Sektor otoczenia biznesu w Małopolsce jest zróżnicowany pod względem zakresu świadczonych usług i ich jakości. **Zwiększenie efektywności działania instytucji tego sektora wymaga wzmocnienia strony popytowej w sposób wymuszający lepsze dopasowanie usług do potrzeb przedsiębiorstw oraz świadczenie ich w szerszym zakresie na zasadach komercyjnych.**
19. Wśród gospodarczych potencjałów i atutów regionu wskazać należy również turystykę i zabytki regionu, potencjał kulturowy oraz przyrodniczy. Znaczenia nabierają także tzw. przemysły kreatywne – od 2009 r. odnotowywany jest sukcesywny przyrost liczby podmiotów działających w tym sektorze. Intensywny rozwój turystyki i jej znaczenie w gospodarce Małopolski powoduje, że może ona odgrywać istotną rolę w generowaniu wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, stając się coraz ważniejszym rodzajem działalności w gospodarce regionu.

Samorząd Województwa Małopolskiego od kilku lat stale zwiększa swoją aktywność na rzecz budowy i promocji regionalnej marki, w tym promocji gospodarczej. Wśród najważniejszych inicjatyw należy wymienić powstanie Centrum Business in Małopolska, służące usprawnieniu obsługi inwestorów i eksporterów oraz promocji gospodarczej Województwa Małopolskiego. Celem Business in Małopolska jest tworzenie spójnego i kompleksowego systemu współpracy

¹¹ j.w.

¹² *Potencjał rozwojowy małopolskich przedsiębiorstw*, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2010

¹³ *EU Regional Competitiveness Index 2010*, European Commission, 2010

instytucji w Małopolsce, aby skutecznie promować potencjał gospodarczy regionu, podnosić standardy obsługi inwestorów oraz zwiększać wsparcie dla małopolskich przedsiębiorstw w zakresie działalności eksportowej. Ważnym wydarzeniem, ukierunkowanym na promocję innowacji w biznesie i przedsiębiorczości jest Małopolski Festiwal Innowacji obejmując cykl wydarzeń skierowanych do przedsiębiorców, pracowników naukowych, doktorantów, absolwentów, studentów. Pozytywny wpływ na pro-gospodarczy wizerunek regionu ma również organizacja Forum Ekonomicznego w Krynicy, dla którego Województwo Małopolskie jest głównym partnerem.

Wysoką aktywność samorząd województwa przejawia również w obszarze promocji opartej w dużej części o potencjał turystyczny Małopolski, ukierunkowanej na rynki krajowy i zagraniczny. Jest to zgodne z mapą percepcji województw z 2010 r.¹⁴, zgodnie z którą najsilniejszym wymiarem, przez który postrzegana jest Małopolska, jest turystyka. Z kolei badanie znajomości kampanii promocyjnych samorządów¹⁵ pokazało, że aktywność promocyjna Małopolski jest zauważalna (drugie miejsce po województwie warmińsko-mazurskim – promocja zauważona przez 44,9% badanych). Wskaźniki te przekładają się na turystyczną atrakcyjność województwa przejawiającą się liczbą odwiedzających region turystów¹⁶.

Biorąc pod uwagę powyższe działania związane z promocją gospodarczą i turystyczną należy uznać, że działania Regionu należą do najistotniejszych inicjatyw stymulujących rozwój gospodarczy regionu, mających również wpływ na wzmacnianie sektora MŚP.

[4. Regionalna polityka energetyczna przyjazna środowisku]

20. **Województwo Małopolskie zajmuje 9. pozycję w Polsce pod względem produkcji energii elektrycznej tj. 6 384,5 GWh, natomiast 10. pozycję biorąc pod uwagę udział w tej produkcji odnawialnych źródeł energii, czyli 886,3 GWh.** Od 2008 r. udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej w Małopolsce systematycznie wzrasta: 2008 r. – 4,2%; 2009 r. – 6,6%, 2010 r. – 11,4% i 2011 r. – 12,4%, 2012 r. – 13,9%¹⁷. Łączna moc koncesjonowanych instalacji wytwarzających energię elektryczną z odnawialnych źródeł energii w Małopolsce wynosi obecnie ok. 199,7 MW. **Produkcja energii odnawialnej w Województwie Małopolskim opiera się głównie na elektrowniach wodnych (188,8 MW) i w niewielkim stopniu na pozyskiwaniu energii z biogazu (6,8 MW), wiatru (3 MW) oraz słońca (1,1 MW). Źródła te można uznać za potencjały województwa w oparciu, o które planowane będzie inwestowanie w wytwarzanie energii z odnawialnych źródeł.** Rozmieszczenie przestrzenne źródeł odnawialnych jest bardzo nierównomierne. Najwięcej energii elektrycznej produkowane jest w powiecie nowotarskim (elektrownia wodna Niedzica) oraz nowosądeckim (elektrownia wodna Rożnów – 50 MW)¹⁸.
21. Zakłady wykorzystujące biogaz to głównie przedsiębiorstwa zajmujące się gospodarką odpadami i odzyskujące gaz składowiskowy. Do głównych producentów energii elektrycznej z biogazu należą: MPO Spółka z o.o. w Krakowie (składowisko odpadów komunalnych w Baryczy - produkcja ok. 8 500 MWh energii/rok), ZGK Bolesław sp. z o.o. (składowisko odpadów komunalnych koło Olkusza – produkcja 2 000 MWh energii/rok) oraz Nova sp. z o.o. (gmina

¹⁴ Indeks atrakcyjności województw, TNS OBOP, 2010 r. – za projektem *Programu Strategicznego Marketingu Terytorialnego*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, 2013 r.

¹⁵ Badanie na reprezentatywnej grupie Polaków powyżej 15 roku życia, Brand At Heart, 2011 r. – za projektem *Programu Strategicznego Marketingu Terytorialnego*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, 2013 r.

¹⁶ Patrz diagnoza: Dziedzictwo regionalne.

¹⁷ GUS, 2012

¹⁸ URE, 30.09.2013 r.

Nowy Sącz – produkcja 1 223 MWh energii elektrycznej oraz 4 890 GJ ciepła/rok). Biogaz jest również produkowany przez oczyszczalnie ścieków Płaszów i Kujawy zarządzane przez Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji S.A. (produkcja roczna energii elektrycznej i ciepła wynosi 12550 MWh). W województwie małopolskim znajdują się również instalacje wykorzystujące energię geotermalną do produkcji ciepła, a najważniejszą z nich jest instalacja zarządzana przez PEC Geotermia Podhalańska S.A. o mocy 15,5 MW. **Z raportu Polskiej Akademii Nauk wynika, że Małopolska nie wykorzystuje w pełni swego naturalnego bogactwa, jakim są wody geotermalne, jednakże są one wykorzystywane coraz szerzej.**

22. **Zestawienie możliwości produkcyjnych producentów energii elektrycznej na terenie Małopolski (6 384,5 GWh) z jej zużyciem (12 750 GWh), wykazuje niedobór podaży producentów znajdujących się na terenie województwa w stosunku do zużycia energii¹⁹.**

Wynika z tego, że Małopolska jest regionem-konsumentem energii. Zdecydowana większość producentów wykorzystuje paliwa konwencjonalne (węgiel kamienny), jedna trzecia z nich opiera swoją działalność o źródła odnawialne i alternatywne energii, głównie energię wody.

Ocenia się, że w najgorszym stanie znajduje się infrastruktura energetyczna średniego i niskiego napięcia na terenach wiejskich, budowana w latach 50-tych i 60-tych XX wieku. Województwo małopolskie jest jednym z regionów, w których ten problem jest istotny. Niedoinwestowanie Krajowego Systemu Przesyłowego powoduje zwiększenie strat sieciowych. Straty te w krajowym systemie elektroenergetycznym są znaczne i wynoszą rocznie około 14 TWh. Możliwości przesyłowe sieci nie pozwalają na rozwój nowych mocy energetycznych, natomiast zapotrzebowanie na energię rośnie i przewiduje się, że będzie się stale zwiększać. Podejmowane działania inwestycyjne, mają często na celu utrzymanie i konserwację bieżącej infrastruktury natomiast rzadko wymienia się ją na nową ze względu na duże koszty i wysokie ryzyko inwestycji. Stąd też konieczna jest modernizacja infrastruktury dystrybucyjnej w regionie, dzięki czemu możliwe będzie zrealizowanie postulatu dotyczącego przyłączenia nowych odnawialnych źródeł wytwórczych, wzmocnienie potencjału implementacji nowych technologii w obszarze dystrybucji takich jak np. smart grid (inteligentne systemy) oraz poprawa, jakości usług i pewność zasilania w województwie małopolskim. Modernizacja infrastruktury dystrybucyjnej przyczyni się również do poprawy efektywności energetycznej poprzez ograniczenia start przesyłowych oraz otwarcie możliwości wdrożenia rozwiązań ukierunkowanych na zarządzania popytem.

23. **Na tle krajów Europy Polska jest krajem o jednym z największych zanieczyszczeń powietrza pyłem PM10 i PM2,5. Jednocześnie wielkości stężeń pyłu PM10 i PM2,5 w województwie małopolskim należą do najwyższych w Polsce. Szczególnie niekorzystanie wypada Kraków, który jest miastem o najwyższych stężeniach pyłu PM10 w Polsce.** Na przestrzeni ostatnich lat (2002-2012) poza pyłem PM10, PM2,5; odnotowywane są przekroczenia poziomów normatywnych stężeń również innych zanieczyszczeń powietrza: benzo(a)pirenu, dwutlenku azotu oraz dwutlenku siarki. W 2011 r. z obszaru Małopolski do powietrza wyemitowane zostało 31,9 tys. Mg pyłu PM10, w tym 28,2 tys. Mg pyłu PM2,5. Największa wielkość emisji pyłu PM10 i pyłu PM2,5 pochodzi ze źródeł powierzchniowych, głównie z sektora komunalno-bytowego. **Przekroczenia dopuszczalnego stężenia średniorocznego pyłu PM10 (40 µg/m³) występują w 24 gminach.** Natomiast obszar przekroczeń dopuszczalnej częstości **przekroczeń poziomu średniodobowego pyłu PM10 (50 µg/m³) obejmuje aż 91 gmin.** Poziom dopuszczalny stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego PM2,5 (25 µg/m³) został przekroczony na terenie 52 gmin.

¹⁹ Bank Danych Lokalnych, GUS, 2012 r.

24. W 2013 r. w celu ochrony zdrowia mieszkańców oraz zmniejszenia negatywnego oddziaływania zanieczyszczeń na środowisko i na zabytki wprowadzone zostało **ograniczenie rodzajów paliw** dopuszczonych do stosowania na obszarze miasta Krakowa. Zakaz stosowania w celu ogrzewania i przygotowania ciepłej wody użytkowej innych paliw niż węglowodórów gazowych i lekkiego oleju opałowego obowiązuje od 29 grudnia 2013 r. dla nowych lokali i budynków, natomiast od 1 września 2018 r. obejmuje wszystkie istniejące lokale i budynki w Krakowie.
25. **Poziom zanieczyszczenia powietrza benzo(a)pirenem w kraju jest zróżnicowany, ale przekroczenia występują praktycznie na obszarze całego kraju.** W 2011 r. emisja benzo(a)pirenu wynosiła 10,7 Mg. Benzo(a)piren ze względu na specyfikę emitowany jest głównie ze źródeł powierzchniowych (95%) oraz źródeł punktowych (5%). Stężenia średnioroczne benzo(a)pirenu we wszystkich 182 gminach województwa przekraczają poziom docelowy 1 ng/m³.
26. **Z roku na rok notowane są coraz wyższe stężenia dwutlenku azotu.** Emisja dwutlenku azotu następuje głównie ze źródeł przemysłowych i ze źródeł związanych z transportem drogowym, co szczególnie widoczne jest w dużych aglomeracjach. Obszarami Aglomeracji Krakowskiej o podwyższonych stężeniach średniorocznych NO₂ są tereny położone wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych szczególnie w centrum miasta i wzdłuż autostrady A4²⁰. W wielkości emisji NO₂ największe znaczenie mają źródła przemysłowe i źródła liniowe. W 2011 r. emisja NO₂ wynosiła 43,1 tys. Mg/rok.
27. Emisja dwutlenku siarki z terenu województwa małopolskiego w 2012 r. wyniosła 61,5 tys. Mg. Największy udział w emisji mają źródła powierzchniowe (około 52%) oraz źródła punktowe (45%). **Średniodobowe stężenia dopuszczalne dwutlenku siarki w strefie małopolskiej przekraczane były więcej niż 3 dni w roku w 10 gminach.**²¹
28. Emisja dwutlenku węgla z obszaru województwa małopolskiego wyniosła w 2011 r. 25,7 mln Mg CO_{2e}, w tym 42% z przemysłu, 27% z mieszkalnictwa i 21% z transportu. Na jednego mieszkańca Małopolski przypadła więc emisja dwutlenku węgla w wysokości 7,66 Mg CO_{2e}, co daje wynik poniżej średniej krajowej, która w 2010 roku wynosiła 9,56 Mg CO_{2e} na mieszkańca.

W 2012 r. podmioty gospodarcze z terenu województwa wyemitowały 10,8 mln MG dwutlenku węgla, 51,1 tys. Mg metanu, 2 tys. Mg podtlenku azotu. Oznacza to łączny potencjał tworzenia efektu cieplarnianego (GWP)²² w wysokości 12,7 mln Mg, który spadł o 3,05% w stosunku do roku 2011.

Analiza dotychczasowych efektów działań naprawczych w tym zakresie wskazuje, że ich skala oraz tempo jest zbyt niskie w stosunku do potrzeb. Zastosowanie alternatywnych źródeł ciepła, takich jak instalacje kolektorów słonecznych, nie przynosi dużego efektu ekologicznego w porównaniu z likwidacją węglowego źródła spalania. **Największe efekty przynosiły działania związane z likwidacją starych źródeł spalania i wymianą na nowe niskoemisyjne**, w tym np. miejski program ograniczenia niskiej emisji w Krakowie (lata 2010-2011 wstrzymana realizacja ze względu na zmianę Prawa ochrony środowiska). **Dodatkowo znaczna część prowadzonych inwestycji w zakresie podniesienia efektywności energetycznej również ma istotny wpływ na osiągnięcie efektu ekologicznego w postaci obniżenia zużycia paliw do ogrzania obiektu.**

²⁰ Raport o stanie środowiska w województwie małopolskim w 2011 roku, WIOŚ Kraków

²¹ Program ochrony powietrza dla województwa małopolskiego, Województwo małopolskie 2013 r.

²² Potencjał tworzenia efektu cieplarnianego (GWP) w horyzoncie czasowym 100 lat przyjęty przez Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu (IPCC) dla dwutlenku węgla wynosi 1, dla metanu 25, ale podtlenku azotu 298, natomiast dla heksafluorku siarki 22 800

W latach 2008-2012 zrealizowane zostały inwestycje, dzięki którym stare kotły węglowe zostały zlikwidowane w 13,8 tys. lokali. Zgodnie z założeniami przyjętymi do realizacji do 2012 r., obniżenie emisji pyłu PM10 nastąpiło tylko w 15,4%, co pozwala na wyciągnięcie wniosków, że dotychczasowe działania w tym zakresie są znacznie poniżej założeń²³.

Działania służące poprawie jakości powietrza w dużej mierze powinny koncentrować się na ograniczeniu emisji powierzchniowej (z ogrzewania indywidualnego mieszkań, domów) ponieważ jest ono głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza. Wśród działań zmierzających do poprawy jakości powietrza należy wymienić: wymianę ogrzewania mieszkań niskosprawnymi piecami i kotłami na paliwa stałe na podłączenia do sieci ciepłowniczych, ogrzewanie gazowe, olejowe, nowoczesnymi kotłami na paliwa stałe lub odnawialnymi źródłami energii; rozwój i modernizację sieci ciepłowniczych oraz podłączaniu nowych użytkowników, poprawę efektywności energetycznej budynków; wspieranie budownictwa energooszczędnego i pasywnego²⁴.

29. **System ciepłowniczy w Małopolsce posiada wystarczające rezerwy mocy aby móc podłączyć nowych odbiorców w obszarze swojego działania. Znaczne rezerwy występują zarówno w źródłach ciepła jak i w przepustowości systemów przesyłowych.** Sieci przesyłowe, ciepłownicze w Małopolsce są stale modernizowane i ich stan utrzymuje się na zadowalającym poziomie, jednakże nadal wymaga rozbudowy aby w pełni wykorzystać te rezerwy. Sprawność techniczna małopolskich urządzeń ciepłowniczych wytwarzających ciepło w 2012 roku wynosiła 85,4%, a sprawność przesyłania była na poziomie 87,8%²⁵. Długość sieci ciepłej na terenie województwa małopolskiego w 2012 roku wg GUS wynosiła łącznie 1 889 km, w tym 1 363 km sieci ciepłej przesyłowej i 526,3 km sieci ciepłej przyłączy do budynków i innych obiektów. Większość długości sieci ogółem (724,9 km) przypadała na Miasto Kraków, które posiada drugi co do długości system ciepłowniczy w Polsce. Od kilku lat w Polsce zintensyfikowane są działania mające na celu zwiększenie efektywności energetycznej gospodarki a tym samym zwiększenie jej konkurencyjności. Należą do nich głównie inwestycje w zakresie obniżenia zużycia energii, w tym termomodernizacja, zwiększenie sprawności przedsiębiorstw, rozwój i dostosowanie infrastruktury sieciowej oraz podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie **racjonalnego wykorzystania energii i płynących z tego oszczędności.**
30. Na terenie województwa małopolskiego sektor budownictwa mieszkaniowego zajmuje ok. 64% powierzchni użytkowej, pozostałe to budownictwo użyteczności publicznej 15% oraz budownictwo produkcyjno-usługowe i handlowe 20,5%²⁶. **Biorąc pod uwagę fakt, iż budynki te odpowiadają za ok. 40% zużycia energii są potencjalnie istotnym źródłem w ramach oszczędności energii.**
31. Kształtowanie gospodarki energetycznej na poziomie lokalnym opiera się o działalność gmin w tym zakresie. W większości z nich brak jest nadal gminnych planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe lub ich aktualizacji. Obecnie w posiadaniu projektów założeń do planów zaopatrzenia są 73 gminy, co stanowi 40% ogółu. Z tego względu ważne jest **wsparcie gmin w zakresie kształtowania gospodarki energetycznej** w sposób optymalny i uporządkowany uwzględniając przy tym specyficzne warunki lokalne gminy.

²³ Program ochrony powietrza dla województwa małopolskiego

²⁴ Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Programu Strategicznego Ochrona Środowiska, Województwo Małopolskie

²⁵ Energetyka ciepła w liczbach, 2012, URE

²⁶ Projekt Regionalnego Planu Energetycznego dla województwa małopolskiego na lata 2013-2020.

32. Istotnym źródłem uciążliwości i problemów w zakresie emisji substancji szkodliwych, zwłaszcza w aglomeracjach miejskich, jest transport drogowy. Transportem drogowym realizowanych jest w Polsce 83,6% lądowego transportu pasażerskiego i 75,9% lądowego transportu towarowego. Według danych statystycznych, w skali kraju sektor ten odpowiedzialny jest za ponad 28% całkowitej emisji tlenków azotu, przeszło 27% emisji tlenku węgla oraz powyżej 15% zanieczyszczeń pyłowych. W dużych miastach, zwłaszcza o scentralizowanym systemie ciepłownictwa, udział transportu drogowego w całkowitej emisji tych zanieczyszczeń jest zdecydowanie większy, dochodząc w dzielnicach centralnych nawet do 90%²⁷. **Problemy towarzyszące rozwojowi transportu, szczególnie transportu drogowego, wymagają podjęcia działań pozwalających ograniczać zagrożenia z tym związane, m.in. poprzez zwiększenie znaczenia transportu zbiorowego.**

[5. Ochrona środowiska naturalnego]

33. Województwo małopolskie charakteryzuje się największą w Polsce ilością opadów ale równocześnie sprzyjającą ich odpływowi rzeźbą terenu, który dzięki temu jest prawie dwukrotnie wyższy od przeciętnego odpływu notowanego dla Polski. **Oznacza to, iż województwo jest rejonem Polski o największej zmienności przepływów, co wskazuje na potrzebę zwiększania retencji.** Duża zmienność przepływów generuje zagrożenia powodziowe; szczególnie dużym potencjałem powodziowym charakteryzują się karpackie dopływy Wisły. **Województwo małopolskie należy uznać za obszar szczególnie zagrożony powodzią.** Na ogólną liczbę 182 gmin województwa 146 (tj. 80%) jest zagrożonych możliwością wystąpienia powodzi. Zagrożenie powodziowe i związana z nim skala szkód wynika głównie z uwarunkowań naturalnych. Jednakże nie bez znaczenia jest wzrost antropopresji na ekosystemy leśne i łąkowe, eksploatacja gleb torfowych oraz „prostowanie” i całkowite betonowanie koryt wstrzymujące przesiąkanie wody płynącej do gruntów. Ponadto na terenie Małopolski obserwuje się ekstremalne zjawiska pogodowe związane m.in. z wysokością opadów – lata mokre z powodzią oraz lata z małą ilością opadów i dotkliwą suszą. **Z punktu widzenia głównych celów małej retencji, czyli retencionowania wody dla zaspokojenia występujących zapotrzebowań oraz dla ochrony przed powodzią – można uznać, że zapotrzebowanie na tę retencję występuje na całym terenie województwa. Szczególnie zapotrzebowanie na zwiększenie zasobów wodnych, w kontekście suszy, które występowały w ostatnich latach, można uznać za występujące na całym obszarze²⁸.**
34. **Tereny województwa małopolskiego są obszarem wyjątkowo podatnym na ruchy masowe, a w szczególności osuwiska.** Jest to związane ze specyficzną budową geologiczną obszaru fliszu karpackiego – naprzemiennie ułożonych warstw łupków ilastych i piaskowców. Przy dużym nawodnieniu warstw przypowierzchniowych i znacznym nachyleniu terenu ryzyko wystąpienia osuwiska jest bardzo duże. Zjawiska ekstremalne, jakimi są powodzie, często stanowią czynnik, który gwałtownie zmienia warunki wodne na zboczach i powoduje uruchomienie ruchów osuwiskowych. Jak wynika z dotychczasowego rozpoznania osuwiska występują nie tylko w górzystym terenie Karpat zewnętrznych i wewnętrznych, ale także na obszarze zapadliska karpackiego i Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej²⁹. **Fragmentaryczne rozpoznanie obszarów o tendencjach osuwiskowych powoduje brak zahamowania działalności inwestycyjnej naruszającej równowagę zboczy oraz wykonywanie prac powodujących podcinanie**

²⁷ „Zagrożenia środowiskowe ze strony transportu”, A. J. Badyda, Nauka (4/2010)

²⁸ Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Programu Strategicznego Ochrony Środowiska

²⁹ *Osuwiska w województwie małopolskim, Atlas-przewodnik*, 2012 r. Państwowy Instytut Badawczy

i nadmierne obciążanie stoków, a także zmianę stosunków wodnych. Susza podobnie jak powódź zaliczana jest do zjawisk katastrofalnych³⁰.

35. Województwo małopolskie położone w dorzeczu górnej Wisły posiada wysoką rangę w skali kraju w zakresie gospodarki wodnej ze względu na gęstą sieć rzeczną, jej górski charakter i wielkość zasobów wód powierzchniowych (15% zasobów kraju). Jego południowy obszar obejmuje karpacką część zlewni rzeki Wisły. Jest to obszar o największej gęstości źródeł i sieci rzecznych.

Województwo charakteryzuje się małymi zasobami eksploatacyjnymi wód podziemnych (640 hm³ – 3,67% zasobów kraju)³¹ i nierównomiernym rozmieszczeniem przestrzennym ich zbiorników, z czego wynikają deficyty tych wód (szczególnie tereny wschodnie i północno-wschodnie). Znaczące zasoby wód podziemnych rozmieszczone są na południu i w części północno – zachodniej Małopolski

36. **Małopolska jest regionem o jednym z najwyższych poborów wody.** W 2012 r. wynosił on 554,6 hm³, co stanowiło ok. 5% wody ujętej w Polsce (5. miejsce w kraju). Struktura poboru wody kształtowała się następująco: na potrzeby produkcyjne pobrano 344,8 hm³ (92,8% z wód powierzchniowych), na eksploatację sieci wodociągowej 157,5 hm³ (67,7% z wód powierzchniowych), na cele nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz napełnianie i uzupełnianie stawów rybnych 52,3 hm³. **Blisko 84% stanowiła woda pochodząca z ujęć powierzchniowych. Stąd też bardzo ważna dla regionu jest ochrona wód zlewni, szczególnie powyżej ujęć wody pitnej.**³²

37. W 2012 roku z terenu województwa odprowadzono do wód powierzchniowych lub do ziemi łącznie 559,0 hm³ ścieków, w tym 81,8% bezpośrednio z zakładów i 18,2% siecią kanalizacyjną. Spośród ścieków odprowadzonych z zakładów przemysłowych 63,7% stanowiły wody chłodnicze, umownie czyste. Obsługą ścieków w 2012 roku zajmowało się 75 oczyszczalni przemysłowych oraz 238 komunalne. Łącznie emisja ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia wynosiła 267,6 hm³ (48%). W latach 2000-2012 ilość odprowadzanych do wód lub do ziemi ścieków wymagających oczyszczania uległa zmniejszeniu, przede wszystkim dzięki spadkowi o ok. 16% ilości ścieków przemysłowych. Obniżyła się także ilość ścieków oczyszczanych tylko mechanicznie oraz nieoczyszczanych na rzecz oczyszczania biologicznego i z podwyższonym usuwaniem biogenów. **Jednak nadal największym źródłem zanieczyszczenia wód powierzchniowych w województwie małopolskim pozostaje gospodarka komunalna z uwagi na olbrzymi ładunek zanieczyszczeń, jaki odprowadza do odbiorników.** Jednocześnie na przestrzeni ostatnich lat zwiększył się odsetek ludności obsługiwanej przez komunalne oczyszczalnie ścieków, co jest pozytywnym symptomem w zakresie ochrony wód (2012 r. – 58,1% ludności województwa). Najkorzystniejsza sytuacja była w Krakowie, Tarnowie, Nowym Sączu i powiecie oświęcimskim. **Niemniej jednak inwestycje w infrastrukturę ochrony środowiska, szczególnie intensywne w ostatnich latach, nie były w stanie wyeliminować wieloletnich zaniedbań, w tym zakresie, co ma odzwierciedlenie szczególnie w niezadowalającej jakości wód.**

Istotnym źródłem presji na środowisko wodne jest niedostateczna sanitacja, głównie obszarów wiejskich. Pomimo dynamicznego rozwoju, przede wszystkim w ramach KPOŚK, stosunek sieci kanalizacyjnej do wodociągowej wyniósł tylko 60%. Dopiero w latach 2005-2012 przyrost sieci

³⁰ Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020

³¹ Ochrona środowiska, 2012 r., GUS

³² Raport o stanie województwa, 2013

kanalizacyjnej był większy od przyrostu sieci wodociągowej. W Małopolsce w 2012 r. przybyło 741,3 km sieci kanalizacyjnej (długość kanalizacji wyniosła 11 390,4 km), podczas gdy w 2011 r. przyrost ten wyniósł 640,9 km.³³ **Mimo w dalszym ciągu bardzo dużych braków w infrastrukturze kanalizacyjnej występuje wyraźny wzrost długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, w tym szczególnie dynamiczny rozwój sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich.** W 2005 roku kanalizacje wiejskie stanowiły 51,9% ogółu długości sieci kanalizacyjnej, natomiast w 2012 r. kanalizacje na wsi stanowiły już 60,5% ogółu długości sieci kanalizacyjnej województwa.

Niezależnie od rozwoju sieci wodociągowej, coraz częściej występuje zjawisko braku wody w sieciach wodociągowych na obszarach wiejskich, co spowodowane jest obniżaniem się poziomu wody w studniach i brzegowych ujęciach infiltracyjnych. Zjawisko to miało dotychczas wymiar lokalny, niemniej jednak w obliczu prognozowanych zmian klimatu, w przyszłości może mieć znacznie szerszy zasięg.

38. W 2012 r. w Małopolsce wytworzonych zostało 83,1 tys. ton suchej masy **osadów**, w tym 40,2 tys. ton z oczyszczalni ścieków przemysłowych a 42,9 tys. ton z oczyszczalni ścieków komunalnych. Sposoby zagospodarowania tych osadów to: zastosowanie w rolnictwie (3,37%), do rekultywacji terenów (3,61%), przekształcenie termicznie (13%), **składowanie na składowiskach odpadów (47,53%)**, zmagazynowanie czasowo na terenie oczyszczalni (2,65%), do upraw roślin przeznaczonych do produkcji kompostu (10,23%) oraz inne (19,64%).
39. W Małopolsce w 2012 r. wytworzono 7 787,9 mln ton odpadów, z czego 12,93% stanowiły odpady komunalne, a 87,07% odpady przemysłowe. Pod względem wytworzonych odpadów Małopolska zajmuje 5 miejsce wśród województw.
40. Ilości odpadów komunalnych wytworzonych w 2012 r. w Małopolsce wynosiła 1 007 mln ton. Zbiórką odpadów komunalnych objęte było 77,3% ludności (12 miejsce). Mieszkaniec województwa wytworzył w ciągu roku 300 kg (11 miejsce).
41. W 2012 r. z terenu województwa zebrano około 712 tys. ton odpadów komunalnych, w tym ilość odpadów zebrana w sposób selektywny wynosiła 103 tys. ton, co stanowi 14,47% ogólnej masy odpadów. Pozostała ilość odpadów tj. 609 tys. ton są to odpady zmieszane. Źródłami pochodzenia tych odpadów są: gospodarstwa domowe (397 tys. ton), handel, mały biznes, biura i instytucje (191 tys. ton) oraz usługi komunalne (20 tys. ton). W miastach w ten sposób zabrano 448,2 tys. ton, na obszarach wiejskich 160,5 tys. ton. Na przestrzeni lat 2007-2012 ilość zebranych selektywnie odpadów stale wzrasta mimo to ich udział w ilości zbieranych odpadów pozostaje wciąż niezadawalający. **Głównym sposobem gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie województwa małopolskiego jest nadal ich deponowanie na składowiskach:** 87,85% zmieszanych odpadów komunalnych zostało unieszkodliwione przez składowanie, 5,75% zostało wysegregowane z odpadów zmieszanych, a 6,4% odpadów unieszkodliwiono biologicznie. W 2012 r. w województwie małopolskim odpady komunalne składowano na 27 składowiskach.
42. Mając na uwadze cele planowane do osiągnięcia w 2020 r. istotne jest aby zmniejszyła się ilość składowanych odpadów do 60%. Zmniejszyć powinna się również ilość odpadów biodegradowalnych kierowanych na składowiska do 35%. W odniesieniu do działań z zakresu recyklingu i odzysku odpadów opakowaniowych obecny poziom 42,3% powinien wzrosnąć

---

³³ GUS, 2012 r.

do 60%. Obecne osiągnięte poziomy recyklingu w odniesieniu do wymaganych wg rodzajów odpadów wynoszą: szkło – 58,5%, papier i tektura – 38,3%, tworzywa sztuczne – 19%.

43. **Nadal niedostateczny pozostaje stan świadomości ekologicznej mieszkańców skutkujący ograniczoną możliwością zapobiegania powstawania odpadów. Celowym jest promowanie świadomych postaw konsumenckich oraz technologii niskoodpadowych i bezodpadowych.**
44. W 2012 r. w Małopolsce wytworzono 6 780,9 tys. ton odpadów przemysłowych (4. miejsce). Głównym sposobem zagospodarowania jest ich odzysk 90,23%, następnie unieszkodliwianie – 6,01% oraz czasowe magazynowanie – 3,76%. Głównymi źródłami odpadów były: energetyka, przemysł wydobywczy, budownictwo, hutnictwo, sektor komunalny oraz przemysł spożywczy.

[6. Dziedzictwo regionalne]

45. Założeniem Strategii Europa 2020 jest efektywne wykorzystywanie zasobów dla osiągania celów społecznych i gospodarczych. Jedną z istotnych kategorii zasobów jest dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze. W regionie znajduje się najwięcej w Polsce (14 z 29 w kraju) zespołów obiektów chronionych jako światowe dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze UNESCO³⁴ oraz pięć zespołów zabytków uznanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za Pomniki Historii³⁵. Rejestr zabytków nieruchomych na obszarze województwa małopolskiego w 2013 roku obejmował 5 079 obiektów (jednocześnie ewidencja zabytków obejmowała 47 400 obiektów)³⁶, natomiast do rejestru zabytków ruchomych wpisanych było 31 479 obiektów³⁷. Obiekty te wymagają ciągłego procesu odnowy, aby skutecznie powstrzymać degradację i rozpad substancji zabytkowej. Przy tej skali i randze obiektów doraźne interwencje są daleko niewystarczające. Głównie z powodu utraty wartości historycznej albo zniszczenia zabytku, z ewidencji zabytków na obszarze województwa małopolskiego w latach 2010-2012 skreślono ok. 12 750 obiektów (tj. ok. 25% zasobu), które zostały rozebrane lub zniszczone albo całkowicie pozbawione wartości zabytkowych³⁸, co skłania do zwiększenia skali działań związanych z ochroną regionalnego dziedzictwa. W ramach diagnozy stanu obiektów zabytkowych w regionie zweryfikowana została (opracowana w 2010 roku) lista obiektów szczególnie zagrożonych, które powinny zostać objęte pracami ratunkowymi i interwencyjnymi. Z bogatych zasobów dziedzictwa kulturowego województwa małopolskiego 29 zabytków (różnego rodzaju, głównie jednak zabytków nieruchomych) uznaje się jako szczególnie zagrożone nieodwracalnym zniszczeniem.³⁹ Poza obiektami, których istnienie jest szczególnie zagrożone zidentyfikowano 338 zabytków nieruchomych, których stan techniczny wymaga podjęcia pilnych prac konserwatorskich i robót budowlanych. Główną przyczyną złego stanu zachowania substancji zabytkowych jest brak użytkowania i brak zabezpieczeń budynków.⁴⁰ Widoczne jest skupienie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru w Krakowie i okolicach,

³⁴ Historyczne centrum Krakowa, Kopalnia Soli w Wieliczce, Zamek Żupny w Wieliczce, Kopalnia Soli w Bochni, Auschwitz-Birkenau – były niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady, Kalwaria Zebrzydowska – zespół architektoniczno-krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy, Kościoły drewniane południowej Małopolski: Binarowa, Dębno Podhalańskie, Lipnica Murowana, Sękowa. Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat: Brunary Wyżne, Kwiatów, Owczary, Powroźnik

³⁵ Pełna lista obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO oraz uznanych przez Prezydenta RP za Pomnik Historii dostępna jest na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa: www.nid.pl

³⁶ Stan na dzień 31 lipca 2013 r., dane z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie oraz http://www.wuoz.malopolska.pl/images/2013_rejestr/rejestr%20powiaty_aktualne.pdf.

³⁷ Stan na dzień 31 grudnia 2013 r., dane z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie.

³⁸ Wg danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie [za:] *Sprawozdanie z realizacji w latach 2010-2011 wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami pn. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2010-2013*, uchwała Sejmiku Województwa Małopolskiego Nr XXX/508/12 z dnia 17 grudnia 2012 roku

³⁹ Stan na 30 czerwca 2013 r. Weryfikacji danych dokonał Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa – Oddział Terenowy w Krakowie [za:] projekt Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017

⁴⁰ Stan na koniec 2013 r., dane z Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Oddziału Terenowego w Krakowie [za:] projekt Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017

a także w południowej części regionu – powiatach: sądeckim i gorlickim (subregion sądecki), nowotarskim (subregion podhalański) oraz tarnowskim (subregion tarnowski). Najmniej zabytków nieruchomych znajduje się na północy województwa: w powiecie miechowskim (subregion Krakowski Obszar Metropolitalny), dąbrowskim (subregion tarnowski) i chrzanowskim (Małopolska Zachodnia)⁴¹ Małopolska obok bogactwa krajobrazu i bogactwa kultury materialnej może poszczycić się niezwykle różnorodnością i bogactwem kultury niematerialnej, tworzonej przez wieki przez kilkanaście zamieszkujących te tereny grup etnograficznych. Krakowiacy, Górale, Lachy, Pogórzanie, Zagórzanie, Rusini, Żydzi, Romowie, osadnicy niemieccy stworzyli na tym terenie niezwykle barwną mozaikę kulturową. Elementy tradycyjnej kultury Małopolski stały się znakami rozpoznawczymi kultury polskiej (m.in. tradycyjne stroje ludowe, bogactwo muzyki, tańca i obyczaju). Dla zachowania tożsamości kulturowej i żywotności kultury regionalnej konieczne jest zintensyfikowanie działań na rzecz ochrony tego dziedzictwa zgodnie z przyjętą przez Polskę dnia 8 lutego 2011 r. Konwencją UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Małopolska ma ponadto dobrze przygotowaną ofertę szlaków turystyczno-kulturowych, prezentujących różne aspekty dziedzictwa kulturowego regionu⁴², m.in. Małopolska Trasa UNESCO, Szlak Architektury Drewnianej, Szlak Żydów Małopolskich, Szlak Cerkwi Łemkowskich, Szlak Jana Pawła II, Szlak Solny, Szlak Orlich Gniazd, Szlak Rzemiosła Tradycyjnego, które wymagają dalszego rozwoju i poprawy ich funkcjonowania. Kluczowym elementem systemu opieki nad zabytkami są muzea. Pod względem ich liczby oraz znaczenia zbiorów Małopolska znajduje się w ścisłej krajowej czołówce. W 2012 r. w Małopolsce działało 108 muzeów (co stanowi 14,1% wszystkich muzeów w Polsce). Tym samym Małopolska utrzymała drugą pozycję w Polsce, za Mazowszem (w 2012 r. – 115 muzeów). W posiadaniu małopolskich muzeów w 2012 r. znajdowało się 4,3 mln muzealiów, co stanowi 27,4% wszystkich muzealiów w Polsce. W 2012 r. małopolskie muzea odwiedziło 7,5 mln osób, tj. 28,1 % ogółu odwiedzających muzea w Polsce w 2012 r.⁴³

46. Pod względem liczby podmiotów prowadzących działalność kulturalną Małopolska znajduje się w ścisłej krajowej czołówce. Na koniec 2013 r. w ogólnej liczbie 1 637 tych podmiotów największy odsetek stanowiły biblioteki i placówki informacyjno-biblioteczne (58,3%), domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice (26,3%), muzea (7,3%), galerie i salony sztuki (4%), kina (3%) oraz teatry i instytucje muzyczne (1,1%). W liczbie tej ujęto państwowe i samorządowe instytucje kultury oraz pozostałe podmioty działające w obszarze kultury, prowadzone przez osoby prawne, osoby fizyczne oraz jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej⁴⁴. Najwięcej – 246 instytucji (15% ogółu instytucji w województwie) działało w Krakowie. Drugie miejsce pod względem liczby działających instytucji zajmował powiat nowosądecki – 113 instytucji (8,0%), następnie tarnowski – 95 (6,7%) oraz nowotarski – 93 (6,6%)⁴⁵. W 2013 r. zdecydowana większość instytucji należała do sektora publicznego (rozumianego jako administracja rządowa i samorządowa): wszystkie biblioteki; 96,0% domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic; 88,9% teatrów i instytucji muzycznych; 80,7% muzeów. Mimo znaczącego wzrostu liczby kin prywatnych: z 27,3% w 2012 roku do 49% w 2013 r., nadal jedynie wśród galerii i salonów sztuki przeważały podmioty sektora prywatnego: na koniec 2013 r. stanowiły one 53%⁴⁶. Dlatego ważne

⁴¹ projekt Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017

⁴² Wg danych Małopolskiego Instytutu Kultury przez region przebiega ponad **100 szlaków turystyczno-kulturowych**, www.mik.krakow.pl

⁴³ *Kultura w województwie małopolskim w 2012 r.*, Informacja sygnałowa nr 9 Urzędu Statystycznego w Krakowie, lipiec 2013 oraz *Działalność instytucji kultury w Polsce w 2012 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 23 lipca 2013 r.

⁴⁴ *Kultura w województwie małopolskim w 2013 r.*, Informacja sygnałowa Urzędu Statystycznego w Krakowie, lipiec 2014

⁴⁵ *Działalność instytucji kultury w województwie małopolskim w 2013 r.*, Informacja sygnałowa Urzędu Statystycznego w Krakowie, lipiec 2014, str. 2

⁴⁶ *Działalność instytucji kultury w województwie małopolskim w 2013 r.*, Informacja sygnałowa Urzędu Statystycznego w Krakowie, lipiec 2014

jest podejmowanie działań wpływających na udział instytucji kultury w tworzeniu i korzystaniu z zasobów dziedzictwa kulturowego i kultury, a tym samym sprzyjających włączeniu społecznemu, edukacji i wzrostowi zatrudnienia, w szczególności na obszarach wymagających rewitalizacji.

47. Jednocześnie warto zaznaczyć, że w 2010 r. w całym województwie odbyło się około 190 tys. imprez, z których większość została zorganizowana przez sektor prywatny (66,2%). Imprezy zorganizowane przez instytucje należące do sektora publicznego wyniosły 30,7%, a pozarządowego tylko 3,1%. Wśród instytucji publicznych najbardziej aktywne pod względem liczby zorganizowanych imprez były domy kultury (48% ogółu imprez), a wśród instytucji prywatnych i pozarządowych – kina (odpowiednio 98,9% i 70,2% ogółu imprez). Jednocześnie, mimo że sektor prywatny przeważał pod względem liczby zorganizowanych imprez, to jednak większość uczestników wybierała imprezy zorganizowane przez publiczne instytucje: 75,7% uczestników imprez zarejestrowano w instytucjach należących do sektora publicznego, 19,1% – organizowanych przez sektor prywatny oraz 5,2% – przez sektor pozarządowy⁴⁷.
48. Niezwykle bogactwo regionu (dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze) sprawia, że Małopolska jest jedną z najbardziej popularnych destynacji w kraju, z utrzymującą się od wielu lat stałą tendencją wzrostową w ruchu turystycznym. W 2013 roku Małopolskę odwiedziło 12,6 mln osób (w tym 9,9 mln stanowili odwiedzający krajowi, a 2,7 mln to odwiedzający z zagranicy). Oznacza to, iż liczba odwiedzających region wzrosła w stosunku do 2012 r. o 4,2%, a więc utrzymuje się trend wzrostowy zapoczątkowany po 2009 r.⁴⁸. Dodatkowo w regionie odnotowano najwięcej osób korzystających z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych (3 470 tys.). Natomiast pod względem liczby udzielonych noclegów (9 563 tys.) województwo zajmowało drugą lokatę (po województwie zachodniopomorskim).⁴⁹ W 2012 r. gęstość bazy noclegowej 2,5-krotnie przewyższała średnią dla Polski, a liczba turystów i udzielonych im noclegów w stosunku do liczby ludności była 1,8 razy wyższa od ogólnokrajowej⁵⁰.

Dla zachowania regionalnej różnorodności i oryginalnych cech kulturowych ważne jest wzmocnienie systemu wspierania prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych oraz prac zabezpieczających przed zniszczeniem prowadzonych przy zabytkach oraz podejmowanie działań na rzecz upowszechniania i promocji dziedzictwa kulturowego. Poprzez nadanie obiektom zabytkowym nowych funkcji (kulturalnych, turystycznych, społecznych etc.) zmniejszony zostanie obszar koncentracji środków publicznych, które zamiast na utrzymanie dotychczas popadających w ruinę obiektów będą przeznaczane na działania tworzące nowe miejsca pracy i włączające dziedzictwo kulturowe w obieg gospodarczy⁵¹. Inicjatywy na rzecz zwiększenia efektywności wykorzystania zasobów kulturowych, stanowiących fundament tożsamości regionalnej, korzystnie wpłyną na rozwój społeczny i gospodarczy całego regionu. Poprzez podjęcie działań na rzecz ochrony, udostępniania i promocji dziedzictwa kulturowego regionu, stworzone zostaną jednocześnie warunki dla dalszego rozwoju sektora turystyki, stanowiącego trzeci pod

⁴⁷ *Potencjał małopolskich przemysłów kreatywnych*, op. cit., str. 11-12

⁴⁸ Na podstawie: *Badanie ruchu turystycznego w województwie Małopolskim w 2013 r. Raport końcowy za rok 2013*

⁴⁹ *Turystyka w Województwie Małopolskim w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Krakowie, str. 24, tabl. 7, tabl. 15

⁵⁰ *Turystyka w województwie Małopolskim w 2012 roku*, str. 26

⁵¹ *Ocena wpływu projektów realizowanych w ramach Osi priorytetowej 3. MRPO „Turystyka i przemysł kulturowy” na podniesienie konkurencyjności turystycznej regionu wraz z opracowaniem raportu końcowego z przeprowadzonego badania* - Centrum Studiów Regionalnych UniRegio

względem znaczenia obszar działalności społeczno-gospodarczej w UE⁵². Działania w zakresie rozwoju infrastruktury kultury wzmocnią procesy przekształcania instytucji kultury w nowoczesne centra dostępu do wiedzy i oferty kulturalnej oraz lokalne ośrodki życia społecznego.

49. Małopolskę wyróżnia różnorodność krajobrazu wynikająca w dużej mierze z rzeźby terenu, warunków klimatycznych, hydrologicznych i glebowych. Dzięki temu występują tu niejednolite zespoły ekosystemów. Szeroki i urozmaicony wachlarz siedlisk stwarza dogodne warunki egzystencji licznym gatunkom roślin i zwierząt oraz decyduje w wysokim stopniu o różnorodności biologicznej. Ponad połowa powierzchni regionu objęta jest ochroną prawną (około 8% wszystkich obszarów chronionych w Polsce). Pod względem udziału powierzchni prawnie chronionej Małopolska zajmuje drugie miejsce w kraju⁵³.

Mapa 1. Położenie przyrodniczych obszarów i obiektów chronionych w województwie małopolskim

źródło: *Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego 2014*, Załącznik do UCHWAŁY Nr 912/14 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 26 sierpnia 2014 r.

⁵² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: *Europa- najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie-nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego* (Bruksela dn. 30.6.2010 KOM (2010) 352

⁵³ Na podstawie zbiorczego opracowania Głównego Urzędu Statystycznego „Ochrona Środowiska 2013” Warszawa 2013, str. 283

W województwie zlokalizowanych jest najwięcej w Polsce (6 z 23) parków narodowych, zajmujących łącznie ok. 2,5% powierzchni województwa, w tym 2 uznane za Rezerwat Biosfery UNESCO. Ponadto funkcjonuje 11 parków krajobrazowych (zajmujących łącznie ok. 17,4% powierzchni województwa), 10 obszarów chronionego krajobrazu (zajmujących łącznie ok. 37% powierzchni województwa), 85 rezerwatów przyrody (zajmujących ok. 0,1% powierzchni województwa), ok. 2.000 pomników przyrody, 80 stanowisk dokumentacyjnych, 33 użytki ekologiczne, 3 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. W województwie położonych jest 99 obszarów NATURA 2000, tj. 11 Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 oraz 88 Obszarów Ochrony Siedlisk Natura 2000⁵⁴ (w tym unikatowy w skali Europy obszar Pustyni Błędowskiej objęty programem ochrony Natura 2000, usytuowany na terenie subregionu Małopolski Zachodniej oraz województwa śląskiego). Małopolska ze względu na uwarunkowania geograficzne posiada duży potencjał do tworzenia oferty dla spędzania aktywnego wypoczynku, wędrowek pieszych i rowerowych, w otoczeniu zasobów cennych przyrodniczo. Według raportu przygotowanego przez Ministerstwo Sportu i Turystyki, długość szlaków turystycznych w Polsce⁵⁵ w 2010 r. wynosiła 67,8 tys. km. Największą długością szlaków turystycznych mogą pochwalić się województwa: małopolskie (9,3 tys. km szlaków turystycznych), zachodniopomorskie (6,7 tys. km) oraz dolnośląskie (6,1 tys. km)⁵⁶. Pod względem długości wyznaczonych szlaków rowerowych czołowe pozycje zajmują województwa: zachodniopomorskie (2,6 tys. km), małopolskie (2,2 tys. km), lubuskie (2,3 tys. km) oraz wielkopolskie (2,1 tys. km)⁵⁷.

Biorąc pod uwagę niezwykle potencjał regionu bazujący na cennych zasobach naturalnych, konieczne jest przede wszystkim podejmowanie działań zmierzających do zachowania oraz poprawy ochrony różnorodności biologicznej. Ponadto niezwykle ważne jest realizowanie przedsięwzięć zmierzających do rozwoju infrastruktury kanalizującej ruch turystyczny (niekontrolowany może stanowić poważne zagrożenie dla cennych obiektów przyrodniczych). Nadmierna eksploatacja zasobów naturalnych jest zagrożeniem dla rozwoju terytorialnego, natomiast współdziałanie z przyrodą i w harmonii z lokalnym pejzażem jest opłacalna i pozwala zachować cechy fizyczne i tożsamość danej okolicy⁵⁸. Realizacja przedsięwzięć dotyczących rozwoju infrastruktury turystycznej, jeśli towarzyszyć jej będzie wysoka wrażliwość ekologiczna, może przynieść zatem korzystne efekty środowiskowe i społeczno - gospodarcze. Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o środowisku, edukacja ekologiczna oraz kampanie informacyjne i programy szkoleniowe przyczynić się mogą do ukształtowania świadomości użytkowników środowiska i postaw konsumenckich. Intensywne wsparcie obszarów cennych przyrodniczo, w szczególności objętych różnymi formami ochrony, jest dodatkowo uzasadnione przez fakt, iż bardzo często są to obszary peryferyjne, zagrożone wykluczeniem.⁵⁹ Przede wszystkim jednak są to tereny bardzo atrakcyjne pod względem turystycznym, a tym samym poddane silnej presji antropogenicznej. Dlatego konieczne jest podejmowanie interwencji w celu stworzenia warunków dla zrównoważonego i odpowiedzialnego rozwoju sektora turystyki.

⁵⁴ Pełny rejestr form ochrony przyrody w województwie małopolskim dostępny jest na stronie internetowej Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie: www.krakow.rdos.gov.pl

⁵⁵ Dot. szlaków turystycznych wytyczonych i znajdujących się pod opieką oddziałów PTTK - *Raport o stanie gospodarki turystycznej w latach 2007-2011*, Ministerstwo Sportu i Turystyki Warszawa, luty 2013

⁵⁶ *Raport o stanie gospodarki turystycznej w latach 2007-2011*, Ministerstwo Sportu i Turystyki Warszawa, luty 2013, str. 153, 154

⁵⁷ *Raport o stanie gospodarki turystycznej w latach 2007-2011*, Ministerstwo Sportu i Turystyki Warszawa, luty 2013, str. 40

⁵⁸ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów *Zielona Infrastruktura - zwiększanie kapitału naturalnego Europy* /* COM/2013/0249 final

⁵⁹ *Polityka Spójności oparta na wynikach i jej rola w realizacji celów Strategii Europa 2020*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Warszawa 2012

50. Zasoby naturalne, krajobraz przyrodniczy, ukształtowanie terenu są jednymi z endogenicznych czynników decydujących o rozwoju Małopolski. Dzięki niepowtarzalnej architekturze krajobrazu Małopolska stanowi doskonałe warunki dla rozwoju przemysłów czasów wolnego. Rola sektora turystycznego w rozwoju gospodarczym jest bardzo ważna. Turystyka dynamicznie wpływa na rozwój innych sektorów, stymuluje wzrost PKB oraz nowych miejsc pracy. W latach 2007-2011 udział gospodarki turystycznej w PKB Polski wynosił 5-6%.⁶⁰ Światowa Rada Podróży i Turystyki (WTTC) podaje, że liczba osób pracujących w sektorze turystyki w Polsce wyniosła w 2011 r. 306 tys. osób (ok. 2% ogółu pracujących). Największe zatrudnienie w turystyce w latach 2007-2011 zarejestrowano (zaraz za województwem mazowieckim i śląskim) w Małopolsce – ok. 20 tys. osób.⁶¹ Nierozzerwalnie związane z krajobrazem regionu są malowniczo usytuowane ciek i zbiorniki wodne w szczególności: Dobczycki (subregion Krakowski Obszar Metropolitalny), Czorsztyński (subregion podhalański), Świnna Poręba (gł. subregion Małopolska Zachodnia), Rożnowski, Czchowski, Klimkówka (subregion sądecki), tereny po żwirowiskach (subregion tarnowski), które ze względu na swój wielofunkcyjny charakter, oprócz pełnienia roli przeciwpowodziowych czy zaopatrzenia w wodę pitną odgrywają istotną rolę w ochronie bioróżnorodności, a także są miejscem wypoczynku i rekreacji. Małopolska, to obok Dolnego Śląska, drugi wiodący region oferty **uzdrowiskowej** w Polsce, o uznanej tradycji i bogatej historii. Na obszarze województwa znajduje się 9 spośród 45 polskich uzdrowisk, stanowiących doskonałą bazę dla rozwoju turystyki uzdrowiskowej i usług zdrowotnych. Południowa część województwa stanowi najbogatszy region w kraju pod względem wielkości i jakości złóż i wykorzystania wód do celów balneologicznych oraz rozlewnictwa wód mineralnych. Turystyka uzdrowiskowa i prozdrowotna obejmuje wszelkie pobyty związane z wykorzystaniem bogactw naturalnych w celach zdrowotnych, profilaktycznych, rekreacyjnych oraz odnowy biologicznej. Najbardziej znanymi uzdrowiskami regionu są posiadające wieloletnie tradycje: Krynica Zdrój, Szczawnica Zdrój oraz Rabka Zdrój, ale również miejscowości: Muszyna, Wysowa-Zdrój, Żegiestów, Kraków-Swoszowice, Piwniczna-Zdrój, Wapienne, dysponujące unikalnym dobrem stanowią przewagę konkurencyjną na rynku usług turystycznych.

Bazując na endogenicznych potencjałach Małopolski, konieczne jest podejmowanie działań związanych z dalszym rozwojem sektora turystyki, który będzie tworzył nowe miejsca pracy oraz przyczyni się do poprawy warunków sprzyjających wzrostowi zatrudnienia w regionie.

51. Małopolskę wyróżnia bardzo duże zróżnicowanie ukształtowania powierzchni z przewagą charakteru górskiego i wyżynnego. W regionie zidentyfikowano ponad 70 gmin, położonych na terenach podgórskich i górskich, w których co najmniej 50% użytków rolnych leży powyżej 350 m n.p.m.⁶². Obszary te charakteryzuje wysoka wartość przyrodnicza i związany z tym duży udział terenów objętych różnymi formami ochrony, atrakcyjność krajobrazowa oraz nagromadzenie różnorodnych zasobów turystycznych, w tym uzdrowisk. Jednocześnie obszary te posiadają trudniejsze warunki dla gospodarowania, rozwoju infrastruktury i przedsiębiorczości. **Tym samym zaplanowana w programie interwencja przyczyni się do niwelowania barier oraz wykorzystywania potencjału obszarów górskich.**

⁶⁰ *Raport o stanie gospodarki turystycznej w latach 2007 - 2011*, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa, luty 2013, str.6

⁶¹ *Raport o stanie gospodarki turystycznej w latach 2007 - 2011*, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa, luty 2013, str.79

⁶² Rozporządzenie Nr 22/03 Wojewody Małopolskiego z dnia 17 lipca 2003 r. w sprawie wykazu miejscowości województwa małopolskiego położonych na terenach podgórskich i górskich

52. **Dostępność transportowa, wpływając na różnorodne sfery życia społecznego i gospodarczego, stanowi istotny element organizacji przestrzeni.** Dobra dostępność do Krakowa i pozostałych ośrodków subregionalnych jest kluczowym czynnikiem przyczyniającym się do zapewnienia spójności terytorialnej województwa. Dostępność jest ważna zarówno z perspektywy miast, gdyż wiąże się z ich potencjalnym oddziaływaniem, wielkością obsługi, możliwością pozyskiwania pracowników, klientów usług itd. Jest ona także ważna z perspektywy pozostałych miast i gmin wiejskich, z których to dostępność do Krakowa i ośrodków subregionalnych oznacza możliwość zaspokojenia potrzeb usługowych (handel, kultura, edukacja, zdrowie), a także wiąże się z dostępem do rynków pracy tych ośrodków. Tylko przy istnieniu dobrej dostępności z każdego zamieszkanego miejsca województwa do tych ośrodków możliwe jest zapewnienie spójności terytorialnej województwa⁶³.
53. Przeprowadzona analiza czasowej dostępności drogowej i kolejowej potwierdza, że Małopolska jest regionem o znacznej skali wyzwań w tym zakresie. Województwo małopolskie ze względu na ukształtowanie terenu i przebieg pasm górskich i braku dróg ekspresowych jest jedynym polskim regionem, w którym notuje się czas dojazdu z najodleglejszych gmin (Muszyna, Sękowa) do jego stolicy powyżej 180 minut. Warto zdać sobie sprawę, że w takim samym czasie można obecnie dojechać z Krakowa do gmin wiejskich leżących po zachodniej stronie Legnicy lub w okolicy Łodzi⁶⁴.
54. Dostępność czasowa do głównych ośrodków miejskich ma istotne znaczenie dla zwiększenia konkurencyjności całego regionu. Dobra dostępność czasowa ośrodków miejskich jest warunkiem nie tylko spójności przestrzennej obszaru województwa, ale również rozprzestrzeniania się impulsów rozwojowych oraz pełniejszego wykorzystania posiadanych atutów i potencjałów, w tym potencjału ludzkiego. Dlatego też program akcentuje wsparcie dla rozwoju zrównoważonego pod względem środowiska naturalnego systemu transportowego regionu, podnoszenie poziomu transportu zbiorowego oraz tworzenie warunków dla zwiększania jego atrakcyjności, w szczególności transportu kolejowego.
55. Szkielet komunikacyjny Małopolski tworzą linie kolejowe o znaczeniu międzynarodowym, tj. linia E30 oraz C-E30, należące także do III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego Berlin – Wrocław – Katowice – Kraków – Kijów oraz dwa główne szlaki drogowe stanowiące fragmenty ciągów międzynarodowych: E77 relacji Gdańsk – Warszawa – Kraków – Zvolen – Budapeszt, w ramach którego zlokalizowana jest droga krajowa nr 7 oraz E40, włącznie z przebiegiem autostrady A4, stanowiącej fragment transeuropejskiego korytarza relacji Berlin – Wrocław – Katowice – Kraków – Kijów.

Krzyżowanie się na terenie Małopolski ważnych szlaków komunikacyjnych w połączeniu z położeniem tranzytowym oraz posiadanymi walorami krajobrazowymi i turystycznymi oraz planowanym rozwojem społeczno-gospodarczym, to czynniki, które wymuszają znaczące nakłady na infrastrukturę transportową w regionie.

⁶³ *Dostępność komunikacyjna wybranych miast Małopolski*, dr R. Guzik, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków 2011

⁶⁴ Badanie dostępności komunikacyjnej (drogowej i kolejowej) wybranych miast Małopolski w latach 2011 oraz 2020 miało na celu oszacowanie liczby mieszkańców Małopolski oraz spoza województwa zamieszkujących w izochronach 30, 60, 90 oraz 120 minut od wybranych miast (Krakowa, Tarnowa, Nowego Sącza, Oświęcimia, Nowego Targu)

<http://www.politykarozwoju.obserwatoria.malopolska.pl/CmsContent.mvc/NewsDetails/63/226>

56. Sieć drogowa Małopolski tworzy powiązany i wzajemnie uzupełniający się system, w ramach którego podstawowy układ drogowy województwa tworzą drogi krajowe, oraz drogi wojewódzkie. Układ uzupełniający, stanowiący ważny element komunikacji wewnętrznej regionu, to drogi powiatowe oraz drogi gminne.

Istotnym problemem małopolskich dróg jest bardzo duże obciążenie ruchem, szczególnie sieci dróg krajowych i wojewódzkich. Stan ten potwierdzają kolejne pomiary ruchu przeprowadzane zarówno na poziomie krajowym jak i regionalnym. Generalny pomiar ruchu (GPR) wykonany na zlecenie Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA) w roku 2010 plasuje Małopolskę na 2. pozycji w kraju (po województwie śląskim), ze średnim dobowym natężeniem ruchu na poziomie 12 953 (średnia dla kraju – 9 888 pojazdów). Odnotowana dynamika wzrostu natężenia ruchu to 21,8%, wobec przeciętnej dla kraju wynoszącej 8 244 – z dynamiką na poziomie 19,9%. Średniodobowe natężenie ruchu na drogach wojewódzkich, zgodnie z pomiarem przeprowadzonym w roku 2010, wynosi 5 524 pojazdy/dobę (przeciętny wzrost ruchu o około 26%), natomiast w przypadku 24 odcinków objętych badaniem przekracza ono 10 000 pojazdów/dobę.

Wzmożone obciążenie ruchem samochodowym przenoszone jest również na nieprzystosowane do takiego nasilenia drogi powiatowe i gminne, stwarzając dodatkowe niebezpieczeństwo dla uczestników ruchu przemieszczających się po tych drogach.

57. Obok silnego obciążenia ruchem małopolskich dróg, **istotnym problemem w zakresie transportu drogowego jest zły stan nawierzchni, co niewątpliwie wpływa m.in. na bezpieczeństwo ruchu.** Sytuację komplikuje dodatkowo fakt, że ponad 30% powierzchni województwa to tereny górskie, co znacznie utrudnia i podraża powstawanie nowych ciągów komunikacyjnych. Sieć dróg wojewódzkich na terenie Małopolski obejmuje 39. ciągów drogowych o łącznej długości 1411,5 km (stan na 2012 r.). W ramach przeglądu technicznego dróg przeprowadzonego w roku 2011, dokonano oceny ich stanu technicznego – analizowane odcinki podzielono na 3 grupy, w zależności od stanu technicznego, grupując je w ramach następujących kategorii: A – stan dobry (brak potrzeby wykonywania zabiegów remontowych), B – stan zadawalający (potrzeba zabiegów utrzymaniowych do wielkości 20% powierzchni) oraz C – stan zły (ponad 20% powierzchni nawierzchni wykazuje znaczne odkształcenia). **Przeprowadzona analiza wskazała na koniec 2011 r., że 34% sieci dróg wojewódzkich posiada nawierzchnię w złym stanie technicznym (grupa C), a więc wymaga szybkich prac modernizacyjnych, dodatkowo około 12% nawierzchni wymaga pewnych prac i korekt (grupa B).** Analogicznie, w odniesieniu do oceny stanu technicznego 323 obiektów mostowych zlokalizowanych na ciągu dróg wojewódzkich w Małopolsce, przegląd wykazał, że stan niedostateczny to 10% a stan niepokojący to 33% tych obiektów.⁶⁵
58. Warto zauważyć, że w Małopolsce drogi wojewódzkie są znaczącym uzupełnieniem układu dróg krajowych – w większości przypadków drogi wojewódzkie stanowią alternatywne szlaki komunikacyjne dla dróg krajowych. **Dlatego też stan sieci krajowych w Małopolsce znacząco oddziałuje na stan sieci dróg wojewódzkich, a zgodnie z danymi statystycznymi, w województwie małopolskim odcinki dróg krajowych o złym stanie występują na poziomie wyższym aniżeli średnia krajowa⁶⁶.**
59. Stan techniczny sieci dróg nie jest bez znaczenia dla bezpieczeństwa wszystkich uczestników ruchu. Z policyjnych danych wynika, że wśród czynników o decydującym wpływie

⁶⁵ Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich w Małopolsce do roku 2020, Zarząd Dróg Wojewódzkich w Krakowie, Kraków 2012, str.32-40.

⁶⁶ Raport o stanie technicznym sieci dróg krajowych na koniec 2012 roku, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad

na bezpieczeństwo w ruchu drogowym, najbardziej znaczącym jest błąd człowieka, nie bez znaczenia są jednak również inne czynniki, a wśród nich stan nawierzchni drogi, oznaczenia oraz inne rozwiązania zwiększające bezpieczeństwo ruchu. Pomimo dokonującego się od 2000 r. sukcesywnego spadku liczby wypadków drogowych, w 2012 r. (i poprzednich) najwięcej wypadków drogowych (powyżej i około 4000 rocznie) notowano w województwach: śląskim, małopolskim i łódzkim⁶⁷. Wskaźnik liczby wypadków na 100 tys. mieszkańców w przypadku Małopolski wyniósł w 2012 r. 116,6 (wobec średniej krajowej 96,1) i uplasował region na 3. pozycji w kraju, za województwami łódzkim i pomorskim⁶⁸.

60. Pomimo stosunkowo wysokiego wskaźnika ogólnej gęstości dróg w regionie (1,99 km/km², tj. 2. pozycja w kraju – stan za 2011 r.), szczególnie w południowej oraz wschodniej części Małopolski, **odczuwalny jest brak połączeń komunikacyjnych, zwłaszcza o wysokich parametrach pojemności i przepustowości. Podobnie problemem jest duże natężenie ruchu tranzytowego odbywającego się przez centra wielu miast i miejscowości**, co wiąże się nie tylko ze znaczną emisją spalin i hałasu na ich terenie ale również znaczącym obniżeniem komfortu i bezpieczeństwa podróży i mieszkańców.
61. Sieć kolejową na obszarze województwa małopolskiego tworzy 1124 km linii normalnotorowych, co stanowi 5,6% długości linii kolejowych eksploatowanych w Polsce. Wskaźnik gęstości sieci kolejowej dla województwa małopolskiego wynosi 7,4 km/100 km² i jest wyższy od średniego dla Polski wynoszącego 6,5 km/100 km² (według danych za 2011 r.). Największe zagęszczenie sieci linii kolejowych występuje w pobliżu Krakowa, oraz w zachodniej części województwa, graniczącej z województwem śląskim. W zakresie infrastruktury linii kolejowych, poważnym problemem pozostaje jej jakość, ograniczająca dopuszczalne prędkości na niektórych szlakach.
62. Począwszy od roku 2001 Województwo rozpoczęło realizację zadań związanych z organizowaniem i dofinansowaniem regionalnych, kolejowych przewozów pasażerskich. Pomimo rosnących wydatków na dopłaty do przewozów pasażerskich w regionie, rola tego środka transportu z roku na rok maleje, a świadczy o tym liczba pasażerokilometrów obsługiwanych corocznie w ramach regionalnych przewozów kolejowych – przykładowo w 2012 r. wyniosła ona 542 mln w porównaniu z 639 mln rok wcześniej, czy 1,6 mld w 2001 r.
63. Badania przeprowadzone na potrzeby opracowywanego przez Województwo Małopolskie *Planu zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w województwie małopolskim* wykazują, że główną przyczyną tego stanu rzeczy są możliwości pozyskiwania pasażerów z powodu mało atrakcyjnej oferty jakościowej usług. **Główne powody takiej sytuacji tkwią w stanie infrastruktury (niskie prędkości handlowe na sieci, oddalenie przystanków od skupisk ludności w mniejszych ośrodkach, niska częstotliwość kursowania pociągów w okresach szczytów przewozowych)**⁶⁹. Badanie dotyczące oceny i satysfakcji z istniejącej obsługi publicznym transportem zbiorowym przeprowadzone na potrzeby prac nad w/w Planem zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w województwie małopolskim pokazało, że najgorzej oceniana jest komunikacja kolejowa, a najwyższe różnice w ocenach występują w następujących parametrach: czas podróży, liczba koniecznych przesiadek oraz częstość kursowania (na korzyść mikrobusów)⁷⁰. Województwo Małopolskie jako organizator publicznego transportu zbiorowego w regionie chce nadać preferencje transportowi kolejowemu,

⁶⁷ *Bezpieczeństwo. Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2012 r.*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Warszawa 2013, str. 270-271.

⁶⁸ *Wypadki drogowe w Polsce w 2012 r.*, Komenda Główna Policji, Warszawa 2013, str. 14.

⁶⁹ *Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w województwie małopolskim (projekt z października 2013)* Konsorcjum wykonawców: Politechnika Krakowska, PBS sp. z o.o., J. Friedberg, EKKOM Sp. z o.o., IMS Sp. z o.o.,

⁷⁰ j/w, str. 33

dlatego też konieczne jest podjęcie działań na rzecz zwiększenia jego konkurencyjności w stosunku do transportu drogowego, w szczególności poprzez poprawę jakości oferty przewozowej.

Jako podstawowe wyzwania w tym zakresie rysują się działania związane z unowocześnieniem taboru, budową węzłów przesiadkowych oraz parkingów park&ride na rzecz integrowania różnych środków transportu, koordynacja rozkładów jazdy oraz propagowanie i wdrożenie biletu zintegrowanego.

64. **Jednym z elementów stanowiących próbę zapobiegnięcia potencjalnemu paraliżowi komunikacyjnemu oraz problemom towarzyszącym postępującej metropolizacji i suburbanizacji jest koncepcja stworzenia, w oparciu o istniejącą sieć kolejową, szybkiej kolei aglomeracyjnej (SKA), mającej szczególne znaczenie dla obsługi połączeń z Krakowem innymi miastami Małopolski – docelowo tworzącej zintegrowany system z transportem autobusowym i prywatnym poprzez powstawanie intermodalnych węzłów przesiadkowych. Coraz bardziej odczuwalny jest brak rozwiązań sprzyjających integrowaniu różnych środków transportu, zwłaszcza transportu prywatnego z transportem zbiorowym, w tym w szczególności transportem kolejowym.** Dlatego też, celem podejmowanych działań powinna być m.in. poprawa w zakresie wykorzystania kolei dla transportu publicznego oraz maksymalizacja obszaru skomunikowanego z Krakowem w czasie 60 minut w całym zasięgu SKA⁷¹.

[8. Wsparcie zatrudnienia i mobilności pracowników]⁷²

65. Analiza trzech najważniejszych wskaźników obrazujących potencjał małopolskiego rynku pracy, tj. wskaźnika aktywności zawodowej, wskaźnika zatrudnienia oraz wskaźnika bezrobocia oraz tendencji zmian, jakie miały miejsce w okresie 2009-2013⁷³ wskazuje, iż:

- współczynnik aktywności zawodowej ludności osób w wieku produkcyjnym⁷⁴ w Małopolsce, od 2009 r. kształtował się na poziomie mniej korzystnym niż średnio dla kraju.

Dynamika wzrostu wskaźnika była do 2012 r. bardziej widoczna w kraju niż w regionie, jednak w 2013 sytuacja uległa zmianie. W stosunku do roku poprzedniego wzrost w kraju wyniósł 0,6 p.p i osiągnął poziom 73,5%, natomiast w Małopolsce wzrósł o 0,9 p.p i wyniósł **73,1%**. Zauważyć można dodatkowo **znaczną, pogłębiającą się różnicę** w wartości wskaźnika dla kobiet (67,5% – tj. 1,5 p.p. niżej niż średnio dla Polski) i mężczyzn (78,1% tj. 0,7 p.p. wyżej niż średnia krajowa).

- Analiza struktury ludności Małopolski, wg aktywności ekonomicznej w 2013 r. wskazuje, iż osoby aktywne zawodowo stanowiły 55,77% ogółu ludności w wieku 15+ (w tym 49,72 % to osoby pracujące, a 6,05% osoby bezrobotni), natomiast bierni zawodowo stanowili 44,23%. **Najlicniejszą grupą aktywnych zawodowo bezrobotnych stanowiły kolejno:**⁷⁵

⁷¹ Aktualizacja Wstępnego Studium Wykonalności Szybkiej Kolei Aglomeracyjnej (SKA) w Aglomeracji Krakowskiej, Zespół Doradców Gospodarczych TOR Sp. z o.o. (na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego), str. 40

⁷² Zakres regionalnego programu operacyjnego jest odpowiedzią na wyzwania rozwojowe, określone dla regionu w głównych dokumentach strategicznych i uwzględnia te obszary interwencji, których realizacja przyniesie największe efekty. W tym kontekście, analiza społeczno-ekonomiczna – uaktualniana corocznie i przedstawiana Komisji Europejskiej – uwzględniająca uaktualnianą rocznie listę elementów zestawu diagnostycznego uzgodnionego z Komisją Europejską (w zależności od dostępności danych), zostanie wzięta pod uwagę. Zestaw diagnostyczny uzgodniony z Komisją Europejską nie stanowi przedmiotu sprawozdawczości w rozumieniu właściwych przepisów dotyczących sprawozdawczości rocznej (Dotyczy osi priorytetowych 8-10)

⁷³ Bank Danych Lokalnych GUS, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁷⁴ Wiek produkcyjny - wiek zdolności do pracy; obejmuje mężczyzn w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat

⁷⁵ Opracowanie własne na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, GUS

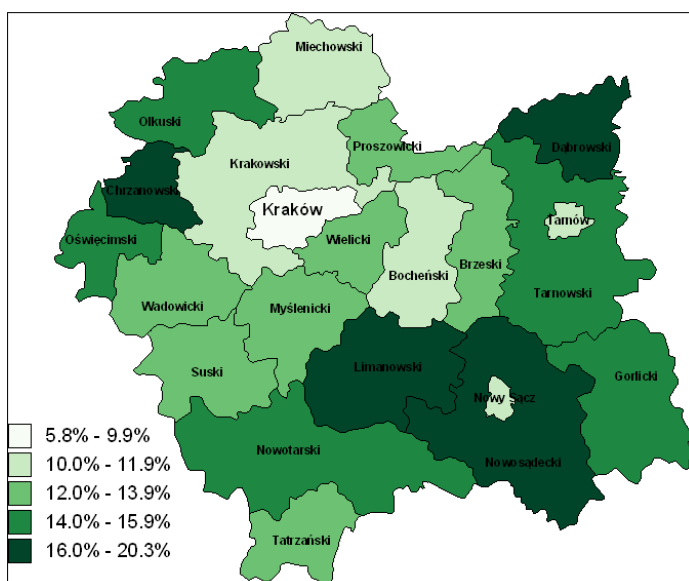

- osoby w wieku 15-29 lat (77 tys. osób; wzrost o 7 tys. w stosunku do 2012 r.),
- osoby w wieku 30-39 (30 tys.; wzrost o 1 tys.),
- osoby powyżej 50 r.ż (29 tys.; wzrost o 5 tys.),
- osoby w wieku 40-49 (24 tys.; spadek o 4 tys.).

Wszystkie wyżej ujęte proporcje w regionie kształtują się mniej korzystnie niż średnio dla kraju (55,93% aktywni zawodowo, 44,06% bierni, 50,16% pracujący, 5,77% bezrobotni).

- W Małopolsce wśród osób aktywnych zawodowo 55,32% stanowią mężczyźni, w Polsce odsetek ten wynosi 55,11%. Wśród osób biernych zawodowo w regionie oraz w Polsce przeważają znacznie kobiety (61,20% z 1170 tys.), w Polsce jest to 61,34%.
- **W Małopolsce wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 maleje** i pod koniec 2013 r. wyniósł 64,6%. Tendencja spadkowa utrzymywała się w ciągu ostatnich 5 lat za wyjątkiem 2011 r., kiedy nastąpił 0,5 % wzrost z stosunku do roku poprzedniego. W Polsce sytuacja wygląda nieco lepiej – wskaźnik zatrudnienia od 2010 r. (z poziomu 64,3%) systematycznie rośnie i wyniósł na koniec 2013 r. 64,9%. Można przypuszczać, że trend ten w regionie uległ już wyhamowaniu i w kolejnych latach zmiany wartości wskaźnika dla Małopolski będą zgodne ze zmianami ogólnopolskimi.
- **Obserwowana jest także stale, zarówno na polskim, jak i regionalnym rynku pracy, trudniejsza sytuacja kobiet** – różnica między wielkością wskaźnika zatrudnienia w Małopolsce dla kobiet (57,1%) i mężczyzn (72,3%) wyniosła w 2013 r. aż 15,2p.p. (w kraju 14,5 p.p.).
- Najwyższe wskaźniki zatrudnienia od lat utrzymują się w grupie 30-sto (79,7%) i 40-sto latków (80,2%), niemniej jednak nawet wśród tych grup występuje ogromne **zróznicowanie między wielkością wskaźnika zatrudnienia dla kobiet i mężczyzn** (wśród 30-latków różnica wynosi aż 17 p.p., wśród 40-latków 8,9 p.p.).
- **Od kilku lat zaobserwować można wyjątkowo trudną sytuację na rynku pracy w grupie osób młodych, w wieku 15-29 lat, wchodzących dopiero na rynek pracy.** Wskaźnik zatrudnienia tej grupy w 2013 r. w Małopolsce wyniósł 42,1% (wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 0,8 p.p) i był niższy o 0,8 p.p. w stosunku do wskaźnika zarejestrowanego na poziomie krajowym. W przypadku osób w wieku 15-24 lat, wartość wskaźnika regionalnego jest jeszcze niższa i wynosi 23,3% (tj. o 0,9 p.p. mniej niż w przypadku średniej krajowej). **Także w przypadku grupy osób młodych, bilans wartości wskaźnika zatrudnienia kobiet i mężczyzn wypada na niekorzyść tych pierwszych.**
- **Trudnej sytuacji na małopolskim rynku pracy doświadczają osoby starsze w wieku 50+,** choć sytuacja w przypadku tej grupy w ciągu ostatnich lat ulega niewielkiej poprawie. W 2013 r. wskaźnik zatrudnienia osób tej grupy wyniósł w województwie 31% (wśród mężczyzn 38,3%, kobiet 25,1%), natomiast w kraju 31,6%.

Mapa 2. Stopa bezrobocia 2013 – ujęcie terytorialne

źródło: Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego

- W 2013 r. stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie wyniosła 11,5% tj. poniżej średniej dla kraju (13,4%) i wzrosła w stosunku do roku poprzedniego o 0,1 p.p. Małopolska od kilku lat sytuuje się pod względem wartości tego wskaźnika na 4 miejscu w rankingu województw. Pomimo jednak ogólnie lepszej w skali regionalnej sytuacji w zakresie bezrobocia rejestrowanego, jest ono w Małopolsce **znacznie zróżnicowane terytorialnie** (5,8% w Krakowie, powiat dąbrowski 20,3 %), a stopa bezrobocia w większości powiatów kształtuje się na poziomie wyższym niż średnia wojewódzka. Stopa bezrobocia w przeciągu ostatniego roku wzrosła w 15 powiatach, a spadła w 7 powiatach. Dość dynamicznie wzrasta bezrobocie na wsiach⁷⁶. Na tych obszarach wyzwaniem stanowi dodatkowo ukryte bezrobocie, dotyczące małżonków i domowników rolników. Szacuje się, że ukryte rezerwy zasobów pracy wśród tych grup stanowią 42% (ok. 66 tys. osób)⁷⁷.
- Stopa bezrobocia w województwie wg BAEL wyniosła ogółem 10,8% tj. powyżej średniej dla kraju (10,3%) i kształtuje się mniej korzystnie dla kobiet (11,5%) niż dla mężczyzn (10,3%)⁷⁸.
- Na koniec 2013 r. liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w małopolskich powiatowych urzędach pracy wyniosła 164 434, w tym 79 900 mężczyzn oraz 84 534 kobiet (51,4%). W stosunku do roku poprzedniego odnotowano 2% procentowy wzrost tej liczby (w przeciwieństwie do 2011 i 2012 r. kiedy saldo między napływem i odpływem bezrobotnych wyniosło 16 tys., co stanowiło wzrost o 11%). Ponad 38% bezrobotnych to osoby, które pozostają bez pracy ponad 12 miesięcy, a ponad 80% z nich ma wykształcenie co najwyżej średnie.

Mając na uwadze uwidocznione problemy konieczne jest z jednej strony – **podjęcie efektywnych i kompleksowych działań, które ułatwiają osobom pozostającym bez zatrudnienia powrót/wejście na rynek pracy** oraz z drugiej – działań, które przyczynią się do tworzenia nowych miejsc pracy w regionie oraz **kreowania i wzmocnienia postaw przedsiębiorczych i przedsiębiorczości**. Indywidualne przygotowane wsparcie kierowane będzie do osób, których sytuacja na rynku pracy jest najtrudniejsza tj. osób dojrzałych (+50), długotrwale bezrobotnych,

⁷⁶ „Szanse i zagrożenia oraz potencjalne kierunki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w ujęciu regionalnym”, Warszawa 2012

⁷⁷ Dane na podstawie informacji z MRiRW dot. osób ubezpieczonych w KRUS (2012)

⁷⁸ Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), Dane średnioroczne (2013)

osób niepełnosprawnych, niskowyzkwalifikowanych oraz kobiet. Ważną kwestią będzie **zapewnienie właściwego doboru pakietu narzędzi do potrzeb i umiejętności odbiorców wsparcia oraz bazowanie podczas opracowywania indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego** na dotychczasowych doświadczeniach życiowych osób, którym pomoc jest udzielana oraz ścisła współpraca z potencjalnym pracodawcą.

66. Dane charakteryzujące małopolski rynek pracy wskazują na zdecydowanie trudniejszą sytuację kobiet. **Kobiety częściej, niż mężczyźni zasilają szeregi osób bezrobotnych, mniejszy jest też w porównaniu do mężczyzn – odsetek kobiet aktywnych zawodowo.** Taka sytuacja jest widoczna praktycznie w przypadku każdej grupy wiekowej – wyjątek stanowi grupa bezrobotnych powyżej 55 r.ż., którą od lat stanowią w większości mężczyźni (w 2013 – 67,4%)⁷⁹. Szczególnie wyraźna różnica w liczbie bezrobotnych mężczyzn i kobiet widoczna jest w przypadku osób w wieku 25-34 lata (różnica 7tys. osób), czyli wówczas gdy kobiety najczęściej rodzą dzieci⁸⁰. Analiza struktury grupy biernych zawodowo według płci także potwierdza zdecydowaną przewagę liczebną biernych zawodowo kobiet (716 tys.) nad mężczyznami (454 tys.). Wyniki przeprowadzonego w regionie badania jakościowego⁸¹ wskazują, iż istnieje co najmniej kilka przyczyn mniejszej aktywności zawodowej kobiet: niedopasowanie wykształcenia kobiet do potrzeb rynku (kobiety częściej wybierają studia humanistyczne), pełnienie przez kobiety funkcji opiekuńczych nad osobami zależnymi (dziećmi, wnukami, rodzicami), brak żłobków i przedszkoli, dyskryminacja kobiet na rynku pracy, tradycje kulturowe, gdzie rolą mężczyzny jest zarabianie na utrzymanie rodziny, a kobiety – zajmowanie się domem, brak motywacji lub chęci do podejmowania pracy zawodowej, relatywnie niska samoocena kobiet i brak wiary we własne siły.

Analiza głównych przyczyn bierności zawodowej⁸² w dużym stopniu znajduje pokrycie w opiniach przedstawicieli społeczności lokalnych. W 2013 r. głównymi przyczynami nieposzukiwania pracy prócz emerytury (538 tys.), podejmowania nauki i uzupełniania kwalifikacji (280 tys.) oraz choroby, niepełnosprawności (172 tys.) była właśnie konieczność wypełniania obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu (130 tys.). Nie ujmując w analizie emerytów, **osoby bierne zawodowo z powodu konieczności pełnienia funkcji opiekuńczych nad osobami zależnymi, stanowią ponad 21%.** Jednocześnie w rejestrach małopolskich urzędów pracy widnieje niemal 16,5 tys. bezrobotnych kobiet (10,2% ogółu bezrobotnych), które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka. Zdecydowana większość z nich (59,5%) jest pozostaje bezrobotnymi ponad rok⁸³. Jest to więc znaczna grupa kobiet, którym kompleksowe wsparcie oferowane w ramach programu operacyjnego powinno umożliwić wejście/powrót na rynek pracy. Aktywizacja zawodowa kobiet jest szczególnie istotna, biorąc pod uwagę także wyniki analiz stosunku liczby bezrobotnych kobiet do liczby bezrobotnych mężczyzn oraz liczby pracujących kobiet do pracujących mężczyzn dla 22 powiatów Małopolski. Analiza wskazuje bowiem na ścisłą ujemną korelację obu zmiennych. Oznacza to, że obie zmienne są niejako swoim odbiciem – duży odsetek pracujących kobiet oznacza stosunkowo niski odsetek bezrobotnych i odwrotnie⁸⁴.

⁷⁹ Zdecydowanie niższa liczba zarejestrowanych bezrobotnych kobiet w wieku 55+ niż mężczyzn w tym samym wieku, ma zapewne ścisły związek z perspektywą stosunkowo szybkiego przejścia na emeryturę w wieku 60 lat i niezgłaszanie się starszych kobiet do PUP (przed wprowadzeniem reformy emerytalnej)

⁸⁰ Najwyższe wskaźniki płodności (urodzenia żywe na 1000 kobiet) w Małopolsce w roku 2011 dotyczą kolejno kobiet w wieku 25-29: 93,4, w wieku 30-34: 75,8, w wieku 20-24: 48,5, w wieku 35-39: 33,2

⁸¹ Problemy rynku pracy, edukacji i przedsiębiorczości w opinii przedstawicieli społeczności lokalnych Małopolski. Raport z prowadzonych dyskusji grupowych. Kraków, listopad 2011

⁸² Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), GUS

⁸³ Źródło: Rynek pracy w Małopolsce 2013 WUP Kraków

⁸⁴ *Gospodarce uwarunkowania rozwoju rynku pracy w Małopolsce*, Instytut Rozwoju Miast, Kraków 2012

67. W nowym okresie programowania konieczne jest podjęcie próby spojrzenia na problem niskiej aktywności zawodowej kobiet w sposób wieloaspektowy i wielowymiarowy. Należy więc **w większym niż do tej pory zakresie kierunkować interwencje na zwiększanie dostępności do instytucjonalnej i nieinstytucjonalnej opieki nad osobami zależnymi**. Doświadczenia krajów wysokorozwiniętych, wyniki badań naukowych, a także analiza barier ograniczających aktywność zawodową i zatrudnienie kobiet (młodych matek) wskazują, iż kluczową dziedziną, w której potrzebne jest wprowadzenie zmian (prócz zmian podatkowych i uregulowań prawnych w zakresie długości urlopów macierzyńskich i wychowawczych oraz dotyczących wprowadzania rozwiązań dotyczących elastyczności form i czasu pracy) jest zwiększanie dostępu do instytucjonalnych form opieki i edukacji dla dzieci (do lat 5)⁸⁵. W 2013 r. w województwie małopolskim funkcjonowały jedynie 123 placówki, świadczące usługi opieki nad dziećmi do lat 3 (97 żłobków, 2 oddziały żłobkowe, 24 kluby dziecięce), w których dostępnych było ponad 4,8 miejsc⁸⁶. Opieką żłobkową objęte było 4,3% dzieci w wieku 0-3 lata⁸⁷. Uwagę zwraca duże zróżnicowanie terytorialne w dostępności do ww. placówek, są one zlokalizowane jedynie w 33 (na 182) małopolskich gminach, przy czym są to głównie gminy miejskie i miejsko-wiejskie. Od 2011 r. możliwe jest również sprawowanie opieki nad najmłodszymi dziećmi przez dziennego opiekuna, niemniej jednak ta forma nieinstytucjonalnej opieki nie cieszy się popularnością. W 2013 r. w Małopolsce jedynie w 3 gminach (Kraków, Zielonki, Słupnice) opiekę nad dziećmi sprawowało 18 opiekunów⁸⁸. Biorąc pod uwagę liczbę dzieci w wieku do 3 lat, która na koniec 2013 r. wynosiła ponad 105,8 tys.⁸⁹, prognozy liczby ludności w tym wieku do 2020 r. (prawie 103 tys.)⁹⁰ oraz dane MPiPS dot. niespełnionego zapotrzebowania na miejsca opieki w regionie **istniejące zaplecze instytucjonalne jest niewystarczające i stanowi istotną barierę utrudniającą pracę zawodową rodziców i opiekunów najmłodszych Małopolan**.
68. Województwo małopolskie jest regionem z dużym potencjałem przedsiębiorstw, które ze względu na dynamiczną sytuację makroekonomiczną muszą mieć **zapewniony dostęp do adekwatnego, dostosowanego od etapu rozwoju firmy i jej potrzeb – różnorodnego wsparcia na rzecz wzmocnienia konkurencyjności i adaptacyjności, w tym szczególnie w zakresie rozwoju kadr**. Wyniki badania OECD pokazują jednak, iż większość MŚP nie jest w stanie ocenić zapotrzebowania pracowników w zakresie niezbędnych do pozyskania umiejętności i najczęściej deklaruje, iż takich potrzeb nie ma wcale. Może to wskazywać na trudności firm w diagnozie deficytów kompetencyjnych i planowaniu rozwoju swoich kadr, jak i ogólny problem z planowaniem biznesowym. Dodatkowo MŚP nie postrzegają szkoleń, jako działań wpływających na uzyskiwanie realnych korzyści ekonomicznych dla firmy. Podobnie nisko oceniają wartość szkoleń dla biorących w udział pracowników⁹¹. Takie podejście MŚP, a także wskazywany przez firmy problem zbyt wysokich kosztów szkoleń, skutkuje niskim zaangażowaniem przedsiębiorstw w podnoszenie kwalifikacji swoich kadr⁹² – co stanowi poważną barierę dla ich rozwoju, a także wyzwanie dla polityki regionalnej w tym zakresie. Podejmowanie interwencji w tym zakresie jest szczególnie istotne w kontekście rozwoju mniejszych firm, którym trudno nadażyć z utrzymaniem wysokiego poziomu zasobów materialnych, jak u większych konkurentów i które powinny opierać swoją konkurencyjność głównie na czynnikach

⁸⁵ *Matka Polka Pracująca, czyli jak zwiększyć aktywność zawodową młodych kobiet?* FOR, Warszawa październik 2010

⁸⁶ Dane MPiPS

⁸⁷ Bez 3-latków

⁸⁸ Opiekun sprawuje opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci. Dane MPiPS, 2013 <http://www.zlobki.mpips.gov.pl/dla-rodzica/znajdz-instytucje/>

⁸⁹ BDL GUS, <http://www.stat.gov.pl/bdl> Ludność. Stan ludności i prognozy. Ludność wg pojedynczych roczników wieku i płci

⁹⁰ BDL GUS, <http://www.stat.gov.pl/bdl> Ludność. Stan ludności i prognozy. Ludność wg płci i funkcjonalnych grup wieku

⁹¹ *Rozwój umiejętności i szkolenia w MSP*; OECD 2010

⁹² *Potrzeby szkoleniowe firm zatrudniających do 49 osób. Raport z badania telefonicznego przygotowywanego dla PARP*, PARP 2007

niematerialnych, głównie związanych z kwalifikacjami pracowników⁹³. Jednocześnie biorąc pod uwagę zmieniające się stale warunki do prowadzenia działalności gospodarczej oraz fakt, iż od 2011 r. następuje znaczny wzrost liczby osób, które utraciły pracę z przyczyn dotyczących zakładów pracy (4,1 tys. w 2011 r. do 11,2 tys. w 2013 r.), **konieczne jest zapewnienie dostępności kompleksowego wsparcia dla osób, które są zagrożone zwolnieniem lub zostały zwolnione z pracy z przyczyn leżących po stronie pracodawcy.**

W obliczu przemian demograficznych, jakim ulega polski oraz – chociaż w wolniejszym tempie – także małopolski rynek (szczególnie rynek pracy), konieczne staje się podejmowanie na szerszą niż do tej pory skalę, prewencyjnych działań skoncentrowanych na utrzymaniu zatrudnienia dojrzałych pracowników⁹⁴. Choć obecnie Małopolska należy do województw charakteryzujących się jedną z najlepszych sytuacji ludnościowych w Polsce, prognozy wskazują, iż w perspektywie najbliższych 20-30 lat będzie następowało szybkie starzenie się małopolskiej społeczności. Małopolska gospodarka odczuje stale spadającą liczbę osób młodych wchodzących na rynek pracy, co będzie wymuszało w coraz większym stopniu konieczność wykorzystania przez pracodawców potencjału osób dojrzałych (50, a nawet 60-latków). Przyrost naturalny w Małopolsce, w 2013 r. wynosił 1,2 na 1 000 ludności i był wyższy niż przyrost naturalny w Polsce (-0,5), lecz trzeba mieć na uwadze obserwowany systematyczny jego spadek na przestrzeni ostatnich lat. W ogólnej strukturze ludności w 2013 r., odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym wynosił 19,2%, w wieku produkcyjnym – 63,1%, w wieku poprodukcyjnym – 17,7%. Należy zaznaczyć, że program badań statystyki publicznej obejmował wiek zdolności do pracy dla mężczyzn 18-64 lata, dla kobiet 18-59 lat. Fakt wydłużenia aktywności zawodowej człowieka do 67 roku generuje nowe wyzwania w zakresie utrzymania dobrego stanu zdrowia populacji w wieku produkcyjnym, jak również upoważnia do stwierdzenia, że stan zdrowia kończących w przyszłości pracę zawodową osób w wieku 67 lat, może znacząco różnić się od stanu zdrowia osób aktualnie będących w tym wieku⁹⁵. W 2013 r. wskaźnik przeciętnego dalszego trwania życia dla mężczyzn w Małopolsce wynosił 74,8 lata (w Polsce 73,1), a dla kobiet w Małopolsce 82 (w Polsce 81,1), a dalsze przeciętne trwanie życia wolno aczkolwiek systematycznie ulega wydłużeniu. Należy także zwrócić uwagę, iż procesy związane z depopulacją i emigracją będą przebiegały w sposób zróżnicowany terytorialnie⁹⁶. Konieczne i racjonalne staje się więc już teraz podejmowanie działań, które przyczynią się do spowolnienia niekorzystnych trendów i złagodzenia ich skutków, poprzez **wspieranie szeroko rozumianych interwencji na rzecz wydłużania aktywności zawodowej**⁹⁷, skierowanych zarówno do osób dojrzałych (pracujących i pozostających bez zatrudnienia) oraz pracodawców, także poprzez uwzględnienie w programie kwestii ochrony i profilaktyki zdrowotnej. Szczególnie istotne w tym zakresie w nowym okresie programowania będzie nie tylko wsparcie osób, wśród których ryzyko przerwania aktywności zawodowej ze względów zdrowotnych jest wysokie, ale także podejmowanie inicjatyw na rzecz poprawy stanu zdrowia mieszkańców poprzez realizację programów zdrowotnych służących przeciwdziałaniu i wczesnemu wykrywaniu chorób będących najczęstszą przyczyną dezaktywacji zawodowej z przyczyn zdrowotnych, w tym chorób onkologicznych, chorób układu krążenia, chorób układu kostno-stawowo-mięśniowego, chorób (zaburzeń) zdrowia psychicznego, chorób układu oddechowego.

⁹³ *Wysztalcenie pracowników a pozycja konkurencyjna przedsiębiorstw*, PARP 2010

⁹⁴ Takie wnioski potwierdziły także wyniki grantu „Wrażliwy klient (uczestnik) projektów POKL, którego liderem było województwo małopolskie

⁹⁵ Dane demograficzno-społeczne na podstawie Banku Danych Lokalnych

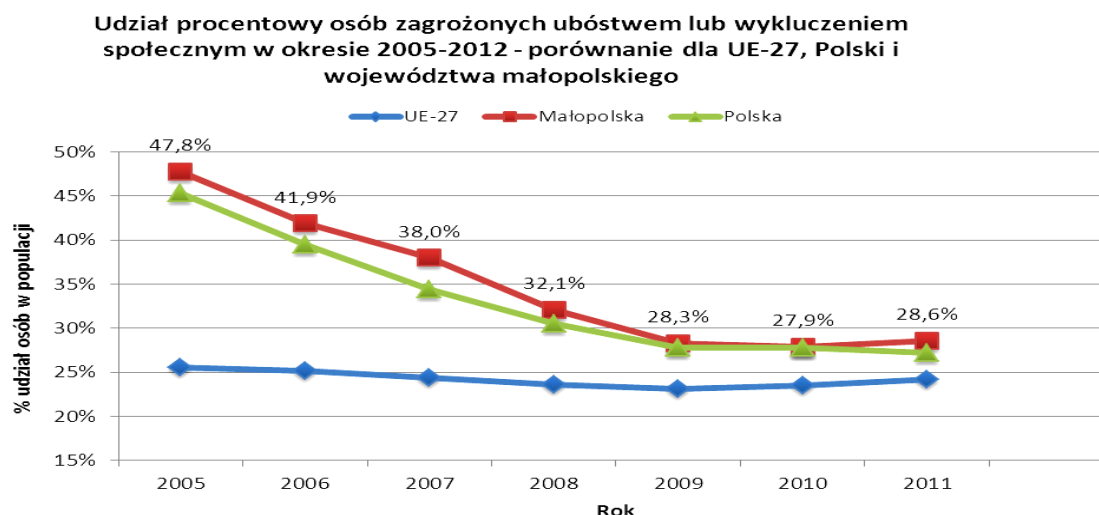
⁹⁶ Opracowanie „Gospodarcze uwarunkowania rozwoju rynku pracy w Małopolsce” Instytut Rozwoju Miast Kraków 2012. Procesy okażą się szczególnie dotkliwe w 3 powiatach: Tarnów, miechowski i chrzanowski

⁹⁷ Konieczność podjęcia działań w odpowiedzi na wyzwanie starzejącego się społeczeństwa tj. działania na rzecz wydłużania aktywności zawodowej, wsparcie produktywności pracy, rozwijanie warunków przyjaznych starszym pracownikom zostały podniesione także w dokumencie „Wyzwania Małopolski w kontekście starzenia się społeczeństwa. Podejście strategiczne”, Kraków Październik 2010

[9. Zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym]

69. W 2011 r. 28,6% spośród ponad 3,3 mln mieszkańców Małopolski było zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Poziom tego wskaźnika w regionie był wyższy zarówno od średniej krajowej (27,2%), jak i unijnej (24,2%)⁹⁸. Po okresie spadku jego wartości w latach 2005-2010, w 2011 r. odnotowano niewielki wzrost w stosunku do roku poprzedniego.

Wykres 1. Udział procentowy osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w okresie 2005-2012. Porównanie dla UE-27, Polski i województwa Małopolskiego

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

70. Analizując dodatkowo 3 podwskaźniki (wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach socjalnych⁹⁹, wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej¹⁰⁰ oraz wskaźnik niskiej intensywności pracy¹⁰¹), których wypadkową stanowi wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, można zaobserwować, że:

- W 2011 r. stosunkowo wysoki był wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach socjalnych (20,4% w porównaniu ze średnią dla kraju wynoszącą 17,7% oraz średnią UE na poziomie 16,9%). Niepokojąca jest jednocześnie obserwowana od 2008 r. tendencja wzrostowa tego wskaźnika w regionie.

⁹⁸ Eurostat na podstawie wyników z badania EU-SILC 2011

⁹⁹ Wskaźnik zagrożenia ubóstwem (po uwzględnieniu transferów socjalnych) jest obliczany jako udział osób, których roczny ekwiwalentny dochód do dyspozycji (po uwzględnieniu transferów społecznych) jest niższy od granicy ubóstwa, w ogólnej liczbie ludności. Granica ubóstwa ustalona jest na poziomie 60% mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w danym kraju.

¹⁰⁰ Osoby w gospodarstwach domowych deklarujące brak możliwości realizacji ze względów finansowych przynajmniej 4 z 9 wymienionych potrzeb:

1. Deklaracja braku środków finansowych na opłacenie tygodniowego wyjazdu wszystkich członków gospodarstwa domowego na wypoczynek raz w roku
2. Deklaracja braku możliwości, ze względów finansowych, jedzenia mięsa, ryb (lub wegetariańskiego odpowiednika) co drugi dzień
3. Deklaracja braku możliwości, ze względu na trudności finansowe, ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb
4. Brak możliwości pokrycia niespodziewanego wydatku (w wysokości odpowiadającej miesięcznej wartości przyjętej w danym kraju granicy ubóstwa relatywnego)
5. Zaległości w terminowych opłatach związanych z mieszkaniem, spłatami rat i kredytów
6. Brak w gospodarstwie domowym, ze względów finansowych, telewizora kolorowego
7. Brak w gospodarstwie domowym, ze względów finansowych, samochodu
8. Brak w gospodarstwie domowym, ze względów finansowych, pralki
9. Brak w gospodarstwie domowym, ze względów finansowych, telefonu (stacjonarnego lub komórkowego)

¹⁰¹ Odsetek osób w wieku 0-59 lat mieszkających w gospodarstwach domowych, w których osoby dorosłe w wieku produkcyjnym (18-59 lat) w minionym roku przepracowały mniej niż 20% ich całkowitego potencjału pracy

- W 2011 r. 10,7% mieszkańców regionu było dotkniętych deprawacją materialną, co oznacza, że z powodów finansowych nie byli oni w stanie zaspokoić potrzeb uznanych za podstawowe w warunkach europejskich. Wskaźnik ten kształtował się na poziomie niższym niż średnia krajowa (13%), a jednocześnie wyższym od średniej unijnej (8,8%).
- 6,2% mieszkańców Małopolski żyło w 2011 r. w gospodarstwach domowych, w których nikt nie pracował (lub których członkowie pracowali w bardzo małym zakresie). Pomimo obserwowanego od 2010 r. wzrostu tego odsetka, jego poziom jest stosunkowo niski w porównaniu zarówno do średniej dla Polski (6,9%), jak i UE (10%).

71. W 2013 r. (w porównaniu do roku poprzedniego) można zaobserwować zwiększenie liczby mieszkańców Małopolski żyjących poniżej progów: relatywnej granicy ubóstwa¹⁰² – 15,8%, ustawowej granicy ubóstwa¹⁰³ – 12,2% oraz zmniejszenie w przypadku granicy ubóstwa skrajnego¹⁰⁴ – 6,0%. Co istotne ich wartości pozostają nadal niższe od średnich krajowych. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, iż **niektóre osoby lub grupy osób znajdują się w najtrudniejszej sytuacji materialnej** i w związku z tym powinny być przedmiotem szczególnego wsparcia. Badanie *Ubóstwo w Polsce w 2012 r.* wskazuje, iż należą do nich przede wszystkim: gospodarstwa domowe z osobami bezrobotnymi¹⁰⁵, dzieci i młodzież¹⁰⁶, rodziny wielodzietne i niepełne¹⁰⁷ oraz gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi¹⁰⁸. Z badania wynika również, że zagrożenie ubóstwem w znacznie większym stopniu dotyczy mieszkańców wsi niż ośrodków miejskich.

72. Wyniki spisu ludności 2011 r. wskazują, że liczba osób niepełnosprawnych prawnie i biologicznie w Małopolsce wynosiła ponad 394 tys., co stanowiło 11,8% ludności województwa, wobec średniej dla kraju wynoszącej 12,2%. Istotnym problemem w przypadku tej grupy osób pozostaje nadal bardzo niski poziom uczestnictwa w rynku pracy. W 2013 r. wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata w regionie kształtował się na poziomie 19,8% w porównaniu do 20,9% w skali kraju¹⁰⁹, a jednocześnie udział tej grupy w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych wynosił zaledwie 5,1%. Dane statystyczne GUS wskazują, że niepełnosprawność jest jednym z istotnych czynników pauperyzacji gospodarstw domowych, co wynika nie tylko z trudności z podjęciem pracy przez samą osobę niepełnosprawną, ale i obowiązków opiekuńczych spadających na członków rodziny, przy jednoczesnym wzroście wydatków (leczenie, rehabilitacja, aktywizacja).

¹⁰² Relatywna granica ubóstwa - 50% średnich wydatków (ekwiwalentnych) gospodarstw domowych

¹⁰³ Ustawowa granica ubóstwa - kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej

¹⁰⁴ Poziom minimum egzystencji obliczany jest przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS) jako granica ubóstwa skrajnego. Minimum egzystencji wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W 2012 r. wartość minimum egzystencji dla samotnej osoby dorosłej wyniosła 521,11 zł. Dla gospodarstwa z dwójką dzieci na utrzymaniu wyniosło prawie 443 zł na osobę, a dla rodziny z trójką dzieci 456 zł na osobę.

¹⁰⁵ Zgodnie z *Informacją sygnałną GUS „Ubóstwo w Polsce w 2012 r.”* w 2012 r. wśród gospodarstw domowych, w skład których wchodziła przynajmniej jedna osoba bezrobotna zagrożonych ubóstwem skrajnym było ok. 13% osób, a w przypadku gospodarstw gdzie bezrobotne były przynajmniej 2 osoby – stopa ubóstwa skrajnego wynosiła ok. 33%.

¹⁰⁶ Zgodnie z *Informacją sygnałną GUS „Ubóstwo w Polsce w 2012 r.”* w 2012 r. w Polsce częściej ubóstwem ekonomicznym zagrożeni są ludzie młodzi, w tym dzieci. W 2012 roku wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym wśród dzieci i młodzieży do lat 18 wyniósł ok. 9% (podobnie jak w roku poprzednim), a osoby w tym wieku stanowiły prawie jedną trzecią populacji zagrożonej ubóstwem skrajnym podczas gdy w populacji ogółem do tej grupy wiekowej należała mniej więcej co piąta osoba.

¹⁰⁷ Zgodnie z *Informacją sygnałną GUS „Ubóstwo w Polsce w 2012 r.”* rodziny wielodzietne stanowią grupę najbardziej zagrożoną ubóstwem skrajnym. W 2012 r. poniżej minimum egzystencji żyło ok. 27% osób w gospodarstwach małżeństw z 4 i większą liczbą dzieci. Osoby tworzące rodziny niepełne były we względnie lepszej sytuacji. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym dla rodzin niepełnych wyniósł ok. 9%.

¹⁰⁸ Zgodnie z *Informacją sygnałną GUS „Ubóstwo w Polsce w 2012 r.”* obecność osoby niepełnosprawnej w gospodarstwie domowym znacznie zwiększa ryzyko zagrożenia ubóstwem. Stopa ubóstwa skrajnego wśród osób w gospodarstwach domowych z co najmniej jedną osobą niepełnosprawną wyniosła ok. 10% (w gospodarstwach bez osób niepełnosprawnych – ok. 6%). W najtrudniejszej sytuacji były rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi (12% osób skrajnie ubogich).

¹⁰⁹ Bank Danych Lokalnych, GUS

73. Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MPiPS-03, w 2013 r. świadczeniami pomocy społecznej w Małopolsce objętych zostało ponad 81,6 tysięcy rodzin, a w nich ponad 235 tysięcy osób, co stanowi 7% mieszkańców regionu. Wskaźnik dotyczący udziału korzystających z pomocy społecznej w ludności Małopolski spadał sukcesywnie od 2003 r. (gdy wynosił prawie 15%) i w 2013 r. był niższy od średniej dla kraju wynoszącej 8,6%. Warto zwrócić uwagę, że wśród osób korzystających z pomocy społecznej w województwie małopolskim bardzo liczną grupę stanowią rodziny z dziećmi (ponad 40 tys. rodzin w 2013 r.). W grupie rodzin z dziećmi, które skorzystały za świadczeń pomocy społecznej w 2013 r., prawie 37% stanowiły rodziny wielodzietne (tj. posiadające troje lub więcej dzieci), a rodziny niepełne – ponad 26%. W 2013 r., podobnie jak w latach poprzednich, **najczęściej występującymi przesłankami udzielania pomocy społecznej w Małopolsce były: ubóstwo** (ponad 63% ogółu klientów pomocy społecznej), **bezrobocie** (ponad 47%), **długotrwała lub ciężka choroba** (ponad 36%), **bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (32%), **niepełnosprawność** (ponad 30%), **potrzeba ochrony macierzyństwa** (ponad 23%) oraz **wielodzietność** (ponad 19%)¹¹⁰.
74. Biorąc pod uwagę zdiagnozowane problemy, konieczne jest kontynuowanie działań mających na celu zmniejszenie skali zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w regionie, przede wszystkim poprzez podjęcie **kompleksowych oraz dostosowanych do potrzeb konkretnych osób lub grup działań na rzecz ich aktywizacji społeczno-zawodowej**. Wsparcie kierowane będzie w szczególności do osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji życiowej, w tym m.in. osób niepełnosprawnych. Mając jednocześnie na uwadze fakt, iż zagrożenie ubóstwem dotyczy w dużym stopniu rodzin, których członkowie borykają się z problemem bezrobocia, a brak pracy stanowi jedną z głównych przyczyn korzystania z pomocy społecznej, działania te koncentrować się będą przede wszystkim na zwiększaniu szans na zatrudnienie osób defaworyzowanych na rynku pracy. Zagrożenie ubóstwem rodzin staje się też naturalną przesłanką do tzw. dziedziczenia ubóstwa mającego bardzo negatywny wpływ na sytuację dzieci i to już na samym początku ich drogi życiowej i zawodowej. Dlatego też działania podejmowane na rzecz rodzin muszą szczególnie dotyczyć dzieci w taki sposób aby maksymalnie ograniczyć wpływ sytuacji materialnej rodziny na ich motywację do nauki, postawę życiową i wiarę we własne możliwości.
75. Bardzo istotną kwestią będzie odpowiedni dobór form wsparcia kierowanych do osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Biorąc pod uwagę wnioski z badania, *Analiza potrzeb instytucji działających w obszarze pomocy i integracji społecznej oraz działań prowadzonych na poziomie centralnym i regionalnym w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w kontekście zmniejszania obszarów zjawiska wykluczenia społecznego*, największą skutecznością charakteryzują się takie instrumenty skierowane do osób wykluczonych, które przede wszystkim:
- odwołują się do rzeczywistych potrzeb osób wykluczonych, poziomu ich motywacji do zmiany własnej sytuacji oraz celu jakim jest usamodzielnianie; różnicują ich sytuacje, są **dopasowane, adekwatne do sytuacji wykluczonych**, a nie stosowane w sposób formalny;
  - realizacja ich wpisana jest w **całościowy system wsparcia** kierowanych do tych osób, skuteczność ich zależy od tego, na ile uzupełniają się z innymi instrumentami;

---

¹¹⁰ Przedstawione wartości nie sumują się do 100%, ponieważ w rodzinach może występować więcej niż jedna przyczyna korzystania z pomocy społecznej

- **stosowane są w zależności od fazy wykluczenia**, np. stosowanie instrumentów aktywizacji zawodowej w przypadku osób trwale wykluczonych, jako pierwszych jest zupełnie nieskuteczne;
- realizowane są **we współpracy z innymi partnerami społecznymi** (instytucjami publicznymi i/lub organizacjami pozarządowymi), w sieciach współpracy międzysektorowej.

W badaniu wskazano również, że na wzrost jakości usług świadczonych przez instytucje pomocy i integracji społecznej składa się m.in. możliwość podejmowania różnych działań i wykorzystywania różnorodnych form wsparcia udzielanego osobom wykluczonym, poszerzenie palety form, metod i procedur postępowania, a jednocześnie przyzwolenie na innowacyjność działań skierowanych do osób wykluczonych.

76. Jednym z czynników utrudniających skuteczną walkę z ubóstwem oraz wykluczeniem społecznym, mogą być istniejące w regionie deficyty w dostępie do wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych. W Małopolsce **niedostatecznie rozwinięta jest oferta wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży, niwelująca ich deficyty rodzinne i rozwojowe**. W 2013 r. w regionie funkcjonowało 109 placówek wsparcia dziennego (z łączną liczbą 5 260 miejsc), w których dzieciom można zagospodarować czas wolny, zapewnić opiekę i wychowanie, a także w razie zdiagnozowanej potrzeby, poddać oddziaływaniom terapeutycznym, korekcyjnym, logopedycznym, itp. Placówki tego typu są istotnym wsparciem zarówno dla pracujących rodziców w sprawowaniu przez nich obowiązków opiekuńczych, jak również pełnią funkcję prewencyjną wobec wykluczenia społecznego. Łącznie tego typu placówki, finansowane przez samorząd terytorialny, funkcjonowały w 42 gminach i 3 powiatach, co oznacza, że aż w 140 małopolskich gminach taka forma wsparcia rodziny nie była prowadzona z poziomu samorządu gminy. Należy również zauważyć, iż w 2013 r. w regionie funkcjonowało 2 374 rodzin zastępczych, w których przebywało 3 530 dzieci. Ważną kwestią jest **brak na terenie województwa ośrodka preadopcyjnego**, zapewniającego opiekę dzieciom pozbawionym opieki rodzicielskiej (do ukończenia przez nie pierwszego roku życia), które w okresie oczekiwania na przysposobienie wymagają specjalistycznej opieki medycznej. Istotnym problemem jest również **ograniczony dostęp do wysokiej jakości specjalistycznych usług pomocy rodzinie, w tym usług interwencji kryzysowej**, która ma na celu przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie osobom i rodzinom znajdującym się w sytuacjach kryzysowych, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W publikacji „Standardy usług pomocy społecznej, w tym standard usług interwencji kryzysowej (...)” wskazano na niską jakość usług oferowanych w ramach interwencji kryzysowej¹¹¹. Na gruncie ww. opracowania określono również następujące cechy modelowego ośrodka interwencji kryzysowej:

- placówka funkcjonuje w trybie ciągłym, tzn. całą dobę, siedem dni w tygodniu, także w dni świąteczne i ustawowo wolne od pracy;
- realizuje optymalny zakres działań interwencyjnych;
- zasięg działania – teren powiatu lub gminy, w sytuacjach kryzysowych masowych, katastrof lub innych związanych z bezpośrednim zagrożeniem życia lub zdrowia ludzi, może podjąć działania w miejscu przebywania osób poszkodowanych;

¹¹¹ *Przyznać trzeba jednak, że za szybkim rozwojem placówek często nie nadąża satysfakcjonująca jakość oferowanych tam usług. Z jednej strony rosną potrzeby w zakresie szybkiej, krótkiej i maksymalnie skutecznej psychologicznej ingerencji (...). Z drugiej zaś (...) ośrodki interwencji kryzysowej różnią się między sobą znacznie. Nie brakuje przykładów placówek wzorcowych, które stanowią znakomity model instytucji interwencji kryzysowej godny naśladowania, jednak nie brakuje też placówek, w których sztyld „interwencji kryzysowej” maskuje nieumiejętnie podejmowane działania, niepodporządkowane jakimkolwiek rygorom formalnym (...).*

- dysponuje bazą hostelową do udzielania tymczasowego schronienia oraz pomieszczeniami do udzielania doraźnego schronienia;
- zatrudnia personel o kwalifikacjach pozwalających realizować działania w zakresie optymalnym lub współpracuje ze specjalistami o wymaganych kwalifikacjach.

Jednocześnie wśród podstawowych zasad świadczenia usług interwencji kryzysowej wskazano na bliskość – usługa powinna być dostępna możliwie blisko obszaru codziennego funkcjonowania osoby w kryzysie lub zdarzenia.

W kontekście powyższych zapisów, należy zauważyć, że w 2013 r. w regionie funkcjonowało 14 ośrodków interwencyjnych (w 13 z 22 małopolskich powiatów). Mieszkańcy aż 9 powiatów nie mieli więc dostępu do usług ośrodka interwencji kryzysowej na swoim terenie. Niektóre z tych powiatów, mimo że same nie prowadzą OIK, nie zawarły porozumień z innymi funkcjonującymi już placówkami. Tym samym nie jest przestrzegana wspomniana powyżej zasada bliskości. Jednocześnie dostępna oferta świadczonych usług jest niewystarczająca i niedopasowana do potrzeb odbiorców¹¹². Jednym ze zdiagnozowanych problemów jest fakt, że ponad połowa małopolskich placówek nie działa w trybie całodobowym, co oznacza, że nie są one w stanie udzielić natychmiastowej, niezbędnej pomocy osobom będącym w sytuacji kryzysowej. Ponadto, nie wszystkie ośrodki oferują miejsca tymczasowego schronienia, czyli jedną z form pomocy najbardziej oczekiwaną przez osoby korzystające z usług interwencji kryzysowej (np. przez osoby będące ofiarami przemocy).

Biorąc pod uwagę zdiagnozowane deficyty oraz fakt, że zagrożenie ubóstwem w przypadku dzieci i młodzieży jest znacznie większe niż osób dorosłych, kluczowym zadaniem jest **wzmocnienie wsparcia na rzecz dzieci i młodzieży, a także działań mających na celu pomoc rodzinom, w szczególności zagrożonym dysfunkcją lub przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.**

77. W Małopolsce zaobserwować można **niewystarczający dostęp do usług wczesnej interwencji oraz wczesnego wspomagania rozwoju dziecka, wykazującego nieprawidłowości w rozwoju psychoruchowym.** Wobec problemów, z którymi spotyka się rodzina z dzieckiem niepełnosprawnym, niezwykle istotne jest stworzenie kompleksowego systemu oddziaływań profilaktycznych, diagnostycznych, leczniczo-rehabilitacyjnych i terapeutyczno-edukacyjnych, skierowanych zarówno do małych dzieci jak również ich rodzin, które mogą prowadzić do całkowitego wyrównania zaburzeń rozwojowych u niektórych dzieci lub też ograniczyć prawdopodobieństwo ich niezdolności do samodzielnego funkcjonowania w późniejszym życiu. Działania z zakresu zapobiegania i minimalizowania skutków niepełnosprawności są szczególnie istotne, mając na uwadze ich wpływ na możliwość podjęcia zatrudnienia przez opiekunów osób niesamodzielnych (np. rodziców). Obecnie w Małopolsce funkcjonują zespoły wczesnego wspomagania rozwoju dziecka. Według danych Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego, w 2009 r. zespoły takie funkcjonowały w zaledwie 17 miejscach w regionie, z czego prawie 50% zlokalizowanych było w Krakowie. **Rozwoju wymaga również system wsparcia osób niepełnosprawnych, które nie wymagają opieki całodobowej.** Szczególnie ważne w tym zakresie są działania na rzecz rodzin oraz innych nieformalnych opiekunów osób z niepełnosprawnością. Mając na uwadze fakt, iż obecność osoby niepełnosprawnej w rodzinie jest jednym z czynników znacznie zwiększających zagrożenie ubóstwem oraz wykluczeniem społecznym, a jednocześnie Małopolska jest regionem o wysokim udziale osób niepełnosprawnych w populacji, niezbędne jest **podjęcie szerokich działań na rzecz wsparcia tej**

¹¹² Na podstawie *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego za rok 2012*

grupy, w szczególności w obszarze działań zwiększających dostęp do wczesnej interwencji i rehabilitacji oraz upowszechniania usług opiekuńczych dla osób niepełnosprawnych.

78. **Jedną z konsekwencji postępującego procesu starzenia się społeczeństwa, jest wzrost liczby mieszkańców Małopolski w starszym wieku**, którzy wymagają opieki lub wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu. Efektem tego jest zwiększający się popyt na usługi opiekuńcze. Wzrostowi zapotrzebowania na opiekę towarzyszy jednocześnie spadek liczby potencjalnych opiekunów osób starszych (głównie członków rodzin), co jest związane m.in. ze zmieniającym się modelem rodziny (np. opóźnieniem decyzji o posiadaniu dzieci) oraz mniejszą skłonnością do tworzenia wielorodzinnych gospodarstw domowych. W kontekście zwiększającego się popytu na opiekę, w Małopolsce zauważyć można **znacne braki w zakresie dostępności półstacjonarnych form usług opiekuńczych dla osób starszych**. W 2013 r. w regionie funkcjonowało zaledwie 8 dziennych domów pomocy, w tym 4 prowadzone przez samorząd terytorialny (po jednym w gminach: Chrzanów, Kraków, Oświęcim i Tarnów) oraz dodatkowo 4 ośrodki wsparcia dla osób starszych prowadzone przez podmioty niepubliczne na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków¹¹³. Dlatego też, niezbędne jest podjęcie **działań na rzecz rozwoju systemu opieki nad osobami w podeszłym wieku opartego m.in. o dzienne domy pomocy, a jednocześnie wsparcie rozwoju opiekunów nieformalnych takich osób**.
79. Bardzo istotne w kontekście przeciwdziałania ubóstwu oraz wykluczeniu społecznemu są działania na rzecz dalszego rozwoju sektora ekonomii społecznej, który zarówno stwarza szanse na aktywizację, usamodzielnienie oraz integrację osób znajdujących się w trudnej sytuacji społeczno – zawodowej, jak również może dostarczać usługi użyteczności publicznej lub usługi deficytowe w społecznościach lokalnych (np. w zakresie opieki nad osobami niesamodzielnymi). Województwo małopolskie charakteryzuje się **dość dynamicznym rozwojem sektora ekonomii społecznej**. W porównaniu do innych regionów, potencjał tego sektora mierzony liczbą aktywnych podmiotów jest stosunkowo wysoki. Jedną z najważniejszych grup podmiotów ekonomii społecznej stanowią organizacje pozarządowe działające w sferze pożytku publicznego. Na koniec 2010 r. na terenie Małopolski aktywną działalność prowadziło 6,8 tys. stowarzyszeń, fundacji i innych organizacji społecznych, co plasowało region na 3 miejscu w kraju. W organizacjach tych zatrudnionych było na podstawie stosunku pracy 8,1 tys. osób. Status organizacji pożytku publicznego posiadało ok. 600 organizacji. Wyższa od średniej krajowej była także dostępność aktywnych stowarzyszeń, fundacji i organizacji dla ludności w Małopolsce. Średnio w Polsce w przeliczeniu na 10 tys. osób przypadało 19,9 ww. organizacji, natomiast w Małopolsce dostępność ta kształtowała się na poziomie 21,2 organizacji na 10 tys. mieszkańców. Ważnymi podmiotami sektora ekonomii społecznej są również organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą. Na koniec 2010 r. działalność gospodarczą prowadziło 10% aktywnych stowarzyszeń, fundacji i innych organizacji społecznych tj. ok. 680 organizacji. Kolejnym typem podmiotów ekonomii społecznej są podmioty integracyjne, umożliwiające reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W województwie małopolskim relatywnie dobrze rozwinięta jest infrastruktura warsztatów terapii zajęciowej – w 2013 r. działały 63 podmioty tego typu. W regionie funkcjonowało natomiast zaledwie 6 zakładów aktywności zawodowej oraz 20 jednostek zatrudnienia socjalnego (w tym 6 centrów integracji społecznej oraz 14 klubów integracji społecznej). Analizując sytuację sektora ekonomii społecznej w regionie, warto również zwrócić szczególną uwagę na jedną z form przedsiębiorstwa społecznego, jaką jest spółdzielnia socjalna. Zgodnie z danymi Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych, na koniec września 2014 r. w regionie

¹¹³ Na podstawie *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego za rok 2012*

zarejestrowane były 82 spółdzielnie socjalne. Jednocześnie w Małopolsce obserwuje się dynamiczny wzrost liczby tego typu podmiotów w ostatnim okresie.

80. Na terenie Małopolski realizowanych jest szereg inicjatyw mających na celu wsparcie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej, w tym m.in. *Pakt na rzecz Ekonomii Społecznej*, który łączy różne sektory w działaniach na rzecz rozwoju ekonomii społecznej. Jednak pomimo funkcjonujących w regionie instytucji wspierających podmioty ekonomii społecznej oraz podejmowania licznych przedsięwzięć promujących i wspomagających te podmioty, wciąż obserwuje się pewne bariery utrudniające pełne wykorzystanie potencjału tego sektora. Podmioty ekonomii społecznej są nadal często **uzależnione od zewnętrznych źródeł finansowania**. Spośród 104 podmiotów ekonomii społecznej objętych badaniem *Monitoring podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce 2011* ponad 60% stwierdziło, iż finansuje swoją działalność krajowych środków publicznych (rządowych lub samorządowych), natomiast ponad 40% wskazało te środki jako podstawowe źródło finansowania swojej działalności. Sytuacja taka jest w dużym stopniu spowodowana **lukami kompetencyjnymi kadr podmiotów ekonomii społecznej**, w tym przede wszystkim niewystarczającymi kompetencjami osób nimi zarządzających do profesjonalnej ekonomizacji prowadzonej działalności. Wiąże się to m.in. z trudnościami z pozyskiwaniem klientów oraz poszukiwaniem środków finansowych innych niż publiczne, pasywnością w pozyskiwaniu partnerów, brakiem strategii prowadzenia działalności ekonomicznej, słabą promocją i marketingiem. Problemem jest również **niewystarczający poziom współpracy podmiotów ekonomii społecznej z otoczeniem zewnętrznym, a także innymi podobnymi organizacjami**. Wyniki badania *Monitoring podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce 2011* wskazują, że większość podmiotów nie współpracuje w ogóle z biznesem (ani w formie rynkowej ani pozarynkowej np. pozyskując sponsorów lub darowizny) czy też jakimkolwiek sieciami organizacji. Odsetek podmiotów ekonomii społecznej współpracujących z podobnymi organizacjami jest stosunkowo wysoki¹¹⁴, jednak współpraca ta jest częściej nawiązywana między podmiotami o podobnej formie prawnej niż zbliżonym profilu działalności, co może świadczyć o tym, że częstszym motywem jej podejmowania jest chęć przezwyciężenia specyficznych w danej grupie problemów niż prowadzenie wspólnych działań z podmiotami o podobnych celach społecznych. Pomimo dość wysokiego odsetka podmiotów ekonomii społecznej współpracujących z jednostkami samorządu terytorialnego¹¹⁵, działania mające na celu podejmowanie wspólnych inicjatyw przez te podmioty powinny być zintensyfikowane. O niewystarczającej współpracy podmiotów ekonomii społecznej z samorządem lokalnym może świadczyć m.in. wciąż bardzo niewielka liczba małopolskich jednostek, które korzystają z możliwości stosowania klauzul społecznych¹¹⁶. Badanie *Sprawozdanie z badania opinii na temat skuteczności realizowanych interwencji służących rozwojowi ekonomii społecznej w Małopolsce* wskazuje dodatkowo, iż **obecny system wsparcia nie jest w wystarczającym stopniu ukierunkowany na kreowanie popytu na usługi i produkty podmiotów ekonomii społecznej**. Dotyczy to przede wszystkim kwestii promocji, która w zbyt małym stopniu koncentruje się na ofercie konkretnych podmiotów ekonomii społecznej, a jednocześnie nie dociera do potencjalnych klientów (np. przedstawicielei JST oraz przedsiębiorców).
81. Mając na uwadze zdiagnozowane problemy, a jednocześnie duży potencjał podmiotów ekonomii społecznej, konieczne jest **zapewnienie kompleksowej oferty wsparcia dla tego sektora**,

¹¹⁴ 70% badanych podmiotów współpracowało z organizacją o takiej samej formie prawnej, a 50% wskazało na współpracę z organizacjami o podobnym rodzaju działalności społecznej

¹¹⁵ Ponad 70% badanych podmiotów współpracowało z samorządem lokalnym, a ponad 50% wskazało na współpracę z samorządem regionalnym

¹¹⁶ Zgodnie z badaniem *Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej w Małopolsce w 2012*, wśród 190 badanych jst jedynie 5 jednostek gminnych stosowało klauzule społeczne

obejmującej zarówno działania inicjujące oraz wspomagające tworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, jak również wsparcie podmiotów już funkcjonujących, przede wszystkim w zakresie profesjonalizacji ich działalności biznesowej. Oferowane formy wsparcia powinny być równocześnie w większym stopniu ukierunkowane na zwiększanie popytu na produkty i usługi oferowane przez podmioty ekonomii społecznej (m.in. poprzez skuteczniejszą promocję czy też wzmocnienie współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego).

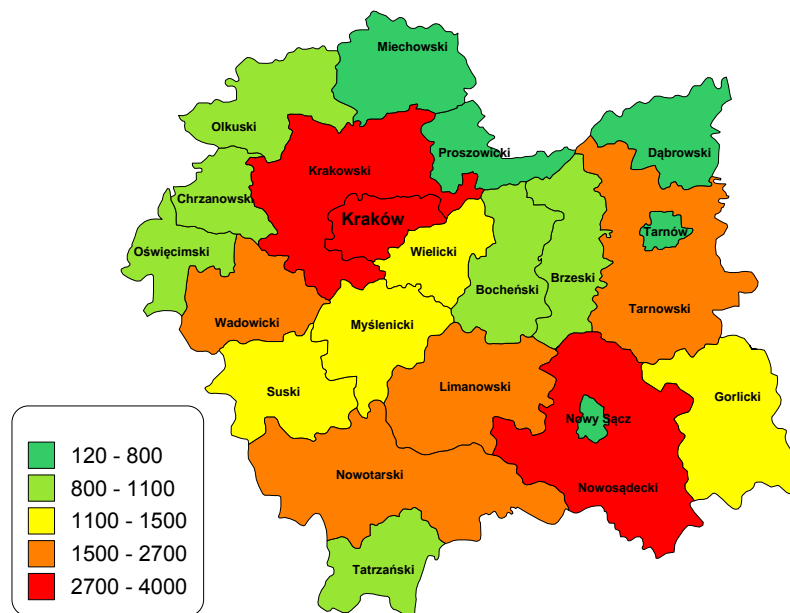
[10. Edukacja i uczenie się przez całe życie]

82. Od 2007 r. **wskaźnik edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-5 lat** systematycznie rośnie zarówno w skali kraju, jak i w województwie małopolskim. **W 2013 r.** w tej kategorii wiekowej objętych edukacją przedszkolną w województwie było **73,4% dzieci** (w Polsce 74,1%) z czego **w miastach 89,9%** (Polska – 87,6%), a **na wsi 60,1 %** (Polska – 55,7%)¹¹⁷. W pewnej mierze wzrost ten zawdzięczać można środkom z funduszy europejskich, a w szczególności Europejskiemu Funduszowi Społecznemu, ale także przeprowadzanym reformom w systemie oświaty i stopniowym obniżaniem wieku obowiązku przedszkolnego i szkolnego, a także zmianie świadomości rodziców/opiekunów oraz nadaniem większej wagi przez samorządy kwestii upowszechnienia edukacji przedszkolnej. Pomimo coraz lepszej sytuacji w tym zakresie oraz wyeliminowania „białych plam” w edukacji przedszkolnej w regionie, **co roku brakuje miejsc dla kilkudziesięciu tysięcy dzieci w regionie**. Konieczność inwestowania w tworzenie nowych miejsc w przedszkolach, punktach i zespołach przedszkolnych oraz oddziałach przy szkole jest oczywista. Uczestniczenie w edukacji przedszkolnej stanowi dla dzieci przygotowanie do dalszego procesu edukacji oraz wpływa na zwiększenie dynamiki rozwoju dziecka. Z drugiej strony rodzicom i opiekunom dzieci (także tym samodzielnie je wychowującym) „dobrze zaopiekowanym” w placówkach edukacji przedszkolnej, ułatwia to łączenie obowiązków zawodowych z życiem prywatnym/rodzinnym.
83. Szczególnie ważna jest edukacja przedszkolna dla dzieci z rodzin biedniejszych, zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dzieci niepełnosprawnych. Uczestnictwo chłopców i dziewczynek w zajęciach przedszkolnych, kontakt z rówieśnikami i innym środowiskiem, niż tylko domowe, może być pierwszym krokiem **w zapobieganiu zjawisku dziedziczenia biedy, przewycięzania deficytów rozwojowych, czy nabywania kompetencji społecznych**, a tym samym wyrównywania szans przed wejściem na kolejne etapy edukacji. Dla niepracujących rodziców/opiekunów, w tym w szczególności kobiet może to być szansa na podjęcie działań skierowanych na poszukiwanie i znalezienie pracy. Jednocześnie kształcenie w okresie dzieciństwa ma przełożenie na kształtowanie się późniejszej ścieżki edukacyjnej dziecka niepełnosprawnego. Jedną z ważniejszych misji edukacji przedszkolnej jest **wyrównywanie szans rozwojowych dzieci**, w tym w szczególności rozwoju społecznego dzieci niepełnosprawnych.
84. Programując wsparcie na okres 2014-2020 należy wziąć pod uwagę zmiany zachodzące w systemie oświaty w Polsce związane z finansowaniem wychowania przedszkolnego oraz wprowadzaniem od 1 września 2017 r. prawem 3 i 4-latków do korzystania z wychowania przedszkolnego. Oznacza to, iż nadal ważną kwestią jest **zwiększanie ilości miejsc w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego oraz podniesienie jakości wychowania przedszkolnego**. Jednocześnie należy zapewnić, aby miejsca powstawały tam, gdzie są deficyty w tym zakresie, a więc z jednej strony na obszarach wiejskich, gdzie wskaźnik

¹¹⁷ Bank Danych Lokalnych GUS, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

upowszechnienia edukacji jest niższy niż w miastach, przy czym muszą temu towarzyszyć działania zachęcające rodziców i opiekunów do wysyłania dzieci do placówek przedszkolnych, a z drugiej strony w miastach gdzie pomimo wysokiego wskaźnika upowszechnienia edukacji przedszkolnej, bezwzględna ilość brakujących miejsc jest wysoka.

Mapa 3. Brakujące miejsca w edukacji przedszkolnej wg powiatów

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2013 r.

85. Kształcenie ogólne obejmuje (poza wychowaniem przedszkolnym) kształcenie w szkołach podstawowych, gimnazjach, szkołach ponadgimnazjalnych oraz artystycznych. Problemem z którym w najbliższych latach będą borykać się małopolskie szkoły, to zmniejszająca się liczba dzieci i młodzieży uczącej się wynikająca ze zmian demograficznych, które mają miejsce nie tylko w regionie ale dotyczą całej Polski, a nawet szerzej – Europy. Co roku liczba dzieci i młodzieży w szkołach podstawowych i gimnazjalnych zmniejsza się o parę tysięcy, przy czym spadek jest większy na wsiach, niż w miastach¹¹⁸. Samorządy w regionie, jako organy prowadzące szkoły będą musiały przemyśleć kwestie zarządzania podległymi szkołami, licząc się z koniecznością likwidacji części z nich, jednocześnie pamiętając o konieczności zapewnienia odpowiedniej ich dostępności oraz jakości kształcenia.

86. Dzieci i młodzież z Małopolski osiągają **lepsze średnie wyniki z egzaminów zewnętrznych w stosunku do średniej w Polsce**. Wyniki sprawdzianu po szkole podstawowej, to w Polsce w 2013 r. średnio 24,03 pkt na możliwych 40, natomiast wynik dla Małopolski to 25,13 pkt. Dziewczynki otrzymują średnio wyższe wyniki od chłopców, natomiast dzieci i młodzież ze szkół w miastach powyżej 100 tysięcy mieszkańców osiągnęli średni wynik wyższy od średnich wyników osiągniętych na wsi i w mniejszych miastach, a różnica ta, jest największa w odniesieniu do wyników szkół wiejskich¹¹⁹.

¹¹⁸ Bank Danych Lokalnych GUS, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹¹⁹ Osiągnięcia uczniów kończących szkołę podstawową w roku 2013, CKE; *Sprawozdanie ze sprawdzianu w szóstej klasie szkoły podstawowej w roku 2013*, OKE w Krakowie

Tabela 1. Średnie wyniki z egzaminu gimnazjalnego w 2013¹²⁰ (średnia ilość uzyskanych punktów)

Zadania z zakresu języka polskiego (część humanistyczna)		Zadania z zakresu matematyki (część matematyczno-przyrodnicza)		Zadań z zakresu przedmiotów przyrodniczych (część matematyczno-przyrodnicza)	
Polska	Małopolska	Polska	Małopolska	Polska	Małopolska
62%	64%	48%	51%	59%	63%

źródło: opracowanie własne na podstawie danych CKE i OKE

87. **Egzamin maturalny w 2013 r. w Małopolsce zdało 83,5%** przystępujących do niego. Poziom zdawalności egzaminu w Małopolsce jest różny, w zależności od typu szkoły – najlepiej egzamin zdają uczący się w liceach ogólnokształcących, a potem technikach, liceach profilowanych, a najgorzej wypada on w liceach i technikach uzupełniających¹²¹.

Poziom zdawalności egzaminów zewnętrznych w Małopolsce jest nieznacznie wyższy niż w Polsce, dlatego interwencja ukierunkowana będzie na wzmacnianie potencjałów uczniów, a z drugiej strony na **podniesie jakości nauczania** tak, aby wyniki z egzaminów były jeszcze lepsze.

Potencjał dzieci i młodzieży zdolnej w regionie, osiągającej dobre wyniki w nauce i w sprawdzianach wewnętrznych, a także odnoszących sukcesy w olimpiadach i konkursach przedmiotowych, nadal powinien być wzmacniany. Wciąż usprawnienia wymaga zarówno proces identyfikacji osób uzdolnionych, właściwe metody pracy z tymi uczniami, jak również organizacja wsparcia, które pomogą uczniom na pełne wykorzystanie ich zdolności i talentów.

88. Analizując wyniki międzynarodowego badania umiejętności 15-latków PISA (ang. Programme for International Student Assessment) można stwierdzić, że Polska należy do nielicznej grupy krajów, w których w ostatnich latach znacząco poprawiły się wyniki we wszystkich badanych obszarach i to uczniów pochodzących z różnych środowisk. Jednocześnie, jak pokazuje badanie, absolwenci gimnazjum mogą znacząco różnić się poziomem kompetencji, część z nich potrafi rozwiązywać tylko najprostsze, typowe zadania, a część, tych osiągających najwyższe wyniki w badaniu, potrafi modelować złożone sytuacje, łączyć informacje, przeprowadzać wnioskowanie itd. Oznacza to, że o ile wyniki dla Polski poprawiają się to jednak jest to grupa wewnętrznie zróżnicowana, a co za tym idzie nadal wyzwaniem pozostaje wyrównywanie i podnoszenie kompetencji kluczowych, bo ich niski poziom stanowi istotną barierę w dalszym rozwoju edukacyjnym, a dalej staje się przyczyną trudności na rynku pracy. Najgorzej gimnazjaliści wypadli w części komputerowej badania, co pokazuje, że te kompetencje powinny w szczególności być wspierane na etapie edukacji ogólnej¹²².

89. Wyzwaniem przed którymi stoją przedszkola i szkoły jest edukacja włączająca rozumiana jako dbałość o warunki kształcenia i przygotowania szkoły na przyjęcie uczniów o różnorodnych potrzebach, w tym uczniów z niepełnosprawnościami¹²³. Celem działań podejmowanych w tym obszarze jest, w jak największym stopniu, umożliwienie osobom ze specjalnymi potrzebami uczestniczenia w edukacji powszechnej w najbliższym jej otoczeniu, najlepiej w placówce rejonowej, poprzez diagnozowanie potrzeb w tym zakresie (po stronie osób, ale z drugiej strony

¹²⁰ Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w roku 2013 r., CKE w Warszawie; Rozkłady wyników i parametry statystyczne rozkładu wyników egzaminu gimnazjalnego w kwietniu 2013 r. Województwo małopolskie, OKE w Krakowie

¹²¹ Osiągnięcia maturzystów w roku 2013, CKE w Warszawie; Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w roku 2013, OKE w Krakowie

¹²² *Raport o stanie edukacji 2013 r. - Liczą się nauczyciele*, Ibe, Warszawa 2014 r.

¹²³ D.Wiszejko-Wierzbička, *Specjalne potrzeby ucznia czy szkoły? Przewodnik po edukacji włączającej pomocą w rozwijaniu kształcenia i uczestnictwa w życiu szkoły.*, Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania. Nr III/2012(4)

po stronie placówek) i likwidowanie barier. Statystyki pokazują, że dzieci niepełnosprawne częściej uczą się w placówkach prowadzących kształcenie specjalne, a nie w placówkach ogólnodostępnych. Taka sytuacja nie gwarantuje równych szans wszystkim osobom w dostępie do zasobów i korzystania w pełni z prawa do edukacji.

90. Atutem Małopolski, a jednocześnie całego kraju jest stosunkowo **niski wskaźnik przerywania nauki**. Przedwczesne opuszczanie systemu edukacji przez dzieci i młodzież nie jest widocznym problemem naszego regionu. Cel krajowy w zakresie ograniczenia tego wskaźnika oszacowany został na poziomie 4,5%. W Polsce wskaźnik przerywania nauki w 2008 r. był na poziomie 5,0 %, a w Małopolsce nawet 3,2%. I choć w Polsce widoczny jest nieznaczny wzrost w stosunku do lat poprzednich – 5,6% (2013 r.), to w Małopolsce wskaźnik ten jest jeszcze niższy: 2,3 % w 2013 r.¹²⁴ Należy pamiętać, iż **ryzyko wcześniejszego przerywania nauki jest statystycznie częstsze wśród mężczyzn niż wśród kobiet**.

Aby podtrzymać pozytywny trend, wsparcie ukierunkowane zostanie przede wszystkim na **podniesienie jakości edukacji i rozwijanie oferty edukacyjnej** szkoły w zakresie zajęć szkolnych, ale także w obszarze czasu pozalekcyjnego. Działania będą się też koncentrować na wczesnej interwencji w odniesieniu do dzieci i młodzieży, która potencjalnie bardziej może być narażona na przedwczesne opuszczenie szkoły np. ze względu na niepełnosprawność. Interwencja będzie dotyczyć z jednej strony identyfikowania i przełamywania barier w dostępie do edukacji, a z drugiej strony nakierowana zostanie na zapewnienie zajęć wyrównawczych oraz innych działań dla osób wymagających wsparcia.

91. Aktualnie obserwuje się **znaczące rozbieżności pomiędzy tym, co oferowane jest w szkołach, a tym czego wymagają pracodawcy**. Nauczanie w szkołach zawodowych, odbywa się z wykorzystaniem przestarzałej bazy techno-dydaktycznej oraz zawiera za mało zajęć praktycznych, szczególnie prowadzonych bezpośrednio w firmach, u potencjalnych pracodawców. Nieadekwatność kształcenia przekłada się na problemy pracodawców z zatrudnianiem pracowników. Działania podejmowane w ostatnich kilku latach w zakresie modernizacji kształcenia zawodowego w Małopolsce są odpowiedzią na te problemy, a że przynoszą już oczekiwane efekty, powinny być kontynuowane i wzmocnione w kolejnych latach. Badania wskazują, że 75% absolwentów szkół zawodowych w Małopolsce w rok po ukończeniu szkoły zawodowej pracuje lub łączy naukę z pracą, lub kontynuuje naukę, **co czwarty absolwent w wykształceniu zawodowym ma kłopoty w wejściu na rynek pracy**¹²⁵. Przyczynę tego stanu rzeczy, młodzież widzi w niedostatecznym teoretycznym i praktycznym poznaniu zawodu oraz niemożnością przetestowania umiejętności w realnych warunkach pracy. Znacząca część szkół wymaga modernizacji, przede wszystkim w obszarze wyposażenia w materiały dydaktyczne, jak również urządzenia służące praktycznej nauce zawodu. W przypadku nauczania niektórych zawodów, ze względu na duży koszt wyposażenia pracowni (związany np. z zakupem drogich maszyn), zasadne byłoby tworzenie centrów, których warsztaty mogłyby obsługiwać więcej niż jedną szkołę. Szkoły powinny zapewnić również nauczycielom możliwość podnoszenia wiedzy i umiejętności tak, by nadążała za wymogami i oczekiwaniami rynku i pracodawców. **Pracodawcy odgrywają kluczową rolę w procesie kształcenia zawodowego** młodzieży, lecz współpraca środowiska szkolnego i praktyki gospodarczej jest niewystarczająca. Kierownicy praktycznej nauki zawodu wskazują, że znalezienie pracodawców spełniających wszystkie

¹²⁴ Za Eurostat

¹²⁵ Zawodowy start. Raport z badania losów absolwentów szkół zawodowych 2011, Wojewódzki Urząd Pracy, Kraków 2012

warunki i wymogi do praktycznej nauki jest bardzo trudne¹²⁶. W ich ocenie, firmy powinny dawać sygnały dotyczące oczekiwań od przyszłych absolwentów kształcenia zawodowego, świadczyć wsparcie dla kadry uczącej w szkołach (w obszarze nauczania teoretycznej i praktycznej nauki zawodu), jak również oferować miejsce praktyk dla młodzieży, celem przetestowania zdobytych w szkole umiejętności na stanowisku pracy. Współpraca pomiędzy szkołami zawodowymi, a pracodawcami wydaje się więc kluczowa i korzystna dla obydwu stron. **Podniesienie jakości szkolnictwa zawodowego sprawi także, że szkoła zawodowa stanie się szkołą pozytywnego wyboru** – co jest zjawiskiem pożądanym z punktu widzenia młodzieży stojącej przed dylematem do jakiej szkoły pójść – w przypadku wyboru szkoły zawodowej nie będzie się to wiązało z uszczerbkiem dla jakości uzyskanego tam wykształcenia.

92. Z ewaluacji interwencji w inwestycje w infrastrukturę edukacyjną kształcenia zawodowego w ramach MRPO na lata 2007-2013 wynika, że wsparte projekty w znacznym stopniu przyczyniają się do poprawy warunków kształcenia, dzięki rozbudowie bazy dydaktycznej oraz wyposażeniu w sprzęt służący praktycznej nauce zawodu. W okresie 2014-2020 utworzona zostanie na terenie Małopolski sieć Centrów Kształcenia Zawodowego stanowiąca bazę dydaktyczną wyposażoną w wysokiej jakości sprzęt i narzędzia, która będzie służyć wszystkim szkołom i placówkom prowadzącym kształcenie zawodowe.
93. Jak wynika z Międzynarodowego Badania Kompetencji Osób Dorosłych PIAAC¹²⁷, w ramach którego przebadanych zostało 166 tys. osób w wieku 16-65 lat z 24 krajów, **przeciętny poziom umiejętności Polaków** w tej grupie wiekowej **jest niższy niż przeciętny poziom umiejętności mieszkańców krajów OECD**. Stosunkowo wysoki jest odsetek osób, które posiadają niskie umiejętności we wszystkich trzech badanych obszarach, tzn. w zakresie umiejętności rozumienia tekstu, rozumowania matematycznego, a szczególnie w zakresie umiejętności wykorzystywania TIK. Wyraźna jest też różnica w poziomie umiejętności pomiędzy osobami młodymi (16-24 lat), a osobami starszymi (szczególnie po 55 roku życia) na niekorzyść starszych. Umiejętności Polaków w ostatnich latach poprawiły się, jednak nadal pozostają poniżej średnich wyników międzynarodowych.
94. **Odsetek osób dorosłych angażujących się w uczenie się przez całe życie** jest bardzo niski (wskaźnik *Participation of adults aged 25-64 in education and training* dla kraju w 2013 r. wynosił 4,3%, a dla **Małopolski 4,7%**¹²⁸). Inne badania pokazuje, że wskaźnik dla Polski dotyczący uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu formalnym i pozaformalnym (dotyczy 4 tygodni poprzedzających wywiad) na przestrzeni lat 2003-2012 praktycznie się nie zmieniał i wahał się w granicach 5,6%-6,5%, a w 2013 r. wynosił 5,7%. Dla wielu Polaków udział w edukacji kończy się na etapie szkoły, a więc systemu formalnego, co oznacza, że nie nabywają oni nowych kompetencji, co w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości powoduje, że nie są oni zdolni do podjęcia pracy na innych niż najniższe stanowiskach, a ich umiejętności i kompetencje często są zdezaktualizowane. Jednocześnie w pracach nad Programem Strategicznym Kapitał Intelktualny i Rynek Pracy wykazano, iż Małopolska pozytywnie wyróżnia się na tle kraju, zarówno jeśli chodzi o poziom uczestnictwa mieszkańców w doksztalcaniu jak i poziom inwestycji pracodawców w kadry: jest jednym z dwóch najaktywniejszych w zakresie doksztalcania województw, wraz z podlaskim. W 2013 r. w różnych formach doksztalało się 26%

¹²⁶ *Nauka zawodu. Szkoła czy pracodawca? Raport z badania praktycznej nauki zawodu realizowanej przez małopolskich przedsiębiorców*, Wojewódzki Urząd Pracy, Kraków 2009

¹²⁷ *Umiejętności Polaków-wyniki Międzynarodowego Badania Kompetencji Osób Dorosłych (PIACC)*, IBE

¹²⁸ za Eurostat

pracujących i 15% bezrobotnych Małopolan¹²⁹. Grupy klientów, które wymagają szczególnie mocnej aktywizacji, to osoby powyżej 45. roku życia, osoby z niższym poziomem wykształcenia, pracownicy MŚP. Dodatkowo, grupą wśród której należy dążyć do zwiększenia aktywności edukacyjnej są osoby na niższych stanowiskach – zgodnie z badaniami *Bilans kapitału ludzkiego* częściej w kursach uczestniczą osoby pracujące na stanowiskach kierowniczych, specjaliści oraz technicy średniego szczebla.¹³⁰ Niska aktywność w zakresie doksztalcania wynika najczęściej z braku poczucia takiej potrzeby. Jednocześnie podkreślić należy, iż wskaźniki odnoszące się do uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu pomijają całe spektrum dotyczące kształcenia nieformalnego – a więc przyswajania wiedzy i nabywania umiejętności w sposób incydentalny np. w miejscu pracy, w trakcie realizowania różnych działań. Przygotowywany przez MEN Krajowy System Kwalifikacji pozwalał będzie na potwierdzanie kwalifikacji zdobytych także drogą nieformalną, co może przyczynić się do zwiększenia rangi tego kształcenia i uznania, iż kształcenie takie należy uwzględnić w metodologii obliczania powyższego wskaźnika.

95. Biorąc pod uwagę konieczność podwyższania umiejętności osób dorosłych, szczególnie w tak podstawowych obszarach, pozwalających dobrze funkcjonować na rynku pracy, jak rozumienie tekstu, rozumowanie matematyczne, czy wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych, **działania przyczyniające się do zwiększenia odsetka osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym**, będą jednym z ważniejszych kwestii w ramach interwencji w obszarze edukacji. Niski poziom uczestnictwa w uczeniu się dorosłych w Polsce, „*stanowi ważną barierę wzrostu konkurencyjności gospodarki oraz poprawy spójności społecznej*”¹³¹.

96. **W Polsce, odsetek osób w wieku 30-34 lat posiadających wyższe wykształcenie, w 2012 r. wyniósł 39,1%, a w 2013 r. – 40,5%**¹³². W Małopolsce odpowiednio było to **39,9% i 40,7%**. Założenia do Umowy Partnerstwa wskazują, iż wartość docelowa tego wskaźnika dla Polski powinna wynosić 45%. Osiągnięciu zakładanej przez UE wartości tego wskaźnika sprzyja obecna sytuacja demograficzna, a więc duża ilość dostępnych miejsc na studiach wyższych w stosunku do ilości potencjalnych kandydatów. Wyzwaniem w tym obszarze będzie przede wszystkim w kolejnych latach podniesienie jakości studiów i adekwatności kształcenia w odniesieniu do zmieniających się wymagań rynku pracy i gospodarki.

Jednocześnie warto podkreślić, iż zdecydowanie lepiej wykształcone są kobiety – w tym przedziale wiekowym w Małopolsce odsetek kobiet z wyższym wykształceniem w 2012 r. był na poziomie 47%, a 2013 r. – 46,9%, w porównaniu do mężczyzn, dla których odpowiednio było to w 2012 r. – 33,7%, w 2013 r. – 34,6%. Odrębnym problemem jest w tym zakresie adekwatność wykształcenia do zapotrzebowania na rynku pracy na absolwentów czy absolwentki różnych kierunków studiów i **konieczność zwiększenia, szczególnie w grupie kobiet, osób wybierających studia z zakresu nauk ścisłych, technicznych i przyrodniczych**. Istotne w tym zakresie będzie **położenie nacisku na doradztwo zawodowe w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych** bez powielania stereotypowych przekazów, dotyczących rozwoju kariery czy wyboru ścieżki zawodowej przez kobiety i mężczyzn. Ze względu na brak bezpośrednich działań w programie dotyczących kształcenia na poziomie wyższym, podejmowane interwencje jedynie w sposób pośredni przyczynią się do zwiększenia wartości wskaźnika dotyczącego odsetka osób posiadających wyższe wykształcenie.

¹²⁹ Na podstawie wyników badania „Bilans Kapitału Ludzkiego” –Rozwijanie kompetencji przez dorosłych Polaków, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2014

¹³⁰ jak w przypisie 13

¹³¹ jak w przypisie 6

¹³² Za Eurostat

97. Podsumowując, dążąc do osiągnięcia celów wyznaczonych w europejskich, krajowych, a także regionalnych dokumentach strategicznych, **wsparcie** w obszarze edukacji będzie ukierunkowane na **dzieci i młodzież uzdolnioną**, a z drugiej strony na **wyrównywanie szans tych, którzy przejawiają trudności** w kształceniu lub których pozycja społeczna czy sytuacja materialna utrudnia dostęp do dobrej jakości usług edukacyjnych. Uwzględniając zapotrzebowanie lokalnych i regionalnych rynków pracy nacisk zostanie położony na **doradztwo edukacyjne**, rozwój **kompetencji kluczowych**, a także w obrębie szkolnictwa zawodowego na **współpracę szkół z pracodawcami i szkołami wyższymi** – także w celu zachęcania młodzieży do kontynuowania nauki na studiach wyższych. Zmieniająca się sytuacja demograficzna w kraju i na świecie¹³³ – starzejące się społeczeństwo i konieczność dłuższego utrzymania osób na rynku pracy, a także coraz częściej wymuszana przez sytuację gospodarczą elastyczność w wykonywanej pracy i umiejętność przekwalifikowania się, **wzmacniają rolę idei LLL (*Long Life Learning*) i uczenia się formalnego, pozaformalnego i nieformalnego** osób dorosłych.

[11. Rewitalizacja przestrzeni regionalnej]

98. Procesem wpływającym wyraźnie na poziom zaludnienia województwa są migracje ludności. Małopolska jest od wielu lat drugim (1,3‰) po Mazowszu (2,7‰) regionem o wysokim dodatnim saldzie migracji. Podobna sytuacja, ale o niższym wskaźniku występuje jedynie w woj. pomorskim, wielkopolskim i dolnośląskim. W 2011 r. został utrzymany najwyższy od 2000 r. poziom salda migracji – przybyło 4,3 tys. osób, czyli prawie dwukrotnie więcej niż w 2008 r. (2,2 tys. osób)¹³⁴.
99. Silne procesy suburbanizacyjne wokół największych miast Małopolski powodują spadek liczby i starzenie się społeczności miejskich, a równocześnie wywołują wielorakie skutki przestrzenne w tworzących się strefach podmiejskich, przejawiające się w szczególności rozproszaniem zabudowy, nasileniem presji na środowisko oraz zwiększeniem kosztów infrastrukturalnych. Problemy suburbanizacyjne zaczynają narastać również w miastach średnich. Główne przyczyny tych procesów, oprócz osobistych aspiracji mieszkańców miast przeprowadzających się do strefy podmiejskiej, wynikają ze słabnącej atrakcyjności miast, w szczególności ich centrów, jako miejsc zamieszkania czy też problemów społecznych często dotykających znaczne obszary miast.
100. Prawidłowy rozwój miast i obszarów wiejskich (często wykazujących bariery rozwojowe uniemożliwiające pełne wykorzystanie ich potencjałów) staje się obecnie wyzwaniem niezbędnym dla przestrzennego równoważenia rozwoju województwa oraz poprawy spójności wewnątrzregionalnej. Odpowiedzią na zdiagnozowane problemy społeczne tych obszarów powinna być kompleksowa rewitalizacja (stanowiąca połączenie przekształceń przestrzennych, społecznych, gospodarczych i środowiskowych), która jest istotnym czynnikiem rozwoju na poziomie lokalnym, oddziałującym na atrakcyjność społeczno-gospodarczą regionu.
101. Największym miastem, a zarazem stolicą regionu, jest Kraków (759 tys. mieszkańców). Dynamicznie rozwijająca się strefa podmiejska, obejmująca pierścień gmin otaczających miasto (14 gmin, które, oprócz Krakowa objęte będą interwencją w ramach zintegrowanych inwestycji terytorialnych), licząca 275 tys. mieszkańców, stanowi wraz ze stolicą regionu Krakowski Obszar Funkcjonalny, liczący 1 034 tys. mieszkańców (w ramach subregionu Krakowski Obszar Metropolitalny). Pozostałe duże miasta Małopolski to ośrodki subregionalne: Tarnów – 112 tys.

¹³³ Szacuje się, że w następstwie negatywnych zjawisk demograficznych do 2020 r. zmniejszy się liczba ludności w ok. 1/3 regionów europejskich (*Krajowa strategia rozwoju regionalnego 2010–2020: regiony, miasta, obszary wiejskie*, str. 41)

¹³⁴ *Województwo Małopolskie 2012*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2012, str. 30

mieszkańców (subregion tarnowski), Nowy Sącz – 84 tys. mieszkańców (subregion sądecki), Nowy Targ – 34 tys. mieszkańców, Zakopane – 28 tys. mieszkańców (subregion podhalański), Oświęcim – 40 tys. mieszkańców, Chrzanów – 38 tys. mieszkańców, Olkusz – 37 tys. mieszkańców (subregion Małopolska Zachodnia). Jednak charakterystyczną cechą miejskiej sieci osadniczej województwa jest znacząca przewaga małych i średnich miast. Spośród 61 miast województwa, ponad połowa to miasta poniżej 10 tys. mieszkańców. Małopolskie miasta zamieszkuje 1 637 tys. osób (48,7% ludności województwa).

102. System osadniczy obszarów wiejskich to 1 990 wsi, które zamieszkuje 1 723 tys. osób (51,3% ludności województwa). Tereny wiejskie posiadają bardzo wysoki stopień zaludnienia – 121 osób na km², co stawia Małopolską na pierwszym miejscu w kraju (przy średniej krajowej 50 osób na km²)¹³⁵. Obszary wiejskie w Małopolsce podlegają w ostatnich latach dynamicznym przemianom gospodarczym, społecznym i przestrzennym, stymulowanym przez procesy inwestycyjne. W województwie notuje się najniższą średnią powierzchnię gospodarstw, działki rolnicze szczególnie w górach i na pogórzu są bardzo rozdrobnione i rozproszone terytorialnie. W wyniku postępujących przemian Małopolska, szczególnie jej południowa część, w ostatnich 20 latach przeobraziła się z regionu „głodu ziemi” w region borykający się z problemami w racjonalnym jej zagospodarowaniu i użytkowaniu. Zjawisko to (podobnie jak wiele innych) charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem w obrębie województwa¹³⁶.
103. Małopolska zawdzięcza swą bogatą bioróżnorodność i wysokie walory krajobrazu wiejskiego dogodnym warunkom naturalnym oraz zachowaniu się na znacznych obszarach średnio intensywnych i ekstensywnych form rolnictwa. Dzięki temu krajobrazy małopolskie charakteryzują się różnorodnością pól, są bogate w miedze, ugory, zadrzewienia śródpolne i łąki, z naturalnymi siedliskami roślin. Pod tym względem województwo wykazuje się wyższą konkurencyjnością w odniesieniu do większości regionów UE i w większym stopniu spełnia współcześnie stawiane rolnictwu wymagania w zakresie tzw. ekologizacji rolnictwa i ochrony bioróżnorodności¹³⁷.
104. Groźnym zjawiskiem staje się marginalizacja obszarów wiejskich z uwagi na niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę i braki w zakresie dostępu do usług publicznych, szczególnie widoczna z perspektywy pogłębiających się różnic w poziomie rozwoju między miastem a wsią. Jej wynikiem jest postępująca migracja z obszarów wiejskich, szczególnie kobiet, osób młodych i wysoko wykwalifikowanych, a w ich konsekwencji – zmiana struktury wiekowej ludności charakteryzująca się wzrostem udziału osób starszych w ogólnej liczbie mieszkańców obszarów wiejskich.
105. Biorąc pod uwagę zapisy unijnych i krajowych dokumentów strategicznych, które wskazują, iż jednym z priorytetowych obszarów interwencji w perspektywie 2014-2020 powinny być miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji, należy zwrócić szczególną uwagę właśnie na sytuację małopolskich miast. W regionie od lat postępuje proces dezurbanizacji, czyli systematycznego zmniejszania się udziału ludności miejskiej w całej populacji. Dane wskazują jednoznacznie, że przy kontynuacji trendów w ciągu najbliższych 15-20 lat, wszystkie miasta Małopolski zostaną dotknięte spadkiem liczby mieszkańców na dużą skalę¹³⁸. Należy zatem dążyć do skupienia się na

¹³⁵ Na podstawie materiału roboczego dot. zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego, str. 16

¹³⁶ *Program Strategiczny Obszary Wiejskie* (projekt), str. 17

¹³⁷ Tamże, str. 18

¹³⁸ *Małopolskie Studia Regionalne 1/27/2013 Polityka miejska Województwa Małopolskiego*, Opracowanie eksperckie (Janusz Sepioł, dr hab. Aleksander Noworól, prof. UJ, prof. dr hab. Bolesław Domański, dr Magdalena Dej, dr Jarosław Działek, Paweł Hałat), Małopolskie Obserwatorium Polityki Rozwoju, str. 12

lepszym zagospodarowaniu terenów już zurbanizowanych i przekształcaniu słabo wykorzystywanych działek w obszary zwartej zabudowy. Priorytetem musi stać się finansowanie rewitalizacji i odnowy, działań, które można nazwać „recyclingiem miejskim”¹³⁹. Przyspieszenie procesów rewitalizacji zdegradowanych dzielnic śródmiejskich i wielkich osiedli miejskich prowadziłoby także do zmniejszenia presji suburbanizacyjnej. Daleko idące konsekwencje dla wsparcia procesów rewitalizacji kosztem suburbanizacji miałyby ograniczenie łatwości inwestowania na terenach niezabudowanych (greenfield) w granicach miast i w gminach podmiejskich oraz tworzenie zachęt do wykorzystania i zwiększenia opłacalności inwestowania na zdegradowanych obszarach zurbanizowanych (brownfield)¹⁴⁰.

106. Z doświadczeń perspektywy finansowej UE 2007-2013 wynika, że potrzeby działań rewitalizacyjnych występują we wszystkich małopolskich miastach, jednak skala potrzeb oraz sposoby interwencji są zróżnicowane w zależności od wielkości oraz funkcji ośrodków. W ramach *Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013*, wsparcie na rewitalizację miast (działanie 6.1 *Rozwój Miast*, Schemat A. *Projekty realizowane wyłącznie w ramach programów rewitalizacji*) cieszyło się bardzo dużym zainteresowaniem ze strony władz miejskich. Spośród 61 małopolskich miast Lokalne Programy Rewitalizacji (LPR) przygotowały i złożyły do oceny aż 52 miasta (wartość projektów wpisanych do tych programów przekraczała 1,6 mld zł). Ostatecznie dofinansowanych zostało 47 projektów, które zostały zrealizowane w 37 miastach. W przypadku projektów dotyczących odnowy obszarów wiejskich (działanie 6.2 *Rozwój obszarów wiejskich*, Schemat A *Odnowa centrów wsi*) działania te również cieszyły się dużą popularnością wśród beneficjentów. W ramach konkursu złożonych zostało 116 wniosków, których całkowita wartość przekroczyła 256 mln zł. Ostatecznie wybranych do dofinansowania zostało 29 projektów, których dofinansowanie wyniosło ok. 44 mln zł.
107. Biorąc pod uwagę, że procesy rewitalizacji powinny odnosić się do kompleksowych, wieloaspektowych działań, zmierzających do ożywienia społeczno-gospodarczego podejmowanych z udziałem lokalnych społeczności, należy zwrócić uwagę, że w województwie małopolskim istnieje duża grupa osób wykluczonych społecznie. W 2011 r. 28,6% spośród ponad 3,3 mln mieszkańców Małopolski było zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Poziom tego wskaźnika w regionie był więc wyższy zarówno od średniej krajowej (27,2%), jak i unijnej (24,2%)¹⁴¹. Analizując sytuację w obszarze wykluczenia społecznego, warto również zwrócić uwagę na liczbę mieszkańców Małopolski, którzy korzystają z pomocy społecznej. W 2012 r. świadczeniami pomocy społecznej objętych zostało ponad 79 tysięcy rodzin, a w nich ponad 230 tysięcy osób, co stanowi 6,9% mieszkańców regionu. Analiza przestrzennego zróżnicowania odsetka beneficjentów pomocy społecznej w populacji poszczególnych powiatów pokazuje znaczące dysproporcje w tym zakresie pomiędzy różnymi częściami Małopolski. Podkreślić należy również, iż powiaty, w których występuje wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, w dużym stopniu charakteryzują się jednocześnie wysoką stopą bezrobocia, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w realizacji projektów kompleksowych uwzględniających zarówno działania o charakterze społecznym jak i zawodowym. Dodatkowo niepokojący jest fakt, iż często obszarom o kumulacji problemów społecznych towarzyszy ograniczony dostęp do wysokiej jakości usług publicznych, w tym przede wszystkim społecznych, które mogłyby być wykorzystywane do walki z istniejącymi problemami. Sytuacja dużego nagromadzenia problemów społecznych w połączeniu z deficytem narzędzi i instrumentów ich rozwiązywania,

---

¹³⁹ Tamże, str. 15

¹⁴⁰ Tamże, str. 62

¹⁴¹ Eurostat na podstawie wyników z badania EU-SILC 2011

może natomiast prowadzić do dalszego utrwalania się sytuacji marginalizowania niektórych obszarów regionu.

Miasta oraz obszary wiejskie województwa małopolskiego, podobnie jak w całej Polsce, borykają się z wieloma wyzwaniami rozwojowymi. Na części z tych obszarów doszło do kumulacji negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, przestrzennych i środowiskowych oraz do degradacji fizycznej i społecznej. Dlatego zaplanowana w programie interwencja w obszarze dotyczącym kompleksowej rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich powinna koncentrować się na uruchomieniu procesu odnowy wybranych obszarów, nie tylko poprzez poprawę estetyki i spójności przestrzennej zaniedbanych, odizolowanych, zdegradowanych terenów, ale także na działaniach sprzyjających włączeniu społecznemu, które przełożą się na wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia i przedsiębiorczości. Dla zrównoważonego rozwoju regionu niezwykle istotne jest zatem podejmowanie kompleksowych projektów rewitalizacyjnych, będących odpowiedzią na zdiagnozowane problemy społeczne, poprzez wprowadzenie do odnowionych przestrzeni nowych funkcji społecznych i gospodarczych, wspieranie włączenia społecznego, a także podejmowanie inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz rozwijania kapitału ludzkiego i społecznego.

[12. Infrastruktura społeczna]

108. Na koniec 2013 r. w województwie małopolskim w ramach stacjonarnej opieki medycznej funkcjonowało: 13 wojewódzkich jednostek opieki stacjonarnej (w tym 2 szpitale psychiatryczne) działających w formie spzoz, 19 szpitali powiatowych, 8 szpitali resortowych. Ponadto działa także 46 niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej działających w formie spółek, 3 niepubliczne psychiatryczne zakłady stacjonarnej opieki zdrowotnej oraz 44 publicznych i niepublicznych zakładów opieki długoterminowej tj. zakładów opiekuńczo-leczniczych, zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, hospicjów. Wskaźnik liczby łóżek ogółem w jednostkach publicznych i niepublicznych na koniec 2013 r. wynosił 56,2/10 000 mieszkańców województwa.

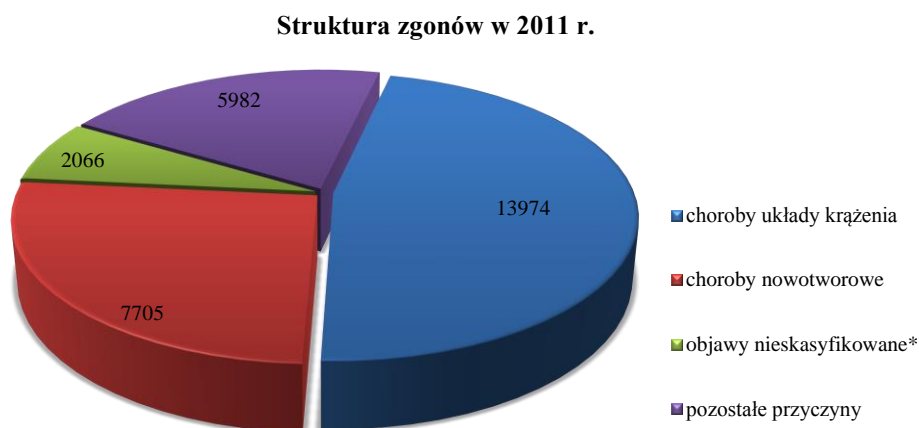
W województwie małopolskim zatrudnionych jest 7 621 lekarzy (podstawowe miejsce zatrudnienia), co stanowi 9% lekarzy zatrudnionych w Polsce. Wskaźnik liczby lekarzy na 10 tys. mieszkańców województwa jest na poziomie 22,7, co daje 6 miejsc w kraju (wskaźnik na 10 tys. mieszkańców Polski). Dla porównania – wskaźniki dla krajów Unii Europejskiej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosiły w 2011 r.: maks. dla Grecji 6,1/1000 mieszkańców, następnie Austria, 4,8/1000, Włochy 4,1/1000, Niemcy 3,8/1000, natomiast minimalny wskaźnik wykazuje Polska 2,2/1000 mieszkańców zaraz po Luksemburgu 2,8/1000, Irlandii 2,7/1000 oraz Słowenii 2,5/1000 mieszkańców.

W zakresie grupy zawodowej pielęgniarek – zatrudnionych jest w województwie małopolskim 16 978 pielęgniarek, co stanowi 8% ogółu pielęgniarek w Polsce. Wskaźnik liczby pielęgniarek na 10 tys. ludności województwa małopolskiego jest na poziomie 50,6 co daje 12 miejsc w kraju. Dla porównania – wskaźniki dla krajów Unii Europejskiej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2011 roku wynosiły: maks. dla Danii i Belgii 15,4/1000 mieszkańców, następnie Irlandia 12,2/1000, Holandia 11,8/1000, natomiast minimalny wskaźnik wykazuje Grecja 3,3/1000, następnie Polska 5,2/1000, Hiszpania 5,5/1000 mieszkańców.

109. Onkologia. Zmiany demograficzno-społeczne takie jak wydłużenie przeciętnego trwania życia, coraz dłuższa ekspozycja na czynniki chorobotwórcze środowiska życia i pracy, podejmowanie

zachowań ryzykownych itp. sprzyjają rozwojowi przewlekłych problemów zdrowotnych, w tym schorzeń nowotworowych, stanowiących zasadniczy problem epidemiologiczno-zdrowotny (współczynnik standaryzowany na 100 tys./mieszk. dla zachorowań na nowotwory w 2011 r. w Małopolsce: kobiety – 210,3, mężczyźni – 244,8; odpowiednio w Polsce współczynnik standaryzowany na 100 tys./mieszk. dla zachorowań na nowotwory w 2011 r.: kobiety – 207,3, mężczyźni – 251,5; współczynnik standaryzowany na 100 tys./mieszk. zgonów na nowotwory w 2011 r.: kobiety – 97,6, mężczyźni – 173,5). Wśród 11 049 nowych zachorowań (dane po weryfikacji)¹⁴² na nowotwory złośliwe odnotowanych w Małopolsce w 2010 r., najwyższy odsetek zachorowań u obu płci łącznie dotyczył nowotworów: płuca, piersi, jelita grubego, gruczołu krokowego, pęcherza moczowego. Wśród mężczyzn najczęściej rejestrowano zachorowania na nowotwory złośliwe: płuca, gruczołu krokowego, jelita grubego, pęcherza moczowego i żołądka. U kobiet najczęściej stwierdzano zachorowania na nowotwory złośliwe: piersi, jelita grubego, trzonu macicy, płuca i jajnika¹⁴³. Wśród 7 394 zgonów (dane po weryfikacji) na nowotwory złośliwe odnotowanych w Małopolsce, w 2010 r. najwyższy odsetek zgonów u obu płci łącznie dotyczył nowotworów: płuca, jelita grubego, żołądka, piersi i trzustki. Wśród mężczyzn zgony na nowotwory złośliwe najczęściej dotyczyły: płuca, jelita grubego, gruczołu krokowego, żołądka i pęcherza moczowego. U kobiet zgony na nowotwory złośliwe najczęściej dotyczyły: piersi, płuca, jelita grubego, jajnika i trzustki¹⁴⁴. Choroby onkologiczne stanowią drugą przyczynę zgonu po chorobach układu krążenia, jednak poziom zabezpieczenia medycznego w zakresie kardiologii interwencyjnej jest zadowalający, aczkolwiek posiadany potencjał wymaga sukcesywnej wymiany, celem utrzymania uzyskanego poziomu zabezpieczenia potrzeb zdrowotnych. Natomiast posiadane zasoby w zakresie onkologii, zarówno rzeczowe i kadrowe, wskazują na brak zabezpieczenia potrzeb zdrowotnych populacji.

Wykres 2. Najczęstsze przyczyny zgonów w Małopolsce w 2011 r. (dane przed weryfikacją dostępne z opóźnieniem)¹⁴⁵

*Objawy, cechy chorobowe oraz nieprawidłowe wyniki badań klinicznych laboratoryjnych gdzie indziej nieskasyfikowane

¹⁴² dane o umieralności szczegółowej np. z powodu chorób nowotworowych (pomimo, że mogą być dostępne na podstawie analizy kart zgonu) podlegają obowiązkowej weryfikacji w oparciu o karty zgłoszenia choroby nowotworowej wpływające do Instytutu Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie Oddział w Krakowie i dostępne są przynajmniej z 2-letnim (do 2,5 roku) opóźnieniem

¹⁴³ J. Rachtan, A. Sokołowski, M. Geleta, A. Widawska, R. Żmurko, Ł. Moląg, *Nowotwory złośliwe w województwie małopolskim w 2010 roku*, Centrum Onkologii Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie Oddz. w Krakowie, Kraków 2012, str. 14

¹⁴⁴ opracowanie na podst. J. Rachtan, A. Sokołowski, M. Geleta, A. Widawska, R. Żmurko, Ł. Moląg, *Nowotwory złośliwe w województwie małopolskim w 2010 roku*, Centrum Onkologii Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie Oddz. w Krakowie, Kraków 2012, str. 15

¹⁴⁵ dane dostępne na podstawie analizy kart zgonu, ponadto patrz: przypis 1

110. W związku z wydłużaniem się średniej wieku oraz w korelacji z innymi czynnikami **prognozowany jest stały wzrost liczby chorych na nowotwory**. Konieczne jest zatem podjęcie działań mających na celu wyrównanie szans mieszkańców Małopolski w zakresie **równomiernego dostępu do diagnostyki i leczenia, poprzez zapewnienie pacjentom z podejrzeniem oraz rozpoznaniem choroby onkologicznej możliwości korzystania z nowoczesnej diagnostyki i ciągłości leczenia systemowego** (m.in. radioterapii).

Syntetyczne źródło wiedzy nt. dostępności do leczenia onkologicznego stanowi *Analiza dostępności do leczenia onkologicznego oraz finansowania świadczeń z zakresu chemioterapii w 2012 roku*¹⁴⁶, której fragmenty zamieszczono poniżej.

Dostępność do świadczeń onkologicznych mierzona wartością umów oraz wartością świadczeń w przeliczeniu na 1 mieszkańca mieściła się w przedziale od 40,90 zł (podkarpackie) do 84,01 zł (mazowieckie) i kształtowała się następująco:

- największa była w województwach: mazowieckim, śląskim i dolnośląskim,
- najmniejsza była w województwach: warmińsko-mazurskim, opolskim i podkarpackim.

W Małopolsce przedmiotowa wartość wynosiła 50,03 zł.

Województwo małopolskie w ogólnej charakterystyce dostępności do leczenia onkologicznego przedstawiało się następująco:

- większość świadczeń (63%) z zakresu chemioterapii jest finansowana w warunkach szpitalnych (hospitalizacja),
- Centrum Onkologii w Krakowie posiada dopiero trzeci co do wysokości w województwie małopolskim kontrakt w zakresie chemioterapia-hospitalizacja,
- Szpital Uniwersytecki w Krakowie posiada w województwie małopolskim kontrakty o największej wartości (15,5 mln zł) w zakresie chemioterapia-hospitalizacja, chemioterapii w trybie jednodniowym (10,2 mln zł) oraz chemioterapii w warunkach ambulatoryjnych (2,1 mln zł),
- wskaźnik dostępności *per capita* do leczenia w ramach chemioterapii w warunkach szpitalnych (hospitalizacja) (17,27 zł) poniżej średniej krajowej 19,62 zł (11. miejsce w Polsce),
- wskaźnik dostępności *per capita* do leczenia w ramach chemioterapii w trybie jednodniowym (7,84 zł) poniżej średniej krajowej 9,55 zł (9. miejsce w Polsce),
- wskaźnik dostępności *per capita* do leczenia w ramach chemioterapii w warunkach ambulatoryjnych (2,06 zł) poniżej średniej krajowej 3,07 zł (12. miejsce w Polsce),
- wskaźnik dostępności *per capita* do leczenia w ramach programu lekowego leczenie raka piersi (4,66 zł) poniżej średniej krajowej 7,68 zł (15. miejsce w Polsce),
- wskaźnik dostępności *per capita* do leczenia w ramach programu lekowego leczenie przewlekłej białaczki szpikowej (7,90 zł) powyżej średniej krajowej 6,13 zł (2. miejsce w Polsce),

¹⁴⁶ Instytut Organizacji Ochrony Zdrowia Uczelni Łazarzkiego, *Analiza dostępności do leczenia onkologicznego oraz finansowania świadczeń z zakresu chemioterapii w 2012 roku*, projekt badawczy realizowany dzięki wsparciu Pfizer Polska, Warszawa, styczeń 2013, str. 94 i 61

- wskaźnik dostępności *per capita* do leczenia w ramach programu lekowego leczenia raka nerki (1,602 zł) poniżej średniej krajowej 2,51 zł (14. miejsce w Polsce),
- wskaźnik dostępności *per capita* do leczenia w ramach chemioterapii niestandardowej (3,02 zł) poniżej średniej krajowej 3,81 zł (8. miejsce w Polsce).

111. Psychiatria i uzależnienia. Statystyki wskazują, że **coraz więcej osób cierpi na różnego rodzaju zaburzenia psychiczne**. Według danych za 2012 r. w województwie małopolskim było leczonych 143 951 osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. 4,3% mieszkańców całego województwa. W ostatnich latach liczba leczonych w poradniach zdrowia psychicznego ciągle wzrasta, a najczęstszą przyczyną leczenia w ww. poradniach są zaburzenia nerwicowe związane ze stresem i somatoformiczne – 37 597 (26%) przypadków. Zaburzenia zachowania i zaburzenia psychiczne są powszechnymi chorobami dotykającymi ponad 25% ludzi w różnych okresach życia. Szczególną grupę pacjentów stanowią osoby starsze, których w związku z wydłużaniem się średniej długości życia przybywa (często cierpią one na depresję, demencję starczą, Alzheimera itp.). Baza leczenia psychiatrycznego powinna być oparta na zasobach, które są w województwie, ale muszą również pojawić się **nowe inwestycje sprzyjające decentralizacji w tej dziedzinie** (Szpital Specjalistyczny im. dr. J. Babińskiego to jeden duży szpital na cały region, co powoduje koncentrację opieki psychiatrycznej). Priorytetowym działaniem w skali województwa powinno być wypełnienie białej plamy na mapie zasobów stacjonarnej opieki psychiatrycznej w subregionie tarnowskim oraz rozwój psychiatrii w subregionie sądeckim. Z tego względu **konieczna jest właściwa i skuteczna reorganizacja systemu opieki psychiatrycznej**. Zasadnym jest tworzenie Centrów Zdrowia Psychicznego jako nowych wieloprofilowych jednostek organizacyjnych spełniających standardy wyznaczone w Narodowym Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego, a także zgodnych z Małopolskim Programem Ochrony Zdrowia Psychicznego.

112. Geriatria. Mieszkańcy Małopolski należą do społeczności demograficznie starych. W ogólnej strukturze ludności w 2012 r., odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym wynosił 19,4%, w wieku produkcyjnym – 63,4%, w wieku poprodukcyjnym – 17,3%. Należy zaznaczyć, że program badań statystyki publicznej w 2012 r. obejmował wiek zdolności do pracy dla mężczyzn 18-64 lata, dla kobiet 18-59 lat. Fakt wydłużenia aktywności zawodowej człowieka do 67 roku generuje nowe wyzwania w zakresie utrzymania dobrego stanu zdrowia populacji w wieku produkcyjnym i latach następnych, jak również upoważnia do stwierdzenia, że stan zdrowia kończących w przyszłości pracę zawodową osób w wieku 67 lat, może znacząco różnić się od stanu zdrowia osób aktualnie będących w tym wieku¹⁴⁷. W 2012 r. wskaźnik przeciętnego dalszego trwania życia dla mężczyzn w Małopolsce wynosił 74 lata (w Polsce 72,7), a dla kobiet w Małopolsce 81,9 (w Polsce 81). Dalsze przeciętne trwanie życia wolno aczkolwiek systematycznie ulega wydłużeniu. W Małopolsce wartości są wyższe niż średnia dla Polski. Przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzny w Polsce jest krótsze od życia kobiety o około 8,3 lata, dalsze trwanie życia mężczyzny w Małopolsce jest krótsze od życia kobiety o około 7,9 lat¹⁴⁸. Analiza demograficzna wskazuje że przeciętna długość życia mieszkańca Małopolski będzie nadal wzrastała. Dlatego konieczne jest **dostosowanie profilu świadczeń do potrzeb rosnącej grupy osób starszych**. System opieki zdrowotnej będzie musiał zostać zreorganizowany w taki sposób, aby zabezpieczyć opiekę medyczną tej grupie pacjentów, a jednocześnie dostosować poziom świadczonych usług, w szczególności pod względem technologicznym, do możliwości jakie

¹⁴⁷ dane demograficzno-społeczne na podstawie Banku Danych Lokalnych

¹⁴⁸ na podstawie tablic trwania życia GUS

stwarza postęp w dziedzinie geriatry. W 2013 r. w Małopolsce stacjonarne świadczenia zdrowotne w zakresie geriatry udzielane są przez 3 podmioty lecznicze, zlokalizowane w trzech powiatach. Ambulatoryjne świadczenia zdrowotne w zakresie geriatry udzielane są przez 10 podmiotów zlokalizowanych w sześciu powiatach (w tym 5 poradni zlokalizowanych w Krakowie).

W opinii konsultanta wojewódzkiego w dziedzinie geriatry¹⁴⁹ dostępność do świadczeń geriatrycznych w Małopolsce jest niewielka w wyniku liczby zakontraktowanych specjalistycznych usług stacjonarnych i ambulatoryjnych. Większość pacjentów nie korzysta ze specjalistycznych świadczeń ponieważ są one zlokalizowane zbyt daleko od miejsca zamieszkania chorego. Natomiast chorzy, którzy docierają do jednostek specjalistycznych, pomoc otrzymują stosunkowo szybko. Czas oczekiwania na przyjęcie planowe do oddziału specjalistycznego wynosi 7-14 dni, jednak liczba oddziałów geriatrycznych jest niewystarczająca. Dobrą dostępność do świadczeń ambulatoryjnych odnotowuje się na terenie Miasta Krakowa. Poza tym obszarem starszemu niepełnosprawnemu pacjentowi trudno jest korzystać z poradni geriatrycznych. W 2012 r. na terenie Małopolski było 15 geriatrów z tzw. aktywną specjalizacją wśród 47 specjalistów ogółem. W opinii konsultanta wojewódzkiego sytuacja demograficzna i zdrowotna mieszkańców Małopolski wskazuje na potrzebę dalszego rozwoju tej dziedziny medycyny w zakresie posiadanych zasobów rzeczowych oraz liczby aktywnych specjalistów i równomiernego ich rozmieszczenia.

113. W obszarze ochrony zdrowia istnieje tendencja do przesuwania działań z form głównie leczniczych na działania profilaktyczne. Dla osiągnięcia założonych celów zdrowotnych ważne jest prowadzenie **skutecznych działań profilaktycznych oraz edukacji zdrowotnej**. Wypromowane muszą zostać działania wspierające i promujące różnorodne inicjatywy, mające na celu m.in. upowszechnianie zasad zdrowego stylu życia, w tym ograniczenie czynników ryzyka zwiększających zachorowalność. Wszystkie działania prowadzone na terenie województwa powinny wynikać z rozeznaczonych i uzasadnionych potrzeb zdrowotnych mieszkańców Małopolski.

114. Wzrost zapadalności na schorzenia o istotnym znaczeniu epidemiologicznym stanowi wyzwanie dla naszego regionalnego systemu ochrony zdrowia. W związku z tym główny wysiłek powinien koncentrować się na kształtowaniu odpowiedzialnej polityki zdrowotnej i kreowaniu postaw prozdrowotnych. Zagrożenia epidemiologiczne zostały wykazane i kierunki do dalszego działania są uzasadnione przede wszystkim w obszarach chorób: nowotworowych oraz psychicznych (w tym zaburzeń psychicznych dzieci i młodzieży) oraz w zakresie dostosowania profilu różnorodnych świadczeń medycznych do potrzeb starzejącego się społeczeństwa.

Tabela 2. Łóżka na oddziałach psychiatrycznych w publicznych i niepublicznych zakładach ogólnych stacjonarnej opieki zdrowotnej na terenie województwa małopolskiego w 2013

Nazwa oddziału	Szpitale publiczne i niepubliczne			z tego					
				szpitale publiczne			szpitale niepubliczne		
	liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyoddziałowym	liczba osobodni leczenia	liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyoddziałowym	liczba osobodni leczenia	liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyoddziałowym	liczba osobodni leczenia
Oddział psychiatryczny	454	5 416	148 489	357	4 237	117 473	97	1 179	31 016
Oddział psychiatryczny dla dzieci	36	392	11 285	36	392	11 285	0	0	0
Oddział/ośrodek leczenia uzależnień	93	707	33 301	93	707	33 301	0	0	0
Oddział/ośrodek leczenia alkoholowych zespołów	30	1 118	10 487	30	1 118	10 487	0	0	0

¹⁴⁹ na podstawie sprawozdania rocznego z działalności konsultanta wojewódzkiego w dziedzinie geriatry w 2012 r.

Tabela 3. Działalność publicznych i niepublicznych psychiatrycznych zakładów stacjonarnej opieki zdrowotnej na terenie województwa małopolskiego w 2013 roku

Nazwa oddziału	Szpitale publiczne i niepubliczne			w tym szpitale niepubliczne		
	liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyodziałowym	liczba osobodni leczenia	liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyodziałowym	liczba osobodni leczenia
Psychiatryczny ogólny	465	6 280	167 989	-	-	-
Rehabilitacji psychiatrycznej	81	538	30 768	-	-	-
Leczenia zaburzeń osobowości i nerwic	35	176	12 120	-	-	-
Psychogeriatryczny	116	1 093	41 565	-	-	-
Psychiatryczny pulmonologiczny	35	193	11 609	-	-	-
Psychiatrii sądowej	65	101	24 194	-	-	-
	2	0	0	2	0	0
Leczenia alkoholowego, detoksykacyjny	62	2 190	22 036	2	2	10
Terapii uzależnień od alkoholu,	148	1 339	56 817	18	27	576
Neurologiczny	14	815	5 947	-	-	-
Udarowy	16	172	2 799	-	-	-
Ośrodek terapii uzależnień od subst. psychoaktywnych	72	332	26 778	72	332	26 778
Ośrodek leczniczo-rehab., detoksykacja	17	418	3 712	17	418	3 712

Tabela 4. Działalność publicznych i niepublicznych zakładów opiekuńczo-leczniczych, pielęgnacyjno-opiekuńczych i hospicjów i oddziałów opieki paliatywnej na terenie województwa małopolskiego w 2013

Nazwa oddziału	Zakłady publiczne i niepubliczne			z tego					
	liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych	liczba osobodni leczenia	zakłady publiczne			zakłady niepubliczne		
				liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych	liczba osobodni leczenia	liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych	liczba osobodni leczenia
WOJ. MAŁOPOLSKIE	3 024	9 341	1 053 694	1 172	4 544	457 695	1 852	4 797	595 999
Podmiot/oddział pielęgnacyjno-opiekuńczy	98	250	33 077	0	126	17 439	98	124	15 638
Podmiot/oddział opiekuńczo-leczniczy	2 365	4 630	836 677	877	1 906	339 147	1 488	2 724	497 530
Podmiot/oddział opiekuńczo-leczniczy dla dzieci i młodzieży	4	9	1 460	0	0	0	4	9	1 460
Podmiot/oddział opiekuńczo-leczniczy psychiatryczny	208	237	74 620	142	167	51 134	66	70	23 486
Hospicjum stacjonarne	189	1 868	55 168	20	260	6 578	169	1 608	48 590
Podmiot/oddział opieki paliatywnej	160	2 347	52 692	133	2 085	43 397	27	262	9 295

Tabela 5. Łóżka geriatryczne w publicznych zakładach ogólnych stacjonarnej opieki zdrowotnej na terenie województwa małopolskiego w 2013

Nazwa oddziału	Kod resortowy	Szpitale publiczne i niepubliczne			z tego		
		liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyodziałowym	liczba osobodni leczenia	szpitale publiczne		
					liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyodziałowym	liczba osobodni leczenia
Oddział geriatryczny	4060	70	2 217	20 444	70	2 217	20 444

Tabela 6. Łóżka na oddziałach neurologicznych w publicznych i niepublicznych zakładach ogólnych stacjonarnej opieki zdrowotnej na terenie woj. małopolskiego w 2013

Nazwa oddziału	Kod resortowy	Szpitale publiczne i niepubliczne			z tego					
		liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyoddziałowym	liczba osobodni leczenia	szpitale publiczne			szpitale niepubliczne		
					liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyoddziałowym	liczba osobodni leczenia	liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyoddziałowym	liczba osobodni leczenia
Oddział neurologiczny	4220	455	22 093	128 558	388	17 500	114 391	67	4 593	14 167
Oddział neurologiczny dla dzieci	4221	42	1 226	13 269	42	1 226	13 269	0	0	0

Tabela 7. Łóżka na oddziałach onkologicznych w publicznych i niepublicznych zakładach ogólnych stacjonarnej opieki zdrowotnej na terenie woj. małopolskiego w 2013

Nazwa oddziału	Szpitale publiczne i niepubliczne			z tego					
	liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyoddziałowym	liczba osobodni leczenia	szpitale publiczne			szpitale niepubliczne		
				liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyoddziałowym	liczba osobodni leczenia	liczba łóżek stan 31.12.2013	liczba leczonych z ruchem międzyoddziałowym	liczba osobodni leczenia
Oddział onkologiczny	230	12 725	54 987	200	10 491	47 533	30	2 234	7 454
Oddział onkologii klinicznej/chemioterapii	35	3 444	6 826	35	3 444	6 826	0	0	0
Oddział radioterapii	32	756	10 314	32	756	10 314	0	0	0
Oddział onkologii i hematologii dziecięcej	59	2 565	19 572	59	2 565	19 572	0	0	0

Tabela 8. Lekarze specjaliści zatrudnieni w placówkach ochrony zdrowia, według podstawowego miejsca zatrudnienia (stan na 31.12.2013)

województwo		psychiatrii	neurologii	radiologii
POL SKA	2012	2 563	2 696	2 518
	2013	2 678	2 635	2 527
Dolnośląskie		173	162	207
Kujawsko-pomorskie		150	134	140
Lubelskie		141	177	170
Lubuskie		74	66	56
Łódzkie		203	173	144
Małopolskie		238	207	192
Mazowieckie		511	465	426
Opolskie		67	63	39
Podkarpackie		120	179	126
Podlaskie		109	73	92
Pomorskie		167	121	164
Śląskie		299	387	343
Świętokrzyskie		87	86	89
Warmińsko-mazurskie		104	93	69
Wielkopolskie		144	153	155
Zachodniopomorskie		91	96	115

źródło danych: Biuletyn Statystycznego MZ, CSIOZ, Warszawa 2013

Zatrudnienie w Małopolsce – geriatrya

Do roku 1999 r. obowiązywał dwustopniowy system specjalizacji. Po dwóch – trzech latach szkolenia lekarz otrzymywał tytuł "lekarza danej specjalności" np. lekarz chorób wewnętrznych – tzw. I stopień specjalizacji. Jeśli zdecydował się na kontynuowanie specjalizacji, mógł zdobyć tzw. specjalizację II stopnia i tytuł "lekarza specjalisty" danej specjalności – np. lekarz specjalista chorób wewnętrznych. Obecnie funkcjonuje jednostopniowy system specjalizacji – tj. możliwe jest jedynie uzyskanie tytułu specjalisty danej specjalności w trakcie jednolitego szkolenia. Poniższa tabela wykazuje specjalistów I i II stopnia (specjalizacje uzyskane wg zasad obowiązujących do 1999 r.) oraz specjalistów (specjalizacje uzyskane w toku jednostopniowego systemu specjalizacji). Jednocześnie należy mieć na uwadze fakt, że liczba lekarzy geriatrów czynnych zawodowo nie jest tożsama z liczbą osób, które posiadają specjalizację w dziedzinie geriatryi w Małopolsce (ogółem 47 osób).

Tabela 9. Zatrudnienie lekarzy specjalistów geriatryi w Małopolsce, w latach 2008-2012

Dziedzina	zatrudnieni ogółem 2010			zatrudnieni ogółem 2011			zatrudnieni ogółem 2012		
	stopnia		specjaliści	stopnia		specjaliści	stopnia		specjaliści
	I°	II°		I°	II°		I°	II°	
Geriatrya	x	8	5	x	10	6	x	12	5

X – specjalizacja nie występuje

źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletynów statystyczno-informacyjnych ochrony zdrowia województwa małopolskiego z lat 2008-2011 oraz Zabezpieczenie opieki zdrowotnej na terenie województwa małopolskiego w 2012 r.*

1.2 ANALIZA SWOT

BADANIA I INNOWACJE ORAZ KONKURENCYJNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Rosnące nakłady na B+R w relacji do PKB, w tym nakłady ogółem (GERD) oraz nakłady w sektorze przedsiębiorstw (BERD) • Wysoki potencjał kadr dla nauki i techniki, szczególnie w obszarach specjalizacji regionalnej • Rozwinięte zasoby infrastruktury B+R sektora nauki, szczególnie w obszarach specjalizacji regionalnej • Wysoka aktywność naukowców w europejskich i krajowych programach badawczych, w tym powiązanych ze specjalizacją regionalną • Wysoka przedsiębiorczość Małopolan – rosnący wskaźnik przedsiębiorczości • Rosnący udział aktywnych innowacyjnie firm z sektora usług • Obecność w regionie dużych firm sektora IT oraz dynamiczny rozwój firm start-up związanych z tym sektorem 	<ul style="list-style-type: none"> • Znaczący dystans wobec regionów europejskich w rankingach konkurencyjności gospodarczej i innowacyjności • Niekorzystna struktura nakładów na B+R, w której środki publiczne wyraźnie dominują nad prywatnymi • Przeciętny na tle kraju poziom zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej, szczególnie w sektorze prywatnym • Słabe powiązania oraz brak systemowych zachęt do współpracy pomiędzy sektorem nauki i przedsiębiorstwami w obszarze B+R+I • Malejący udział aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw przemysłowych • Przeciętnie rozwinięta infrastruktura ośrodków innowacji typu parki technologiczne • Ograniczona oferta zaawansowanych i proinnowacyjnych usług IOB
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie alokacji na działalność B+R+I – w nawiązaniu do celów strategicznych na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym • Wdrożenie regionalnej strategii inteligentnej specjalizacji, poprzez preferencje dla przedsięwzięć realizowanych w obszarach specjalizacji regionalnej • Zróżnicowanie instrumentów wsparcia (zwrotne i bezzwrotne) w zależności od poziomu ryzyka związanego z realizacją przedsięwzięcia oraz ograniczenie związanej z tym dominacji innowacyjności o charakterze imitacyjnym • Wdrożenie mechanizmów wymuszających konkurencyjność sektora nauki, w tym nowe reguły finansowania jednostek naukowych • Wdrożenie systemowych zachęt stymulujących sektor prywatny, szczególnie MŚP do zwiększania nakładów na działalność B+R+I 	<ul style="list-style-type: none"> • Niski popyt na wsparcie w zakresie badań i prac B+R, szczególnie ze strony mikro- i małych firm wskutek bariery związanej z brakiem doświadczeń oraz utrwalonym modelem imitacyjnej innowacyjności • Brak systemowych zachęt – prawnych i finansowych do podnoszenia nakładów na działalność B+R+I w przedsiębiorstwach • Brak bezpośredniego przełożenia efektów reform podejmowanych w obszarze nauki i szkolnictwa wyższego na wzrost zainteresowania jednostek naukowych współpracą z przedsiębiorstwami • Niedostateczna atrakcyjność inwestycyjna regionu • Zjawiska kryzysowe w gospodarce
SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Wysoka aktywność instytucji sektora publicznego w procesie informatyzacji procedur administracyjnych, dostarczających znaczną liczbę e-usług publicznych • Rosnąca aktywność obywateli i przedsiębiorców w korzystaniu z usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną 	<ul style="list-style-type: none"> • Fragmentaryczny lub lokalny charakter znacznej części inwestycji wspartych funduszami europejskimi w perspektywie 2007-13 • Brak koordynacji i standardów w procesie informatyzacji podmiotów publicznych, skutkujący brakiem interoperacyjności systemów teleinformatycznych oraz powielaniem

	<p>funkcjonalności</p> <ul style="list-style-type: none"> Nadal niedostatecznie rozwinięty zakres i niski poziom dojrzałości e-usług w wielu obszarach zadań publicznych, kluczowych dla obywateli i przedsiębiorców
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> Zapewnienie możliwości dostępu do Internetu szerokopasmowego na obszarach, gdzie dotychczas nie było takiej możliwości – w wyniku zakończenia budowy regionalnej sieci szerokopasmowej do 2015 Zakończenie sektorowych i ponadsektorowych projektów informatycznych, dostarczających e-usługi dla użytkowników w skali całego kraju i wyznaczające ramy dla projektów regionalnych i lokalnych 	<ul style="list-style-type: none"> Prawne i instytucjonalne ograniczenia w dostępie oraz upowszechnianiu zasobów treści cyfrowych Brak gotowanych do wdrożenia standardów w części obszarów związanych z informatyzacją podmiotów publicznych i świadczeniem przez nie usług drogą elektroniczną
WSPIERANIE PRZEJŚCIA NA GOSPODARKĘ NISKOEMISYJNĄ WE WSZYSTKICH SEKTORACH	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> System monitoringowy jakości powietrza oraz prognozowanie ryzyka przekroczenia dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń Zmniejszenie presji zakładów przemysłowych na środowisko Wystarczające rezerwy mocy dla podłączenia nowych odbiorców do systemów ciepłowniczych Potencjalne źródła energii odnawialnej i alternatywnej (m.in. hydroenergetyka, geotermia, biomasa, odpady) Silne ośrodki akademickie – możliwości rozwoju innowacji w sektorze energetyki, OZE oraz czystych technologii Dobre praktyki w regionie w ramach inwestycji w OZE 	<ul style="list-style-type: none"> Występowanie przekroczeń poziomów zanieczyszczeń powietrza w wielu miejscowościach województwa Zbyt duża liczba mieszkańców korzystająca z węglowych kotłów i pieców indywidualnych – niska emisja Warunki klimatyczne i topograficzne regionu Wysoka energochłonność gospodarki Niski udział energii odnawialnej w bilansie energetycznym Dekapitalizacja techniczna infrastruktury energetycznej Przewidywany wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną Ograniczona liczba producentów urządzeń i instalacji dla OZE Małopolska – konsumentem energii Niska świadomość energetyczna konsumentów
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> Systematyczna modernizacja zakładów przemysłowych skutkująca zmniejszeniem ich uciążliwości dla środowiska Rozwój odnawialnej energetyki rozproszonej i prosumenckiej Możliwość rozbudowy systemu geotermalnego ogrzewania Zwiększenie możliwości dystrybucyjnej sieci elektroenergetycznej Zmiany aktów prawnych gwarantujące rozwój energetyki rozproszonej 	<ul style="list-style-type: none"> Wysokie koszty inwestycyjne energetyki odnawialnej Wysokie koszty technologii ochrony środowiska Wytwarzanie ciepła w oparciu o węgiel kamienny Wzrost napięcia ruchu komunikacyjnego przy jednoczesnym złym stanie dróg (zanieczyszczenie powietrza i hałas) Duże oddziaływanie sektora energetyki na środowisko naturalne Brak odpowiednich przepisów prawnych umożliwiających skuteczną ochronę powietrza oraz rozwój odnawialnej energetyki rozproszonej

OCHRONA ŚRODOWISKA NATURALNEGO	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Stały wzrost ilości mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków • Malejący udział ścieków nieoczyszczonych w ogólnej ilości ścieków odprowadzonych do wód powierzchniowych lub do ziemi • Efektywny system zbiórki odpadów azbestowych pochodzących z gospodarstw domowych • Wysoki odsetek odzysku odpadów przemysłowych, w tym odpadów niebezpiecznych • Stały wzrost udziału zebranych selektywnie odpadów w ogólnej masie zebranych odpadów komunalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak gminnych planów zagospodarowania przestrzennego • Niezadawalająca jakość zasobów wodnych wód powierzchniowych • Niekorzystny stosunek sieci kanalizacyjnej do wodociągowej • Występowanie zjawiska suszy • Problem gospodarki osadami ściekowymi w większości oczyszczalni • Niedostateczny rozwój systemu gospodarki odpadami komunalnymi • Duży udział odpadów komunalnych składowanych na składowiskach • Zły stan istniejących urzędzeń przeciwpowodziowych, niedostateczny monitoring przeciwpowodziowy • Niewystarczający poziom retencji wodnej • Brak świadomości ekologicznej
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Dobra jakość wód podziemnych, jako źródło wody pitnej • Duże potencjalne zasoby wód powierzchniowych oraz liczne obszary źródłiskowe rzek i potoków • Zbiorniki retencyjne na najważniejszych ciągach rzecznych województwa • Zwiększająca się świadomość ekologiczna społeczeństwa oraz usprawnienie mechanizmów administracyjno-prawnych i ekonomicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki stopień zagrożenia powodziowego • Zwiększenie częstotliwości gwałtownych zdarzeń pogodowych • Zagrożenie występowaniem suszy w wyniku wysokiego deficytu wody w regionie • Występowanie na dużą skalę zjawisk i procesów o charakterze osuwiskowym • Stosowanie odpadów jako surowca w paleniskach domowych na obszarach miejskich i wiejskich • Niedostateczne finansowanie działań z zakresu ochrony środowiska, w tym ochrony przyrody
DZIEDZICTWO REGIONALNE	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Różnorodność, bogactwo i unikatowość dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego – główne źródła atrakcyjności regionu, tworzące jego przewagę konkurencyjną • Duży udział terenów o wysokich wartościach przyrodniczych, wysoka różnorodność siedlisk, ekosystemów, gatunków – ponad połowa powierzchni regionu objęta ochroną prawną • Największa liczba zespołów obiektów chronionych jako światowe dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze UNESCO w Polsce oraz wyjątkowy w skali europejskiej zasób sakralnych zabytkowych obiektów architektury drewnianej i zabytkowego budownictwa drewnianego • Różnorodność i bogactwo kultury niematerialnej, tworzonej przez zamieszkujące Małopolskę grupy 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca ochrona regionalnego dziedzictwa kulturowego ze względu na wysokie koszty prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach • Brak mechanizmów włączających dziedzictwo w obieg gospodarczy • Niezadawalające działania w zakresie udostępniania i promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu • Deficyt dokumentów planistycznych dla form ochrony przyrody • Zdegradowane, zanieczyszczone i odizolowane tereny na obszarach miejskich • Niewystarczająca oferta uzdrowiska w stosunku do dużego popytu na usługi w zakresie lecznictwa

<p>etnograficzne.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jeden z najbardziej popularnych regionów turystycznych w Polsce (stała tendencja wzrostowa w ruchu turystycznym), bogata sieć szlaków kulturowych • Wysoki potencjał instytucji kultury w regionie • Bogata i zróżnicowana oferta kulturalna • Funkcjonowanie uzdrowisk o uznanej tradycji i historii 	<p>uzdrowiskowego Brak dostatecznej infrastruktury turystycznej w regionie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Silne zróżnicowanie w dostępie do kultury – nierówność lokalizacji geograficznej siatki instytucji kultury
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Włączenie dziedzictwa kulturowego w obieg gospodarczy, przy jednoczesnym zachowaniu priorytetu ochrony zabytku i autentyczności dziedzictwa • Zwiększenie roli niematerialnego dziedzictwa jako ważnego elementu promocji regionu • Rozwój zrównoważonej oferty turystycznej i rekreacyjnej z wykorzystaniem walorów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego • Rozwój infrastruktury kanalizującej ruch turystyczny zapewniającej lepszą ochronę wartości przyrodniczych • Tworzenie w zdegradowanych i odizolowanych dzielnicach miast warunków dla rozwoju społeczno-gospodarczego • Rozwój infrastruktury turystycznej bazującej na endogenicznych potencjałach regionu (np. zbiorniki wodne) • Rozwój bazy dla uprawiania turystyki uzdrowiskowej i usług zdrowotnych (pobyty kuracyjne, wypoczynek zdrowotny) • Rosnąca indywidualizacja i świadomość potrzeb odbiorców kultury wymuszająca konkurencyjność • Instytucje kultury (nowoczesne, po zmianie świadomościowej) miejscami spędzania czasu wolnego 	<ul style="list-style-type: none"> • Postępująca degradacja stanu obiektów zabytkowych • Utrata charakteru krajobrazu kulturowego, a tym samym ustalonej, wysokiej pozycji kulturowej i turystycznej regionu • Zagrożenie cennych zasobów naturalnych niekontrolowanym rozwojem ruchu turystycznego • Pogarszający się stan środowiska miejskiego, postępująca izolacja terenów zdegradowanych • Utrata atrakcyjności i konkurencyjności małopolskich uzdrowisk w wyniku spadku jakości usług i degradacji przestrzeni • Utrata autentyczności niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu ze względu na promowanie standardowych bądź nieadekwatnych wzorców grożących wyparciem lokalnych odrębności kulturowych • Zanik aspiracyjnego modelu korzystania z kultury – użytkownicy oczekujący coraz łatwiejszej oferty kulturalnej, traktujący ją jako formę rozrywki • Korzystanie z oferty kulturalnej głównie w domach, za pośrednictwem nowych technologii
TRANSPORT	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych • Bezpośredni dostęp do korytarzy TEN-T • Stosunkowo wysoka gęstość sieci drogowej i kolejowej • Znaczny ruch tranzytowy towarów, skoncentrowany głównie w korytarzu wschód-zachód, wzdłuż autostrady A4 • Rozwijający się, drugi co do wielkości w kraju, międzynarodowy port lotniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • Duże obciążenie ruchem układu drogowego • Niezadowalający stan techniczny infrastruktury transportowej • Występowanie w regionie obszarów o bardzo niskiej dostępności komunikacyjnej • Brak spójnego systemu dróg szybkiego ruchu • Bariery naturalne (szczególnie w południowej części regionu) znacząco podrażające koszty inwestycji infrastrukturalnych • Słaba integracja różnych form transportu • Brak rozwiniętego systemu lotnisk lokalnych
SZANSE	ZAGROŻENIA

<ul style="list-style-type: none"> • Uzupelnienie sieci krajowej o nowe odcinki o wysokich parametrach przepustowości • Planowane połączenie Krakowa z systemem szybkich kolei • Rozwój ruchu lotniczego oraz rosnący popyt na usługi tej gałęzi transportu – możliwości rozwoju kilku mniejszych portów lotniczych • Wysoka atrakcyjność turystyczna regionu, rozwój przedsiębiorczości i rosnący dobrobyt społeczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Dokonująca się dekapitalizacja znacznej części infrastruktury transportowej • Brak inwestycji lub znaczne opóźnienia w budowie i rozwoju krajowych ciągów komunikacyjnych • Brak rozwiązań realnie zwiększających atrakcyjność komunikacji zbiorowej promujących komunikację zbiorową w miejsce komunikacji indywidualnej • Ograniczenia w finansowaniu inwestycji transportowych w okresie programowania 2014-2020
---	--

OBSZARY RYNKU PRACY, EDUKACJI I WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Stosunkowo niska stopa bezrobocia w regionie • Duży potencjał mieszkańców w zakresie tworzenia i rozwijania własnej działalności gospodarczej • Relatywnie wysoka aktywność podmiotów ekonomii społecznej • Wysoki odsetek osób z wykształceniem wyższym • Niski odsetek osób przedwcześnie opuszczających system edukacji • Przyrost ludności regionu oparty na ruchu naturalnym i migracyjnym 	<ul style="list-style-type: none"> • Znaczne zróżnicowanie terytorialne bezrobocia • Niski wskaźnik zatrudnienia osób młodych, dojrzałych (+ 50) oraz kobiet • Niska dostępność do usług opieki nad dziećmi do lat 3 • Stosunkowo wysoki odsetek osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym • Stosunkowo duże zróżnicowanie terytorialne w zakresie dostępności do usług społecznych • Wciąż niski wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej w grupie wiekowej 3-4 lat • Stały wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Planowana nowelizacja ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy i wzrost efektywności instytucji rynku pracy • Planowana nowelizacja ustawy o pomocy społecznej i wzrost efektywności systemu pomocy społecznej • Postępująca reforma systemu edukacji oraz zmiany w finansowaniu edukacji przedszkolnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Dynamiczna sytuacja makroekonomiczna i jej bezpośredni wpływ na regionalny rynek pracy • Przedłużający się proces opracowania i wdrożenia: Krajowych Ram Kwalifikacji, standardów i wytycznych opracowywanych na poziomie krajowym, Rejestru Usług Rozwojowych

REWITALIZACJA PRZESTRZENI REGIONALNEJ

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Historycznie ukształtowany ład przestrzenny, zespoły staromiejskie, tradycyjne ruralistyczne zespoły osadnicze • Policentryczny układ miejski regionu: ośrodek metropolitalny, ośrodki subregionalne, sieć małych i średnich miast 	<ul style="list-style-type: none"> • Koncentracja dotychczasowych działań rewitalizacyjnych na projektach infrastrukturalnych bez dostatecznego uwzględnienia społecznego aspektu rewitalizacji • Niedostateczna partycypacja społeczna w prowadzeniu działań rewitalizacyjnych
SZANSE	ZAGROŻENIA

<ul style="list-style-type: none"> • Kompleksowa odnowa zdegradowanych obszarów poprzez realizację wieloaspektowych projektów rewitalizacyjnych, będących odpowiedzią na zdiagnozowane problemy społeczne • Wzrost wrażliwości estetycznej i poczucia współodpowiedzialności za przestrzeń publiczną lokalnych społeczności 	<ul style="list-style-type: none"> • Kontynuacja podejścia do procesu rewitalizacji z koncentracją na działaniach infrastrukturalnych • Nasilanie się negatywnych zjawisk na obszarach miejskich („rozlewanie” się miast wskutek niekontrolowanej suburbanizacji oraz związany z tym chaos przestrzenny w gminach podmiejskich, fragmentacja tkanki miejskiej)
INFRASTRUKTURA OCHRONY ZDROWIA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa stanu wyposażenia jednostek ochrony zdrowia w sprzęt diagnostyczny i leczniczy. • Potencjał naukowo-badawczy Krakowa w dziedzinie medycyny • Skracanie średniego czasu pobytu pacjentów w szpitalach • Systematyczny wzrost liczby łóżek w opiece długoterminowej 	<ul style="list-style-type: none"> • Baza leczenia onkologicznego nienadążająca za rosnącymi potrzebami • Problemy w dostępie do opieki geriatrycznej • Słaby rozwój opieki psychiatrycznej • Niedobory kadrowe lekarzy specjalistów • Zbyt niskie obłożenie łóżek szpitalnych • Niski poziom współpracy pomiędzy jednostkami ochrony zdrowia
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój telemedycyny • Wzrost zainteresowania sektora badawczego potencjałem medycznym Krakowa • Dostępność do światowej klasy sprzętu i technologii medycznych • Wzrost świadomości w zakresie zagrożeń zdrowotnych • Aktywizacja psycho-ruchowa osób starszych 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost zapotrzebowania na świadczenia zdrowotne ze względu na wydłużanie się średniej długości życia • Wzrost zachorowań na choroby nowotworowe • Rozwój chorób cywilizacyjnych • Rozpowszechnienie chorób psychicznych • Koszty wdrażania nowych rozwiązań informatycznych i telemedycznych • Pogarszająca się sytuacja finansowa podmiotów leczniczych

Załącznik 5a

ZESTAW DIAGNOSTYCZNY W OBSZARZE WSPARCIA EFS

Nr	In English	In Polish	Źródło danych (na podstawie wstępnej analizy MiR)	Komentarz MiR	MAŁOPOLSKA dane 2013 (jeśli dostępne)	Uwagi
1	Regional benchmarks for employment rate in 2023, and intermediate targets for 2018 and 2020	Benchmark na regionalny wskaźnik zatrudnienia na 2023 oraz pośrednie cele na 2018 i 2020 r.	statystyka publiczna		2018 r. - 66,5% 2020 r. - 67,4% 2023 r. - 68,7%	Prognoza MORR
2	Regional benchmark on reducing the number of persons at risk of poverty and social exclusion in 2023, and intermediate targets for 2018 and 2020	Benchmark na redukcję liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionie do 2023 oraz pośrednie cele na 2018 i 2020 r.	statystyka publiczna	Dane dot. wskaźników zagrożenia ubóstwem odnoszących się do celów strategii Europa 2020 są niedostępne na poziomie województw (od 2012 r. tylko na poziomie NUTS 1). W zależności od ich dostępności sytuacja województwa powinna być analizowana w oparciu o wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym	2018 r. - 15,6% 2020 r. - 15,4% 2023 r. - 15,2%	Prognoza MORR
3	Employment rate 20-64	Wskaźnik zatrudnienia 20-64	statystyka publiczna		64,6% (2013)	GUS
4	Persons at risk of poverty and social exclusion	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	statystyka publiczna	Dane dot. wskaźników zagrożenia ubóstwem odnoszących się do celów strategii Europa 2020 są niedostępne na poziomie województw (od 2012 r. tylko na poziomie NUTS 1). W zależności od ich dostępności sytuacja województwa powinna być analizowana w oparciu o wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym	15,8% (2013 r.)	GUS
5	Population	Liczba mieszkańców	statystyka publiczna	Wskaźnik raczej nieprzydatny pod względem analitycznym - sama liczba ludności nie pokazuje w żaden sposób nasilenia zjawisk społeczno-gospodarczych i nie jest powiązana z działaniami RPO	Ogółem: 3 360 581, Kobiety: 1 730 245, Mężczyźni 1630336	Ludność w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci

6	Individuals aged 18-64	Ludność w wieku produkcyjnym	statystyka publiczna	Jak wyżej	WIEK PRODUKCYJNY: Ogółem: 2 120 442, Kobiety: 1 010 325 Mężczyźni: 1 110 117 LUDNOŚĆ 20-64: 2 146 027	Uwaga wiek produkcyjny to 18-64 dla mężczyzn, dla kobiet to 18-59. Brak danych dot. 18-64 - jest 20-64
7	GDP per capita	PKB na mieszkańca	statystyka publiczna	Dane publikowane z 2-letnim opóźnieniem (w roku n, są dostępne dane dla roku n-2)	PKB na 1 mieszkańca (ceny bieżące) w 2011 r. - 34 107 zł	Dane GUS
8	Data on mobility (intra-EU/EEA workers) and on migration (net results)	Dane dotyczące mobilności (wewnątrz EU/EEA) i migracji (saldo)	diagnoza specyficzna dla regionu	Duże trudności z pozyskaniem miarodajnych danych nawet na poziomie kraju - ze względu na trudności z "uchwyceniem" respondentów do badań, ich wysoką mobilność i częsty brak danych rejestrowych. Możliwość wykorzystania danych dot. mobilności międzywojewódzkiej	Saldo migracji stałej (wewnątrz krajowa): +2824 Saldo migracji zewnętrznej (międzynarodowa): -951	Dane MORR na podstawie GUS
9	Economic activity rate (overall, men, women)	Wskaźnik aktywności zawodowej (całkowity, mężczyźni, kobiety)	statystyka publiczna		Ogółem - 73,1% Kobiety - 67,5 % Mężczyźni - 78,1%	Wskaźnik aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym
10	Employment levels for persons 55-64, women, people with disabilities, educational attainment level	Wskaźnik zatrudnienia osób 55-64, osób z niepełnosprawnością, wg poziomu wykształcenia	statystyka publiczna		WIEK 50+: 50+ Ogółem - 31,0 % 50+ Kobiety - 25,1% 50+ Mężczyźni - 38,3% WYKSZTAŁCENIE: wyższe: 73,4% policealne i średnie zawodowe: 59,2% średnie ogólnokształcące 37,1% zasadnicze zawodowe: 54,9% gimnazjalne, podstawowe i niższe: 13,2% NIEPEŁNOSPRAWNI: 19,8%	Brak danych dot. 55-64
11	The number of unemployed (overall, men, women)	Liczba osób bezrobotnych (całkowity, mężczyźni, kobiety)	statystyka publiczna		164 434 bezrobotnych, 84 534 kobiet, 79 900 mężczyzn	GUS
12	Unemployment rate	Stopa bezrobocia rejestrowanego	statystyka publiczna		11,50%	GUS
13	The number of job seekers	Liczba osób poszukujących pracy	statystyka publiczna		4 167 osób poszukujących pracy, w tym 1 917 kobiet	Sprawozdanie MPiPS-01 (dane z WUP) Dane dotyczą osób poszukujących pracy zgodnie z definicją ustawową
14	The number of economically inactive people	Liczba osób nieaktywnych zawodowo	statystyka publiczna		1170 tys. osób	wg BAEL
15	The number of persons over 50	Liczba osób powyżej 50 roku życia	statystyka publiczna		990 963	Ludność wg grup wieku i płci
16	The number of women	Liczba kobiet	statystyka publiczna		Kobiety: 1 730 245	Ludność w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci

17	The number of people with disabilities	Liczba osób z niepełnosprawnością	statystyka publiczna/ diagnoza specyficzna dla regionu	Dane szacunkowe na podstawie spisu powszechnego tylko za 2011 r. Kolejne w 2022 r.	394 309	NSP2011
18	The number of long-term unemployed	Liczba osób długotrwale bezrobotnych	statystyka publiczna		62 935 (38,3%)	Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok
19	The number of low-skilled persons	Liczba osób niskowkwalifikowanych (ISCED 0-3)	statystyka publiczna	Zgodnie z definicją dla WLWK - osoby z wykształceniem do poziomu ISCED 3	2 219 843	Brak danych zgodnych z WLWK - tzn. wykształcenie średnie i policealne wskazane jest w statystykach łącznych. BDL - Ludność w wieku 13 lat i więcej wg płci i poziomu wykształcenia
20	Regional disparities of unemployment (e.g. particularly high level of unemployment in specific groups in some poviats)	Regionalne zróżnicowanie poziomu bezrobocia (np. szczególnie wysokie bezrobocie na poziomie kilku powiatów)	statystyka publiczna	MiIR rekomenduje pomiar zróżnicowania jako współczynnik zmienności liczony dla stopy bezrobocia rejestrowanego wg powiatów	mapa w RPO	stopa bezrobocia w ujęciu powiatowym na podstawie danych GUS
21	Other region-specific challenges (including within parts of the regions, e.g. on the level of poviats) identified as requiring dedicated assistance on the labour market (figures), if relevant	Inne zidentyfikowane zróżnicowane wewnętrzne wyzwania na rynku pracy (np. na poziomie niektórych powiatów), które wymagają dedykowanej interwencji (liczbowo), jeśli występują	diagnoza specyficzna dla regionu	Dane do monitorowania w zależności od specyfiki zakresu interwencji RPO	n/d	n/d
22	Other challenges specific to parts of the region in the scope of ESF, e.g. access to pre-school education particularly low in specific poviats	Inne wyzwania z obszaru interwencji EFSu występujące w części regionu, np. szczególnie niska dostępność opieki żłobkowej	diagnoza specyficzna dla regionu	Dane do monitorowania w zależności od specyfiki zakresu interwencji RPO	n/d	n/d
23	The number of children aged up to 3	Liczba dzieci w wieku do 3 lat	statystyka publiczna		105 851	Bez 3 latków; Ludność wg pojedynczych roczników wieku i płci
24	The number of children aged 3-5 (pre-school)	Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat)	statystyka publiczna		85 844 osoby	
25	NEET - the proportion of individuals aged 25-29 not in employment, education or training (in %)	NEET - odsetek osób w wieku 25-29 lat niepracujących i nieuczestniczących w kształceniu i szkoleniu (w %)	diagnoza specyficzna dla regionu	Dostępne dane statystyczne wyłącznie dot. osób 18-24 (EUROSTAT). KE proponuje pomiar wskaźnika na poziomie regionalnym w przyszłości przez MPiPS dzięki wsparciu finansowemu w ramach PO WER	Brak danych dot. tej grupy wiekowej	
26	The number of unemployed individuals classified as "active unemployed"	Liczba osób bezrobotnych zakwalifikowanych jako "bezrobotni aktywni"	statystyka publiczna	Dane dot. liczby osób bezrobotnych z ustalonym profilem pomocy (podział na profil nr 1, 2, 3,	Dane na VIII 2014 r. a. I profil 5,3%, b. II profil – 68,9%, c. III profil 25,8%	Dane WUP

27	The number of unemployed individuals classified as "in need of support"	Liczba osób bezrobotnych zakwalifikowanych jako "wymagający wsparcia"	statystyka publiczna	razem, kobiety) będą monitorowane w miesięcznych sprawozdaniach MPiPS. Pierwsze dane będą dostępne w lutym 2015 r. (za styczeń 2015 r.)		
28	The number of unemployed individuals classified as "distant from the labour market"	Liczba osób bezrobotnych zakwalifikowanych jako "oddaleni od rynku pracy"	statystyka publiczna			
29	EURES activities: the number of vacancies in the region filled in by non-Polish EEA/Swiss citizens via EURES	Działania sieci EURES: liczba wakatów w regionie zapełnionych przez uprawnione osoby spoza granic Polski za pomocą sieci EURES	dane EURES	dane MPiPS na podstawie informacji przekazywanych przez WUP (nie są ogólnodostępne)	b/d	Dostępne są dane roczne (2013) dot. pracy WUP w zakresie monitoringu EURES m.in.. 1) Liczba kontaktów z bezrobotnymi i poszukującymi pracy według tematyki; łącznie 12 561 kontaktów 2) Liczby kontaktów z polskimi pracodawcami 3) Międzynarodowego pośrednictwa pracy dla pracodawców z Polski i z zagranicy 4) Targi pracy 5) Mobilności transgranicznej
30	EURES activities: the number of non-Polish EEA/Swiss vacancies filled in by inhabitants of the region via EURES	Działania sieci EURES: liczba wakatów poza regionem zapełnionych przez mieszkańców regionu za pomocą sieci EURES	dane EURES		b/d	
31	Analysis on the potential for a EURES target mobility scheme defining professions/sectors with labour shortage/labour surplus	Analiza potrzeb dla ukierunkowanego schematu mobilności pracowników definiującego zawody/sektory, w których występują braki/nadwyżki siły roboczej	diagnoza specyficzna dla regionu		Diagnozy opracowywane będą corocznie	
32	The number of economic entities	Liczba podmiotów gospodarki narodowej	statystyka publiczna		1. Łącznie: 58 381 w tym przedsiębiorstwa państwowe 21, spółdzielnie ogółem 1127, spółki handlowe 29 436, spółki cywilne 27 797 2. Liczba przedsiębiorstw (2012): 163 176, w tym 161 605 małe mikroprzedsiębiorstwa, 1330 małe, 241 duże	1. Podmioty gospodarki narodowej wg formy prawnej (Dane GUS nie ujmują wszystkich form prawnych) 2. Przedsiębiorstwa i pracujący wg klas wielkości podmiotów
33	The number of newly registered (within a year) economic entities	Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (rocznie)	statystyka publiczna		31 236	Podmioty nowo zarejestrowane wg sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własnościowych (sekcja A-U)
34	The number of newly created job places (annual)	Liczba nowo utworzonych miejsc pracy (rocznie)	statystyka publiczna		48 000	Nowo utworzone miejsca pracy to miejsca powstałe w wyniku zmian organizacyjnych, rozszerzenia lub zmiany profilu działalności oraz wszystkie miejsca pracy w jednostkach nowo powstałych

35	Structure of employment - per sector (industry, agriculture, etc.)	Struktura pracujących w sektorach (przemysł, rolnictwo, itd.)	statystyka publiczna		Ogółem za rok 2012 1 246 923; Sekcja A: 272 605 Sekcja B: 0 Sekcja C: 179 573 Sekcja D: 0 Sekcja E: 11 532 Sekcja F: 90 192 Sekcja G: 186 491 Sekcja H: 56 036 Sekcja I: 29 891 Sekcja J: 25 923 Sekcja K: 8 836 Sekcja L: 12 962 Sekcja M,N,O,P,Q,R,S,T,U: 335 129	Pracujący (faktyczne miejsce pracy) wg grup sekcji i płci (rok 2012)
36	List of Regional Smart Specialisations (RIS3) and - since 2017, monitoring of Return on Investment indicator within RIS3 monitoring	Regionalne Specjalizacje Inteligentne (RIS3) oraz - od 2017, monitorowanie Zwrotu na Inwestycji w ramach monitoringu RIS3	diagnoza specyficzna dla regionu		<ul style="list-style-type: none"> Nauki o życiu (life sciences) Energia zrównoważona Technologie informacyjne i komunikacyjne Chemia Produkcja metali i wyrobów metalowych oraz wyrobów z mineralnych surowców niemetalicznych Elektrotechnika i przemysł maszynowy Przemysły kreatywne i czasu wolnego 	
37	List of fast-growth sectors	Lista sektorów szybkiego wzrostu	diagnoza specyficzna dla regionu		<ul style="list-style-type: none"> Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna Informacja i komunikacja/Technologie Informacyjne i komunikacyjne Działalność finansowa i ubezpieczeniowa Działalność zw. Z kulturą, rozrywką i rekreacją/Przemysły kreatywne i czasu wolnego Przetwórstwo przemysłowe Transport i gospodarka magazynowa Opieka zdrowotna i pomoc społeczna Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca Edukacja Dostawa wody; Gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją Handel hurtowy i detaliczny; Naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle 	Lista sporządzona w oparciu o analizę sytuacji poszczególnych grup przedsiębiorstw, w których w okresie 2011-2013 wystąpił wzrost zatrudnienia, największy pod względem średniej zmiany liczby pracujących oraz wykaz sektorów z RIS

					<ul style="list-style-type: none"> Energia zrównoważona Chemia Produkcja metali i wyrobów metalowych oraz wyrobów z mineralnych surowców niemetalicznych Elektronika i przemysł maszynowy 	
38	The number of children in childcare	Liczba dzieci objętych opieką żłobkową	statystyka publiczna	dane MPiPS	4509	Tylko w żłobkach - BDL
39	The number of entities providing childcare	Liczba instytucji opieki żłobkowej	statystyka publiczna		123 placówki (97 żłobki, 24 kluby dziecięce, 2 oddziały żłobkowe)	
40	The number of places in entities providing childcare	Liczba miejsc opieki żłobkowej	statystyka publiczna		4,8 tys. miejsc	Tylko w żłobkach - BDL
41	The number of employers providing childcare (e.g. employers at whose premises childcare facilities are available)	Liczba pracodawców zaangażowanych w opiekę żłobkową (np. pracodawcy, na których terenie znajdują się formy opieki żłobkowej)	diagnoza specyficzna dla regionu	Ewentualnie posiłkowanie się danymi z SL 2014 dla danego regionu (wtedy tylko informacja o podmiotach wspartych z EFS)	0 - brak żłobków przyzakładowych w regionie	Dane GUS
42	Data on training undertaken by employees	Dane dotyczące szkoleń podejmowanych przez pracowników	diagnoza specyficzna dla regionu	Ewentualnie posiłkowanie się danymi z SL 2014 dla danego regionu (wtedy tylko informacja o podmiotach wspartych z EFS)	78 616 - Liczba pracujących osób dorosłych, które zakończyły udział w projektach w Działaniu 8.1.1 POKL (VI 2014)	Dane POKL (Działanie 8.1.1; stan VI 2014)
43	The number of non-institutional entities providing childcare	Liczba form nie-instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3	statystyka publiczna	Dane MPiPS - dot. opiekunów dziennych (poza żłobkami i klubami dziecięcymi) - brak statystyk nt. niań	18 opiekunów dziennych w 3 gminach	dane MPiPS
44	The number of persons who benefit from social assistance	Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej	statystyka publiczna		235 009	Sprawozdanie MPiPS za 2013 r.
45	Intra-regional challenges on the risk of poverty (e.g. particular poviats with especially high poverty rates)	Zróżnicowanie wewnątrz-regionalne dotyczące zagrożenia ubóstwem (np. szczególnie wysokie zagrożenie ubóstwem w niektórych powiatach)	diagnoza specyficzna dla regionu	Dostępne są dane dot. beneficjentów pomocy społecznej na poziomie gminy, powiatu - do ew. wykorzystania przez IZ RPO	mapa w RPO	
46	Number of juveniles for which corrective measures were applied	Liczba nieletnich wobec których zastosowano środki wychowawcze lub poprawcze	diagnoza specyficzna dla regionu	Dane mogą być dostępne za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości. Dane zbierane są przez Ministerstwo z półrocznym opóźnieniem.	Liczba nieletnich, wobec których prawomocnie orzeczono środki wychowawcze, poprawcze lub kary w związku z czynami karalnymi w 2012 r. - 1 553	Dane Ministerstwa Sprawiedliwości
47	The number of social assistance entities	Liczba placówek opieki społecznej	statystyka publiczna		352	Sprawozdanie MPiPS za 2013 r. (liczba jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej)
48	The number of care centers	Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych	statystyka publiczna		77	GUS-dane za 2013 r.

49	The number of places in care centers	Liczba miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	statystyka publiczna		1 363	GUS-dane za 2013 r.
50	The number of foster families	Liczba rodzin zastępczych	statystyka publiczna		2 374	Ocena zasobów pomocy społecznej woj. Małopolskiego za 2013 r.
51	The number of children in foster care	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych	statystyka publiczna		3 530	Ocena zasobów pomocy społecznej woj. Małopolskiego za 2013 r.
52	The number of children in institutional care	Liczba dzieci objętych opieką instytucjonalną	statystyka publiczna		1 301	GUS-dane za 2013 r. (liczba dzieci objętych instytucjonalną pieczą zastępczą)
53	The number of entities which support the homeless	Liczba placówek wspierających osoby bezdomne	statystyka publiczna		16	Sprawozdanie MPIPS za 2013 r. (liczba noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych)
54	The number of places in entities which support the homeless	Liczba miejsc w placówkach wspierających osoby bezdomne	statystyka publiczna		634	Sprawozdanie MPIPS za 2013 r. (liczba miejsc w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych)
55	The number of sheltered housing units	Liczba mieszkań chronionych	diagnoza specyficzna dla regionu		41	Sprawozdanie MPIPS za 2013 r.
56	The number of training housing units	Liczba mieszkań treningowych	diagnoza specyficzna dla regionu		Brak danych	
57	The number of social economy entities	Liczba podmiotów ekonomii społecznej	diagnoza specyficzna dla regionu		1) Liczba aktywnych fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji pozarządowych na koniec 2010 r. - 6 800, w tym: a) organizacji pożytku publicznego - 600 b) organizacji prowadzących działalność gospodarczą - 680 2) Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w KRS na 29.09.2014 r. - 82 3) Liczba podmiotów reintegracyjnych (CIS, KIS, ZAZ, WTZ) w 2013 r. - 89	1) Dane GUS 2) Dane Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych 3) Ocena zasobów pomocy społecznej woj. Małopolskiego za 2013 r.
58	The number of employees in social economy entities	Liczba zatrudnionych w podmiotach ekonomii społecznej	diagnoza specyficzna dla regionu		Dostępne są jedynie dane nt. pracujących na podstawie stosunku pracy w aktywnych fundacjach, stowarzyszeniach i organizacjach społecznych na koniec 2010 r. - 8 100 osób	Dane GUS
59	The main health-related causes of absenteeism at work	Główne powody absencji chorobowej w pracy	statystyka publiczna		Rok 2013 - łącznie 16 582,2 dni 1) choroby układu kostno-stawowego, mięśniowego i tkanki łącznej (2464,3) 2) choroby układu oddechowego (2368,8) 3) ciąża, poród i połóg (3362,2) 4) urazy, zatrucia (2313,8) 5) choroby układu	Liczba dni absencji chorobowej z tytułu choroby własnej osób ubezpieczonych w ZUS według grup chorobowych oraz województw

					nerwowego (1321,5) 6) zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania (951,7) 7) choroby układu krążenia (912,4) 8) choroby układu trawiennego (641,6) 9) nowotwory (951,7) 10) niektóre choroby zakaźne i pasożytnicze (184,5)	
60	The number of implemented health prevention programmes	Liczba wdrożonych zdrowotnych programów profilaktycznych	diagnoza specyficzna dla regionu		9 programów zdrowotnych w okresie 2011-2014, w tym 1 skierowany do dzieci	
61	The number of persons with different level of education (higher, vocational, etc.)	Liczba osób według wykształcenia (wyższe, zawodowe, itd.)	statystyka publiczna		wyższe- 494 005 osób średnie- 895 734 osób zasadnicze zawodowe- 656 014 osób gimnazjalne- 143 735 osób podstawowe ukończone- 491 476 osób podstawowe nieukończone i bezwykształcenia-32 884 osób	Stan na 2011 (NSP, GUS) (ludność w wieku 13 lat i więcej)
62	The number of children in pre-school education	Liczba dzieci w wieku 3-5 lat objętych edukacją przedszkolną	statystyka publiczna		85 844 osoby	GUS
63	The exam results for pupils of elementary school, high school and "matura" exam results	Poziom wyników sprawdzianów uczniów szkół podstawowych, egzaminów gimnazjalnych oraz zdawalność egzaminów maturalnych	statystyka publiczna		jak w pkt 71	
64	The number of pupils	Liczba uczniów	statystyka publiczna		Kształcenie ogólne, 2013: 351 224 osoby (w tym ze specjalnymi potrzebami)	GUS
65	The number of pupils with special needs	Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	statystyka publiczna		Kształcenie ogólne, GUS, 2013: 2992 osoby	
66	Results of external exams	Wyniki egzaminów zewnętrznych (szóstoklasisty, gimnazjalny, maturalny)	statystyka publiczna	Dane dostępne w CKE, OKE	<u>Sprawdzian po 6 klasie</u> : średni wynik uczniów ze sprawdzianu to 62,84 %; <u>Egzamin gimnazjalny</u> , średnie wyniki: język polski: 64,12 % matematyka: 51,48 % przedmioty przyrodnicze: 62,80 % język angielski PP:64,28 % <u>Matura</u> : ogółem maturę zdało 83,5 % przystępujących	Dane ze sprawozdań OKE, 2013
67	The number of individuals aged 25-64 who study or participate in lifelong learning	Liczba osób w wieku 25-64 lata, które kształcą lub dokończają się	statystyka publiczna		4,7 % osób w wieku 25-64 lat	Eurostat, 2013
68	Data on ICT competences (including of adults, pupils)	Dane dotyczące poziomu kompetencji cyfrowych (w tym osób dorosłych i uczniów)	diagnoza specyficzna dla regionu	W przypadku braku danych regionalnych KE wskazuje na możliwość skorzystania z danych z monitorowania projektów EFS	GUS, "Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2013 r.": 71,9 % odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do internetu 69,3 % odsetek osób korzystających z komputera, ale tylko 7,4 % posiada umiejętności zw. z tworzeniem nowych	

					<p>programów komputerowych. 62,8 % odsetek osób korzystających z internetu.</p> <p>Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków (redakcja: J. Czapiński, T. Panek): 75,7 % - odsetek Polaków w wieku 16+ posiadających dostęp do internetu. Wśród tych, którzy nie mają dostępu do sieci 26,5 % jako powód podaje brak umiejętności korzystania. 8,1 % posiada umiejętność pisania programów komputerowych z użyciem języka programowania 22,6 % posiada umiejętność tworzenia elektronicznej prezentacji 42,9 % tworzy i modyfikuje strony www (zróżnicowanie duże ze względu na wiek i płeć).</p> <p>Badanie PIAAC: W badaniu 4 poziomy wykorzystania TIK. poniżej poz. 1- 12 % populacji Polaków poz. 1 - 19 % populacji Polaków poz. 2 - 15,4 % populacji Polaków poz.3 - 3,8 % populacji Polaków.</p>	
69	Data on foreign language competences (including of adults, pupils)	Dane dotyczące poziomu kompetencji językowych (w tym osób dorosłych i uczniów)	diagnoza specyficzna dla regionu	W przypadku braku danych regionalnych KE wskazuje na możliwość skorzystania z danych z monitorowania projektów EFS	<p>Europejskie badanie kompetencji językowych ESCL, Raport krakowy 2011 (badanie dotyczy uczniów kończących gimnazjum): Ponad połowa badanych gimnazjalistów osiągnęła wyniki w zakresie języka angielskiego na poziomie A1 albo niższym. Udział uczniów, których kompetencje językowe odpowiadają poziomowi A2 wynosi 11-23%, w zależności od badanej sprawności językowej. Jednocześnie jedna czwarta uczniów osiągnęła poziom biegłości językowej oczekiwany od absolwentów szkół ponadgimnazjalnych – B1 lub B2. W przypadku języka niemieckiego, ponad 80% uczniów osiągnęło poziom A1 lub niższy, a około jedna dziesiąta uczniów osiągnęła poziom A2. Udział uczniów, których kompetencje w zakresie języka niemieckiego odpowiadają poziomowi B1 i B2 wynosi 5-7%, w</p>	

					zależności od badanej sprawności	
70	The number of VET students	Liczba uczniów szkół zawodowych	statystyka publiczna		76 452 uczniów	GUS
71	Proportion of pupils in VET in the total population of pupils	Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych	statystyka publiczna	dane SIO	Absolwenci ZSZ stanowią 16,04 % absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (LO, średnie szkoły zawodowe, Licea Profilowane)	Dane GUS dot. Liczby absolwentów w poszczególnych typach szkół, 2013
72	The number of VET schools (including VET schools and centers, etc.)	Liczba szkół zawodowych (w tym szkoły zasadnicze zawodowe, technika, itd.)	statystyka publiczna	dane SIO	Liczba szkół prowadzących kształcenie zawodowe dla młodzieży w roku 2013 to 421 w tym 30 specjalnych: v Zasadnicze Szkoły Zawodowe w 2013 to 156 szkół w tym 26 specjalnych v Technika dla młodzieży w 2013 to 163 szkoły w tym 3 specjalne v Licea profilowane w 2013 r. to 15 szkół w tym 1 specjalne v Szkoły artystyczne w 2013 r. to 87 szkół	GUS
73	The number of unemployment among graduates of VET schools	Liczba bezrobotnych absolwentów szkół zawodowych	statystyka publiczna / diagnoza specyficzna dla regionu	Ogólnodostępne są dane z BAEL dot. stopy bezrobocia absolwentów szkół zasadniczych zawodowych oraz policealnych i średnich zawodowych - dane tylko na poziomie kraju	Zgodnie z opracowaniem Małopolskiego Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji z 2014 r. <i>Edukacja – urząd pracy – zatrudnienie. Analiza sytuacji absolwentów rejestrujących się w małopolskich urzędach pracy</i> , w roku 2012 w małopolskich PUP zarejestrowanych było 4 078 absolwentów szkół zawodowych (str. 19)	
74	The number of VET schools, which implemented cooperation programme including schools, which implemented part of training at employers' premises	Liczba szkół zawodowych, które wdrożyły program współpracy z pracodawcami w tym szkoły, które wprowadziły część szkolenia bezpośrednio u pracodawców	diagnoza specyficzna dla regionu	Ustalono z KE możliwość analizy w odniesieniu do danych krajowych w przypadku braku dostępności danych dla województwa	213 szkół i placówek kształcenia zawodowego wdrożyło PRS we współpracy z przedsiębiorcami. Brak danych co do liczby szkół prowadzących szkolenia u pracodawców, natomiast: - w stażach płatnych (odbywających się u pracodawców) udział wzięło 3 540 uczniów (stan na wrzesień 2014) - w stażach-wizytach zawodoznawczych wzięło udział 26 975 uczniów (stan na wrzesień 2014)	Dane historyczne z projektu systemowego województwa małopolskiego <i>Modernizacja Kształcenia Zawodowego</i>
75	Data on the link between professional qualifications taught at VET schools and labour market needs	Dane dotyczące związku między kwalifikacji zawodowych zdobytych w szkołach edukacji zawodowej a potrzebami rynku pracy	diagnoza specyficzna dla regionu	Ustalono z KE możliwość analizy w odniesieniu do danych krajowych w przypadku braku dostępności danych dla województwa	Brak danych	
76	The number of enterprises/employers currently involved in VET	Liczba pracodawców/firm zaangażowanych w edukację zawodową	diagnoza specyficzna dla regionu	Ustalono z KE możliwość analizy w odniesieniu do danych krajowych w przypadku braku dostępności danych dla województwa	W 2014 roku 584 pracodawców współpracowało ze szkołami poprzez realizację staży – na podstawie danych zebranych od Partnerów projektu w październiku 2014	Dane historyczne z projektu systemowego województwa małopolskiego <i>Modernizacja Kształcenia Zawodowego</i>

